

VIGILIA

FELELŐS SZERKESZTŐ:

SÍK SÁNDOR

ROZSÁLI MENYHÉRT

CSERHÁTI JÓZSEF

RÓNAY LÁSZLÓ

SIKI GÉZA

SÍK SÁNDOR

BALÁSSY LÁSZLÓ

SINKÓ FERENC

SIMON ANDOR

MIHELICS VID

írásai

1960 SZEPTEMBER

Ára 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Rozsáli Menyhért</i> apostoli kormányzói helynök: A tízéves papi béke- mozgalom	513
<i>Cserháti József</i> : Az egyház titka Krisztus tanításában	517
<i>Rónay László</i> : Chopin fejfájára (Vers)	528
<i>Siki Géza</i> : Vihar után (Vers)	528
<i>Sík Sándor</i> : XX. századi konvertiták útjai Istenhez. III. Takashi Nagai ...	529
Énekek éneke (<i>Balássy László</i> fordítása)	540
<i>Sinkó Ferenc</i> : Kántor János hagyatéka (Elbeszélés)	543
<i>Simon Andor</i> : Patak, Villámló bölcselet (Versek)	551
<i>Mihelics Vid</i> : Esmék és tények	552
A kis út (<i>Egls István</i>)	557
N A P L Ó	
Új szentszéki liturgikus rendelkezések és engedmények (559); Mű- vészet és történelem (565); Az olvasó naplója (567); Színházi őrjárat (569); Képzőművészet (572); Zenei jegyzetek (575); Jegyzetlapok (576)	559

Felelős szerkesztő:

Sík Sándor

Főmunkatársak: *Doromby Károly, Mihelics Vid, Pfeifer János, Possonyi László, Radó Polikárp*

Felelős kiadó: **Saad Béla**

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343. Külföldi előfizetések: Posta Központi Hirlapiroda, Budapest V., József nádor tér 1. Ügyfélszolgálat.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

A TÍZÉVES PAPI BÉKEMOZGALOM

A második világháború befejezése nemcsak egy pusztító háborúnak a végét, hanem az emberiség történelmében egy új korszaknak a hajnalát is jelentette. Ez az új korszak lényegében már korábban megkezdődött: a közösségi gondolatnak erőteljes történelembelépésével, a szocializmus eszméjének megfogalmazásával. Ez az új korszak hatalmas előrelépést jelent a békés életlehetőségek biztosítása, az ember felemelése felé. A nagy diplomata-pápa, XII. Pius pápa — akiről elmondhatjuk, hogy a politikai és társadalmi áramlatok kiértékelésében éleslátással rendelkezett — a korszaknyitás tényét egyik megnyilatkozásában így jelentette be: „Lapot fordítottunk a történelemben.” Suhard bíboros a korszak irányvonalát is meghatározta: „Új világ van kialakulóban, mely a kollektív élet felé vezet.”

Az új korszak jellemzője, hogy azelőtt is ismert, de szerephez, vezetéshez, hatalomhoz sohasem jutott, hatalmas, immár legyőzhetetlenné vált óserők léptek robbanásszerűen feltartóztathatatlanul a történelem színpadára, hogy szunnyadó és eddig elnyomott öröket az emberiség javára gumölcsözően kibontakoztassák. Ezek az önmagukra talált, öntudatosodott népek már nemcsak jogaikat, de saját életükön belül a hatalmat, a vezetést is igényelték és meg is szerezték, vagy folyamatosan megszerzik maguknak. A technika, a tudomány fejlődése, az időnek és a távolságoknak az ember által történt meghódítása, a gondolatok szárnyalása, a hírközlés gyorsasága és feltartóztathatatlansága, a felerősödött közösségi gondolat és a népi összetartozás tudata eddig nem tapasztalt lehetőséget adott a népi erők összefogására szerte a világon. Forradalmi erők jutottak szerephez, melyek évszázadok elnyomatásából elemi erővel törnek nagy eszmék gyakorlati megvalósítására. Építő, felemelő erők ezek, melyek immár történelmi, történelemformáló tényezőkké váltak. Engedékenyek a jóindulat láttán, de kíméletlenül elsöprik a rosszakaratú ellenállást. A nép és a népek jogaival számolni kell, helyesen, elfogulatlanul kell kiértékelni azokat, mert az egyszer elvétett állásfoglalást nehezen lehet később kiigazítani. A nép igazsága felé, a rabszolgaságban tartott nemzet szabadsága, függetlensége felé tör mindenütt a földtekén. Nem lehet többé népeket kizsákmányolni, középkori rabszolgaságban tartani. A népek jogos, igazságos törekvései győzni fognak éppen azért, mert alapjuk a jog és az igazság.

Az új helyzet, a tények ereje megkívánja, hogy sok mindent átértékeljünk, újra fogalmazzunk, ami a lényegét nem sérti. Ez az újraértékelés lehetséges, mert a krisztusi tanítás nem ellenkezik az emberek és a népek érdekeivel. Az Egyház mindezeket nem hagyhatja figyelmen kívül. Ellenkező esetben tragikus konfliktusok sorozatára lehetne számítani. Az Egyháznak a színes népek felé való megtisztelő odafordulása — ami különösen bíborosi és püspöki kinevezéseknél tapasztalható — mutatja, hogy az Egyház saját jövőjét is tekintve, helyesen látja teendőit a korfordulón.

A felszabadulást követő új élet ilyen adottságok és perspektívák közepette köszöntött hazánkban is az Egyházra. A háború szenvedései és veszteségei után nemcsak felrobbantott vagy megrongált templomainkat kellett újjáépítenünk, nemcsak a leromlott háborús erkölcsi felfogást kellett kiigazítanunk, hanem egy egészen új, teljesen megváltozott körülményeket tartalmazó korszakba kellett az Egyháznak beleilleszkednie. El-

maradt a vagyon, a földbirtok, a papi állással azelőtt automatikusan együttjáró elismerés, tisztelet. Az Egyház feladatai leegyszerűsödtek saját lelki területére. Az egyházi vezetők alig tudtak felocsúdni a történelemből és éppen ezért a felszabadulás utáni kezdeti időszakban bizonyos tanácsstalanság uralkodott el az egyházi vezetésben. Voltak, akik még mindig az előző lapra akartak írni, holott már sokak előtt nyilvánvaló volt, hogy „új lapot fordítottunk a történelemben”. Voltak, akik passzív rezisztenciában vagy ellenséges szembehelyezkedésben vélték megtalálni a megoldást. Az állami tényezők igen türelmesek voltak: időt engedtek a korforduló megértéséhez, kezdeményezéseikkel is törekedtek a problémákat megközelíteni, áthidalni.

Ilyen előzmények után és körülmények között lépett be a magyar katolicizmus történetébe a magyar katolikus papság békemozgalma. 35 katolikus pap előzetes nyilatkozata után 1950 augusztus 1-én a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem aulájában az ország különböző részeiből 400 pap gyűlt össze annak hangsúlyozásával, hogy őszinte, becsületos szívvel akarja a békét szolgálni és kíván résztvenni hazánk ügyének, a nép ügyének szolgálatában. A katolikus papi békemozgalom kezdettől fogva feladatának tekintette, hogy egyfelől kivegye részét az egész emberiséget érintő sorsdöntő közös ügy érdekében, a béke ügyének érdekében folytatott küzdelemből, másfelől egyengesse hazánkban a magyar katolikus Egyház jelenének és jövőjének útját, megteremtse az Egyház és Állam közötti kedvező kapcsolatok lehetőségeinek alapjait. Miként nem nehéz kiértékelni, milyen előnyös helyzetbe került volna az Egyház hazánkban, ha a felszabadulást követően egyértelműen azonnal népi demokráciánk mellé állt volna, hasonlóképpen könnyű megmondani, milyen hátrányos lett volna az Egyház és az Állam viszonyát tekintve a magyar katolikus papság békemozgalmi tevékenységének elmaradása. És ahogy a papi békemozgalom fellépésével és tevékenységével jó viszonyt alakított ki az Egyház és az Állam között és biztosította az Egyház zavartalan működését: éppen úgy a papi békemozgalom munkájának hiánya mélyeséges szakadékokat létesített volna az Egyház és az Állam kapcsolatában. Nyugodtan elmondhatjuk és el nem vitathatóan megállapíthatjuk, hogy az Egyház és az Állam közötti jóviszony kedvező alakulásának — egyéb szempontok mellett — legfőbb letéteményese, mozgatója és elsőszámú biztosítója a katolikus papok békemozgalma volt. A magyar katolikus papi békemozgalomnak kimagasló történelmi érdeme, hogy átlátta és helyesen értékelte a kialakult és előremutató történelmi helyzetet: és a béke ügyének, a nép ügyének támogatása mellett döntött. Elvetette a megokolatlan és értelmetlen ellenzékieskedést és az Egyház helyes állásfoglalását a fejlődést megértő pozitív-előjelű tevékenységben jelölte meg.

A döntés nem volt nehéz, mert a kitűzött cél hitünkkel, vallásos fel fogásunkkal semmiképpen sem ellenkezett és más történelmi koroktól eltérően: nem egyes hatalmi csoportosulásokhoz, hanem a nép mellé kellett odaállni. A nép mellé, mely évszázadokon keresztül nem egyszer szeretetből sem kapta meg azt, ami az igazságosság és a jog alapján illette volna meg; a nép mellé, mely évszázadokon át tartó elnyomatás után végre magára találva: igazát, jobb sorsát, emberibb, boldogabb életét kereste. Ez a nép mellé való odaállás nem opportunizmusból történt, nem abból a meggondolásból, hogy valahogy egy-két évtizedre átment-sük az Egyházat, hanem abból a felismerésből származott, hogy az új élet az embereknek sokkal szélesebb tömegeit veszi figyelembe és szolgálja, s az új életben gyakorlatilag jobban, eredményesebben megvalósul a krisztusi főparancs: a felebaráti szeretet parancsa. Kormányzatunk-

nak készséggel nyújtottunk segítőkezet a béke szolgálatához és népünk jólétének emelésére irányuló nemes törekvéseihez. Tettük pedig azért, mert ez a papi munkásság összeegyeztethető hitünkkel, vallásos meggyőződésünkkel, papi hivatásunkkal, sőt számunkra ez a tevékenység vallásos, papi kötelesség is, mivel ennek a felfogásnak komoly alapjait találjuk a Szentírásban, szent hitünk tanításaiban, különösen pedig a felebaráti szeretetről szóló főparancsban. Támogattuk Kormányzatunkat azért is, mert hazánk, a Magyar Népköztársaság személy szerint is megbecsül bennünket, értékeli népünkért, a béke ügyéért végzett munkánkat, papi tevékenységünket és híveink vallásos érzéseit, vallásgyakorlatát tiszteletben tartja. Mindezeken túlmenően, mint állampolgárokat, a hazafiság szent érzése és erénye elválaszthatatlanul odaköt Hazánkhoz, népünkhöz.

A magyar katolikus papság — csekély kivételtől eltekintve — éppen az ellenforradalom napjaiban mutatta meg a magyar Hazához és a magyar néphez való hűségét és ragaszkodását. Általában tízéves tevékenységünket a következetesség és a férfias bátorság jellemezte. Nem rettentünk meg az újtól csupán azért, mert új és szokatlan. A katolikus pap és hívő felfogásában nem lehet annyira konzervatív, hogy az újszerű szükségképpen idegen és ellenszenves legyen számára. Maga Krisztus Urunk is új parancsot adott híveinek: „Szeressétek egymást!” És a kereszténység és az emberiség az új parancsot örömmel fogadta és érzi megvalósulásának áldásait. Sajnos, a kereszténység a krisztusi parancsot nem egyszer csak hirdette, de gyakorlati megvalósításával többször adós maradt. Ennek a parancsnak gyakorlati megvalósítására — ha nem is keresztény megfogalmazásban — soha olyan erőfeszítéseket nem tettek a történelem folyamán, mint éppen napjainkban. És mi megtorpannánk akkor, amikor a krisztusi követelés gyakorlatilag valósulni kezd és amikor nem egyszer nem is tevékenységet, hanem csupán megértő jóindulatot, némi elismerést kérnek tőlünk? Csak helyeselni tudjuk Mgr. Henri Chapoulin angersi francia püspök felfogását: „A régi civilizáció megy, az új elfoglalja helyét. A katolikusoknak nem az a kötelességük, hogy reszkeszenek ezektől a változóktól, hanem az, hogy ne féljenek és ne haragudjanak, hanem törekedjenek megérteni és mindenekelőtt megszeretni. Nincs jogunk, hogy görcsösen ragaszkodjunk ahhoz, ami körülöttünk összeomlik, és hogy az Evangélium szent igazságait hozzákapcsoljunk a változó és tovatűnő szociális formákhoz. A vallás jövőjére semmi sem lehet olyan ártalmas, mintha a keresztény társadalom harcias álláspontot foglal el a munkásmozgalommal és a technikai haladással szemben.”

Papi békemozgalmi tevékenységünknek számos indítékát találtuk a kinyilatkoztatásban. Csupán Jeremiás szavaira hivatkozunk: „Munkálkodjatok ama város jólétének, melybe elvittelek titeket, és imádkozzatok érte az Úrhoz, mert az ő jóléte a ti jóléteket is.” (29, 7.) Ha figyelembe vesszük, hogy az idézetben szereplő „jólét” szót a latin szöveg a „pax” szóval fejezi ki: egyaránt buzdítást nyerünk a békéért és népünk jólétéért folytatandó tevékenységre. Papi békemozgalmi tevékenységünket igazolva láttuk az Egyház legfőbb vezetőinek nyilatkozataiban is. XII. Pius pápa 1944. évi karácsonyi beszédében ezeket mondotta: „Mindenkire ránehezedik egy kötelesség, amely semmiféle tétovázást, felfüggesztést, ingadozást, kitérést nem tűr: nevezetesen mindent meg kell tennünk, ami csak lehetséges, hogy az agresszív háborút, mint a nemzetközi törekvések megengedett megoldását, egyszersmindenkorra száműzetés és átok alá vesszük.” 1957. évi karácsonyi szövegében pedig a keresztények számára egyenesen kötelességgé teszi a békéért való tevékenységet: „A homo

sapiens és elsősorban a homo Christianus csak a béke munkása lehet.” Szentséges Atyánk, XXIII. János pápa, figyelmeztette a keresztényeket, hogy a békéért folytatott tevékenységük ne pusztá látszat legyen, hanem belső meggyőződésből fakadó tevékenység. Őszentsége 1959. évi karácsonyi szózatában kijelentette: „Az Egyház jóindulattal néz minden kezdeményezésre, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy az emberiség kímélve legyen újabb vérontástól és pusztítástól.” Felszólította az egész kereszténységet, hogy ne elégedjenek meg a pusztá néző szerepével, hanem tevékenykedjenek a béke érdekében.

Papi békemozgalmi tevékenységünkhöz bátorítást kaptunk a magyar főpásztorok megnyilatkozásaiból is. Így a Magyar Püspöki Kar 1951 július 3-i nyilatkozatában ezeket olvassuk: „Támogatjuk a magyar kormány törekvéseit, melyekkel békénket védi, hazánkat a háborútól megóvni törekszik. Ezért hivatásunknak megfelelően előmozdítjuk a békét, helyesljük Egyházunk szellemében a katolikus papok békemozgalmát. Ünnepelesen kérünk mindenkit, hogy e megnyilatkozásunkat tegye magáévá és annak megvalósításában legyen segítségünkre.” A főpásztorok személyes megnyilatkozásai közül megemlíjtjük az elhunyt Czapik Gyula egri érseknek felszólalását a budapesti Béke Világkongresszuson, valamint Helsinkiben. A hazafias békemunkára vonatkozóan az elhunyt érsek a Haza-fias Népfront Országos Kongresszusán iránytmutatóan kijelentette: „Ebből a munkából senki sem maradhat ki és össze kell fognia igazságossággal és megértéssel mindenkinek.” Érdemes e szavakat összehasonlítani Mgr. Schäufele freiburgi érseknek nemrég ismeretessé vált szavaival: „A béke olyan értékes kincset jelent az egész emberiség számára, hogy védelmében és megőrzésében mindenkinek részt kell vennie.” A magyar katolicizmus jelenlegi vezetője, Grósz József kalocsai érsek, változatlanul vallja a nemzetközi békemozgalom tizedik évfordulóján mondott beszédében: „Mi, hívő emberek, vállaljuk a békeharcból reánk eső részt.” A stockholmi Béke Világkongresszushoz küldött latinnyelvű üzenetét pedig ezekkel a nagyszerű szavakkal fejezi be: „Adja Isten, hogy lebiráhatatlan többséggé forrjanak össze azok, akiknek szívében és szemében nem az a láng a legragyogóbb, amelyben kardokat kovácsolnak, hanem az a másik láng, amelyben a kardokat ekékké és a kultúra szerszámaivá dolgozzák át!”

Az elmúlt tíz esztendőben a magyar katolikus papság személy szerint is sokat tett a békéért és népünk előrehaladásáért. Még eredményesebb volt tevékenysége szervezett formában: a békebizottságokban, az Opus Pacisban és az Országos Béketanács Katolikus Bizottságában, valamint a megyei bizottságokban. A papság elsajátította már a munkástilust. Papságunk és híveink megértették, hogy a jó lelkipásztor és a békemozgalomban tevékenykedő pap, a jó katolikus és a jó hazafi, a vallásos ember és a közösségi ember, a templomszerető és a szocializmust építő ember nem szükségképpen egymást kizáró, összeegyeztethetetlen fogalmak. Viszont a vallásos ember, sőt a hivatása magaslatán álló pap sem szükségképpen reakciónak tekintendő. Helyesen hangoztatta külföldi útja során Beresztóczy Miklós prépost, az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának főtákará: „A szocializmusban világnézeti különbség nélkül közösen dolgozhatunk. A keresztény ember élhet hite szerint és ugyanakkor aktív tagja lehet a társadalomnak.”

Úgy érezzük, hogy a magyar katolikus papság békemozgalma jó szolgálatot tett a nyugati paptestvérek és hívek felé is. A mi példánkból megtanulhatják, hogyan kell az Egyháznak a terjedő szocializmusban elhelyezkednie, hogyan kell a vallásos életnek az új körülmények között is virágoznia.

Az elmúlt tíz esztendő történetének azzal is tartozunk, hogy megálapítsuk: katolikus hitünk, Egyházunkhoz való ragaszkodásunk, Rómához való hűségünk csorbitatlan maradt. Tévednek azok, akik úgy vélik, hogy papi békemunkát csak a hit feláldozásával és a hivatás elárulásával lehet vállalni és kifejteni. Azt is elmondhatjuk, hogy a papi békemunka sohasem volt menüvel a szabadosságra, az egyházas érzület és magatartás megcsúfolására. Büszkén kijelenthetjük, hogy békemozgalmi papságunk hűséggel szolgálta a lelkeket és az egyházi érdekeket. A lelkipásztorkodásban és az egyéni életben pedig példamutató magatartást tanúsított. Ez adott erőt, hitelt szavunknak és a mozgalomnak. Számvetésünkben meg kell állapítanunk, hogy a papság döntő többsége felsorakozott a béke, a nép, a szocializmus ügye mellé. Őszinte állásfoglalásunkkal, feladataink eredményes megoldásával, népünkért és a békéért végzett tevékenységünkkel kiérdemeltük Allamunk bizalmát, népünk megbecsülését, biztosítottuk Egyházunk zavartalan működését. A jövő perspektívája nem lehet más, mint az Egyház és az Állam egymás iránti megértésének, jó kapcsolatainak további erősítése, szakadatlan munka a békéért a végső győzelemig. Meggyőződésünk, hogy ez az őszinte törekvés Egyházunknak és Hazánknak egyaránt javára fog szolgálni.

Cserháti József

AZ EGYHÁZ TITKA KRISZTUS TANÍTÁSÁBAN

1. Az egyház mint hittitok

Az egyház emberekből áll, a földön valósul meg. Mint vallásos szervezet éppen olyan látható, mint bármely más társadalmi csoportosulás, és mégis egyúttal isteni titok, misztérium. Isteni titok alatt a katolikus hittudomány olyan tényeket ért, amelyek az Isten és a teremtmény között a természetes renden túl szorosabb, sőt a lehető legteljesebb kapcsolatokat hozzák létre. Isten az embernek eredetileg természetfeletti célt tűzött ki, ez a háromszemélyű Istennek mint minden igazság és jóság teljességének a bírása, amit Krisztus Isten színről-színre való látásának az igazságában hirdetett meg az emberiségnek. Az összülők bűnbeesése után a cél ugyanaz maradt, de a bűn következtében megromlott emberi értelem és akarat a saját erőivel e célhoz sohasem tudott volna elérni. Isten végtelen irgalmával saját Fiában megváltót, szabadítót küldött, hogy általa, vele és benne az eredeti üdvösségrendet helyreállítsa. Krisztus, az Isten-ember valóban restaurálta az Isten és ember közötti viszonyt, engesztelő halálával kiérdemelte számunkra a bűnbocsánatot és az isteni kegyelmet, a természetfeletti rendbe felemelő és az Isten fogadott gyermekeivé tevő túlvilági erőt. Mindazokat a tényeket vagy igazságokat, amelyek az ember természetfeletti rendeltetésével vannak kapcsolatban, titkoknak vagy misztériumoknak nevezzük. Titkokról azért is beszélünk, mert a természetfeletti üdvösség tényeiről csak az Isten közlése alapján tudunk, tehát igazságtartalmukat tekintve kinyilatkoztatott igazságok, ami annyit jelent, hogy létezésüket vagy jelentésüket tekintve, vagy esetleg mind a két vonatkozásban túl vannak az emberi ész megismerési határain. Minden katolikus hívó tudja, hogy az isteni titkokat hittel fogadjuk el, sem a tapasztalat alapján, sem természetes logikai következtetéssel ezekre nem tudnánk rátalálni, ezért a hittudomány a misztériumokat hittitkoknak is nevezi.

Felvetettük az egyház titkának kérdését. Ha az egyház valóban hittitok, akkor a természetfeletti üdvösség szempontjából sajátos vonatkozásai vannak, akkor a benne látható emberi, földi és történelmi elemeken kívül láthatatlan természetfeletti, isteni tényezők is szerepelnek. Ezt a természetfeletti és természetes összetettséget vagy kettősséget csaknem minden hittitokban megtaláljuk, de az isteni és emberi elemeknek csodálatos egysége a legtökéletesebben az isteni üdvösségrend felénk való áramlásának legnagyobb megnyilvánulásában, a Fiú Istennek emberrélevésében jut kifejezésre. Krisztusban az isteni és az emberi természet a legtökéletesebben egyesült, ez a „theandrikus”, isten-emberi titok valósul meg a továbblévő Krisztusban, az egyházban is.

Az egyházban megvalósuló kettősség a magyarázata annak, hogy mindazok a kísérletek, amelyek az egyházat földi szemmel, emberi mértékkel vagy tisztán történelmi méltatással közelítették meg, legfeljebb az egyház emberi arculatát érinthették, de képtelenek voltak igazi belső lényegmagvát megragadni. Az egyház letagadhatatlan történelmi tény. Mint minden történelmi jelenségben, benne is bizonyos tények és vonatkozások természetes emberi kutatással biztosan megállapíthatók, így a Krisztustól való eredete, szerkezeti felépítettsége, a történelem folyamán való alakulása — mindezek a szentírási könyvekből, mint történelmileg is igaz írásköböl megállapíthatók —, de az egyház igazi mibenlétéről és rendeltetéséről megnyugtató feleletet csak a kinyilatkoztatásból, tehát a Szentírásból, mint Istentől sugalmazott írásból kaphatunk, más szóval az egyházat megérteni igazán csak az tudja, aki azt természetfeletti céljában hittel közelíti meg, és hittel fogadja el a róla szóló krisztusi tanítást. Ezért keressük az egyház titkát Krisztus tanításában.

2. Az Isten országa és az egyház

Az evangéliumokat általában sokat elemezték abból a szempontból, hogy miben is lehetne Krisztus tanításának a lényegét vagy rövid foglatát meghatározni. Felesleges a sok eltérő nézetre kitérni. Az elfogultalan szentírásstudomány egyöntetűen állapította meg, hogy Jézus tanításának legközpontibb gondolata az Isten országának a meghirdetése volt. Az „Isten országa” vagy „mennyeik országa” mint kifejezések már az ószövetségi könyvekben is előfordulnak, de egészen sajátos újszerű értelmet csak az evangéliumokban kaptak. A názáreti Jézus Isten országának a bejelentésével kezdi meg nyilvános működését és egyre növekvő tartalommal fejti ki ennek programját: „Az idő beteljesedett, az Isten országa közel van. Tartsatok bűnbánatot és térjete meg” (Mk. 1, 15). „Az országról való örömhír” (Mt. 9, 25) Jézus életének a célja, és a hegyi beszédben, a keresztény tan e csodálatos kis kátéjában, valamint az evangéliumok csaknem minden hasonlatában a mennyei ország szépségéről, titkairól és törvényeiről beszél, ennek hirdetését bízta rá a tanítványokra és az apostolokra, amikor első alkalommal küldi őket Izrael városaiba és falvaiba: „Mondjátok nekik, elközelgett az Isten országa” (Lk. 10, 9). Az Isten országa a nagy kincs, a drága gyöngy, amelynek megszerzéséért mindent el kell adni (Mt. 13, 44), a legkisebb is az Isten országában nagyobb lesz Keresztelő Szent Jánosnál, pedig nálánál nagyobb anyától nem született (Mt. 11, 11). Ezért az Isten országa a legfőbb cél: „Keressétek előbb az Isten országát és a többi mind megadatik nektek” (Mt. 6, 33); megszerzése igen nagy erkölcsi befektetést követel, meg kell szabadulni a bűnöktől és belsőleg meg kell újulni, csupán külső vallásos cselekedetek, amelyeket az ószövetség oly nagyra becsült, már nem elegendők (Mt. 5, 20).

E néhány szentírási helyből láthatjuk, hogy az Isten országa a lélek birodalma, csupa bensőség, minden ízében lelki és szellemi, egy szóval: vallásos természetű, vagyis a lelkiismeret és Isten viszonyának a területe. Ez az ország nem e világból való (Jn. 18, 36), Krisztus valóban evilági dolgokkal tisztán földi vonatkozásban sohasem foglalkozott, elutasította a kérelmet, hogy örökségi ügyben döntsön (Lk. 12, 14), nem határozott az adófizetés kérdésében sem és mindenkor súlyos kritikával illette a zsidó nép politikai felemelkedésének messiási személyével összefüggésbe hozott álmódosását. Ennek az új országnak alaptörvényei lelkiek és természetfeletti, vetületük a nyolc boldogságról szóló tanítás — ki foghatja fel földi értelemmel, hogy boldogok, akik sírnak, szenvednek —, mértékük nem a külső tett, de a vallásos előírás holt betűje sem, hanem kizárólag a lelkület, a belső természetfeletti indíték, amelynek csúcspontja az önzetlen, lemondó, önfeláldozó Isten- és emberszeretet.

Az Isten országának a tartalma tehát vallásos; mindannak a foglalatja, ami Istenhez vezet és Istennel egyesít, irányulása pedig túlvilági, nemcsak abban a vonatkozásban, hogy Isten világát és ezzel a természetfeletti igazságokat tartja szem előtt, hanem egészen sajátosság, úgynevezett „eszkatológikus” értelemben is. Itt bukkanunk rá Krisztus tanításának egyik legmélyebb titkára. „Eschaton” görög szó, annyit jelent, mint vég vagy végső állapot. Krisztus valóban az általa meghirdetett országról azt mondja, hogy ez csak a világ végén, az általános feltámadással, az Isten Fiának második eljövetelel és az utolsó ítélettel fog valóra válni (Mt. 25, 46), az igazak csak a túlvilágban birtokolhatják majd az ország teljes dicsőségét (Mt. 5, 8; 19, 26); Szent János evangéliuma az Isten országát egyszerűen az örök élettel, a mennyországgal azonosítja, csak az égben lesz az ország visszavonhatatlanul a miénk (Jn. 16, 22). Ezek után talán logikusnak látszana a következtetés: Krisztus az Isten országa alatt egyszerűen az örök életet értette, és pedig a boldogok halál utáni állapotát. De Krisztus az Isten országát mint birtokos viszonyt alkalmazta, és így elsősorban a személyes Istenre vonatkozik: a „regnum Dei” birtokviszonyos kifejezése kétségtelenül Isten végső, a világ végével bekövetkező hatalmát és uralmát jelenti, amikor Isten nagysága, dicsősége teljessé lesz, „amidőn minden alá van vetve neki (Krisztusnak), akkor a Fiú maga is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, hogy Isten minden legyen mindenben” (1. Kor. 15, 28). A Szent Páltól vett idézet érthetően világít rá arra, hogy Isten hatalma a Fiú Isten megdicsőüléseivel lesz teljessé, a Fiú Isten küldetése pedig az utolsó ítélettel zárul le. Az Isten országának a fogalmát tehát a legtágabb értelemben kell vennünk, nemcsak azt az istenuralmat jelenti, melyet a Teremtő a teremtés révén minden rajta kívül álló lét felett gyakorol, nem is jelenti csupán az őszövényekben megvalósult istenkirályi szövetséget a zsidó néppel, melyet a Szentírás szintén Isten országának nevez, és nem is vonatkoztatható kizárólagosan a Krisztusban itt a földön megvalósuló messiási országra, amelyben Isten a kegyelem révén uralkodik az igaz lelkekben, hanem Isten végső hatalmi megnyilvánulását, a történelmentúli legteljesebb istenuralmat fejezi ki.

Az Isten országának eszkatológikus, tehát túlvilági és történelemfeletti jegyei annyira szembetűnőek, hogy a racionalista szentíráskritikának egyik ága, az eszkatológizmus, Krisztus minden megnyilatkozását erre a sajátos szempontra akarta visszavezetni és elméletével azt igyekezett bizonyítani, hogy Krisztus nem is akarta az Isten országának földi megvalósulását, Krisztus annyira a világvégi istenhatalom várásának az ígéretében állt, hogy a vég közeli bekövetkezéséről teljesen meg volt győződve.

Ha ez valóban így lenne, egyszerre súlyos következmények előtt állnánk: ha Krisztus annyira küszöbönállónak vélte a világ végét, akkor valóban nem gondolhatott arra, hogy földi vallásos társaságot, vagyis egyházat alapítson. A modernisták ki is mondják: az egyház nem Krisztus alapítása, az egyház nem hivatkozhatik isteni eredetre, hanem történelmi fejlődés eredménye, melynek gyökerei ugyan a Krisztustól megindított vallásos mozgalomig mennek vissza, de maga Krisztus az egyházat nem akarta és annak alakulását nem is látta előre. Ennek bizonyítéka nemcsak a túlvilági, hanem a kimondottan lelki ország is, melyet a külsőségekben megnyilatkozó zsidó vallásos szervezettel állított mindig szembe. A modernista *Loisy* így foglalta össze elméletét: „Jézus meghirdette az Isten országát, és ami bekövetkezett, az az egyház volt.” A racionalista kritika merész elméletét még azzal igyekezett alátámasztani, hogy az újszövetségi könyvekben előforduló „ecclesia” kifejezés, amely az egyháznak görög neve, semmiképpen sem tulajdonítható Krisztusnak, mert az első három evangélium, az ún. szinoptikus evangéliumok, amelyek e kritika szerint egyedül tartalmazzák Krisztus eredeti tanítását, csak két helyen tesznek említést az egyházzal, ezzel szemben a későbbi újszövetségi írásokban, amelyek a racionalista vélemény szerint Krisztus szavait már hozzátoldásokkal és magyarázatokkal egészítik ki a János-evangéliumtól kezdve az utolsó apostollevegig, fokozódó egymásutánban egyre többször fordul elő az „ecclesia” kifejezés. Ebből arra kellene következtetni, hogy a két hely, a Mt. 16, 18—19., ahol a Szent Péterre épített egyházzal van szó, és a Mt. 18, 17—18., ahol Krisztus az apostoloknak saját küldetését adja át a legteljesebb egyházkormányzati hatalommal, csak későbbi betoldás lehet, amelyet vagy a kezdeti egyházi szervezetben már bentálló evangelista iktatott be az eredeti szövegek közé, vagy pedig az első századok már kialakult egyházi életéből származó visszavetítésre kell gondolni, hogy ezáltal a már virágzó egyház alapítását Krisztusnak lehessen tulajdonítani. A racionalista kritika mindent elkövetett, hogy az egyház isteni eredetét elvitassa.

Ezek után már fel kell tennünk a kérdést: van-e valami köze az egyháznak a Krisztustól meghirdetett Isten országához vagy valóban egymást kizáró fogalmakról van szó? A felelet az, ami minden katolikus hívőnek a tudatában él: az evangéliumi istenország általános képe és e kép legtöbb vonása tökéletesen ráillik a Krisztustól alapított egyházra. E megállapítás azonban pontos körülírást követel. Először is meg kell állapítanunk, hogy az Isten országa és az egyház nem teljesen azonosak, ami már abból is következik, hogy az Isten országát a maga legátfogóbb tartalmi mivoltában kell vennünk, amely mindent magában foglal, amire az Isten hatalma és uralma vonatkozik, a minden alatt pedig az összes teremtményt kell értenünk. Isten uralmának a megvalósulása természetesen más az értelmetlen és más az értelmes lényekben, az utóbbiaknál is más az Istennek magukat alávető, vele együttműködő emberekben, és más a bűnösökben. Egyszer azonban minden lény, még a bűnös ember is Isten végső ítélete és uralma alá kerül. Ez a túlvilági, természetfeletti „eschaton”, mint láttuk, már időfeletti állapot és ez valóban nem azonosítható a világ történelmi folyásában álló egyházzal. Ennek ellenére a szentírási szövegek alaposabb vizsgálata mégis azt igazolja, hogy az Isten országa és az egyház sajátos módon egybetartoznak. Az Isten országának a fogalmában titokzatos többértelműség foglaltatik: Krisztus eszkatológikus országot hirdetett meg, de egészen különös kettősségben és ugyanakkor mégis csodálatos egységben. Az Isten országa a véggel bekövetkező esemény, de mégis egyúttal már jelenlévő valóság, mert hatásaiban már itt van a földön, érezhető üdvösséget hozó erejében, melynek jelei az ör-

dög hatalmának letörése, a bűnbocsánat, a belső lelki megtisztulás és Istenhez való emelkedés, és a betegek gyógyulása. Ugyanaz a Krisztus, aki Isten országának a megvalósulását második eljövételének az időpontjára helyezi, azt is kijelenti, hogy az Isten országa itt van közöttünk: „Ha én az Isten ujjával űzöm ki az ördögöket, bizonyára elérkezett hozzátok az Isten országa” (Lk. 11, 20). Jézus példabeszédei világosan utalnak arra, hogy az Isten országa nem kizárólagosan a végső állapotra vonatkozik, hanem evilági jellege is van, fejlődésről, viszonylagos be nem fejezettségről beszélnek, tehát olyan tulajdonságokat említenek fel, amelyek a befejezett és lezárt eszkatológikus országokra nem alkalmazhatók. Isten országa hasonlít a maghoz, amelyet az emberi szívek szántóföldjébe vetnek (Mt. 13, 4), ott gyökeret ver és felnő (Mt. 4, 30), úgy fejlődik ki, mint a mustármag, kicsiny a kezdetben, de hatalmas fává terebélyesedik (Mk. 4, 30), mint kovász hat az emberi lelkek között, lassan, de eredményesen átalakítja azokat (Mt. 13, 33). Félreérthetetlenül igaz tehát, hogy az Isten országának földi szakasza is van, innen erednek viszonylagos tökéletlenségei, mert itt emberi elesettség, bűnök és a túlvilági sötét hatalmak ellen kell küzdenie, így valóban hasonlít a búzaföldhöz, amelyben konkoly is terem (Mt. 13, 3), a tengerbe vetett hálózhoz, amely egyszerre jó és rossz halakat fog ki (Mt. 26, 11). Most már világos, az Isten országának földi megvalósulása is van, ez előkészítés a túlvilági istenország számára, a két ország bensőleg összefügg, úgy viszonylanak egymáshoz, mint a vetés és az aratás, mint a munka és a jutalom (Mt. 13, 36; 5, 11). Nincsen ellentét a földi és a mennyei istenország között, az egyik a kezdet, a másik a beteljesedés. Az eszkatologizmus tévedett, Krisztus tanításának történelmet és életet alakító erkölcsi ereje és hatása van, és nem a világ végével bekövetkező állapot megsejtésének és az ebbe való misztikus beleélésnek a beteges vetülete. Különben érthetetlen maradnának az evangéliumok, Krisztus egész működése: mi értelme lett volna a tanítványok és apostolok kiválasztásának és világba küldésének, a szinte minden ízében új erkölcsi tanításnak, ha Krisztus hirdetési programja nem a földön élő emberek vallásos átalakításának szolt volna? Krisztus az Isten országának földi szakaszát akarta, azt fáradhatatlan energiával és isteni bölcsességgel látható alakban az emberiség elé állította, és pedig mint Istennel megkötendő új szövetséget, mint bensőségebb szinten az ószövetségi theocratia helyére állítandó tökéletesebb földi istenuralmat. Az Isten végső uralmának elővételezése és kezdete itt a földön a Krisztustól alapított egyház, habár Isten már most megvalósuló földi uralmának a hatáskörébe nemcsak az egyház tagjai, hanem mindazok tartoznak, akik Istennek alávetik magukat és bensőleg a tiszta lelkiismeret szálain keresztül kapcsolatban vannak Teremtőjünkkel. E megállapítás magában foglalja az Isten országa és az egyház kettősségének újbóli felvetését, és pedig arról az oldalról, melyet a liberális kritika oly erőteljesen akart kihasználni Krisztus tanításának egyoldalúan lelki értelmezés érdekében.

Az ellenvetés, amelyre már utaltunk, így szól: az Isten országának földi szakasza is annyira bensőséges, hogy ellentmondás lenne ennek külső látható szervezetben és érzékelhető vallásos ténykedésekben való megnyilvánulása. Krisztus valósággal üldözte mindazt, ami a vallást külsőségekre akarta lazítani. Igaz, hogy Isten országa a lelkekben valósul meg, de ebből nem következik, hogy minden a láthatatlan bensőben, csak a lélek rejtett rezdüléseiben nyilvánul meg. Krisztus csak az egyoldalú külső vallásosságot ítélte el, a farizeusok betűszerinti, kifelé mutogatott, Istent csak szóval dicsérő lelkületét, ami szemében a legnagyobb hazugságnak minősült (Mt. 23, 27), de ismét félreértenők az evangéliumok szel-

lemét, ha a vallásosság belső jellegét, ennek lényeges elsődlegességét egyoldalúan spirituálisztikus értelemben fognók fel, mintha nem lenne szükség erkölcsi törvényekre, külső istentiszteletre, a vallásos közösséget egybefogó és azt irányító vallásos intézményekre. Hogy az evangéliumokban nincsen szó a külső vallásos megnyilvánulás teljes elvetéséről, arra két tény nagyon is rávilágít. Az egyik az, hogy Krisztus a zsidó népnek vallásos szervezetét, a zsinagógát nem vetette el, abba beleilleszkedett és alapjaiban magáévá is tette, hiszen küldetése nem a régi törvény megszüntetése, hanem annak beteljesítése volt (Mt. 5, 17). A másik tény pedig az, hogy elismerte az írástudók Istentől származó tanítási tekintélyét (Mt. 23, 2). De vegyük elő példabeszédeket is, ezek félreérthetetlenül az Isten országának a láthatóságára, tehát külső jellegére is utalnak: hasonlít az Isten országa a messziről feltűnő hegyen épült városhoz (Mt. 5, 14), a fához, amelyen az ég madarai laknak (Mk. 4, 30), a szőlőhegyhez (Mk. 12, 1), a menyegzőhöz (Mt. 22, 1). Semmi kétség tehát nem férhet ahhoz, hogy Krisztus az Isten országának földi szakaszát a látható egyház alakjában szervezte meg, ő határozta meg egyházának közösségi jellegét és jogi szerkezetét, az ő országába a felvétel a keresztség révén történik (Mt. 28, 19), a hozzátartozás jele a hitvallás (Mt. 10, 32), isteni hatalommal és tekintéllyel felruházott vezető férfiakat küldött az emberek közé az Isten országának felépítésére.

Az egyoldalúan belső istenország tehát éppen olyan félreértés és tévedés, mint a kizárólagos túlvilági értelmezés. Ez akkor is áll, ha el is kell fogadnunk, hogy az egyházon kívülállók is üdvözülhetnek, ha lelki ismeretükben tiszták, de az üdvösségnek ez az útja nehezebb, mert a kívülállóknál hiányoznak azok a természetfeletti eszközök, amelyek az egyháznak, mint Krisztustól alapított üdvösségintézménynek rendelkezésére állnak.

Isten országa és egyház — vonjuk le most már az eredményeket —, bár fogalmilag szétválaszthatók és tartalmilag is csak részben fedik egymást, mégis azonos irányulásban közük van egymáshoz: az Isten országa mint Isten végső üdvtörténeti szándéka a természetfeletti erő, a Krisztus által kiérdemelt kegyelem formájában és hatásában már jelen van az egyházban, az egyház pedig már annyiban bennefoglaltatik az Isten országában, amennyiben mint Istentől akart intézmény ennek az országnak megvalósítására törekszik. Az Isten országa és az egyház tehát egymáshoz tartoznak, egymásra irányulnak, sőt bizonyos tekintetben egymásban foglaltnak. A kettősség csodálatos egységbe olvad: az egyház mint részleges istenország egyszerre túlvilági és földi, egyszerre áll a természetnek és a természetfelettiének a rendjében, egyszerre lelki és testi, és egyszerre isteni és emberi. E kettős összetételű egységben áll az egyház titka.

3. A belső láthatatlan és a külső látható egyház

Hogy az Isten országa fogalmának fenti tisztázása mennyire fontos volt, arra igazán csak most fog fény derülni. Bougset, a protestáns vallástörténeti iskola egyik megalapítója szokta mondani: ameddig az Isten országának a titkát teljesen fel nem fogjuk, addig Krisztus eszmevilága is megközelíthetetlen marad és az egyházat sem fogjuk megérteni. A katolikus hittudomány a Szentírás és a szenthagyomány alapján az egyházban mindig belső és külső lényegelemeket különböztetett meg és a megkülönböztetéshez a testből és lélekből álló emberi egész képét használta fel. Az egyházi egész testi, látható külső lényegeleme az egyház szociális, társadalmi szerkezte, amely, mint minden szociális építménynél, három

elemből tevődik össze: emberek alkotják, ezek közös lelki célra törekvésnek és társadalmi tekintély, vagyis központi tanítói és kormányzati hatalom vezetése alatt állanak. Az egyházi egész lelki, láthatatlan belső lényegeleme Krisztus megváltói és főségi kegyelme, amely a Szentlélek erejében áramlik az egyház tagjaira és az egyházból kegyelmi, misztikus életközösséget alkot. Az egyháznak tehát teste van, ez a hívők szociális szerkezetű közössége, az egyháznak lelke is van, ez a Szentlélek, sőt az egyházi egésznek én-je is van, ez Krisztus, ezért nevezzük Szent Pál alapján az egyházat a továbbélő Krisztusnak vagy Krisztus titokzatos testének. Külső látható és belső láthatatlan egyház között először Szent Ágoston tett különbséget, a nagy egyházdoktortól azonban távol állott az egyház valós egységének a felbontása, inkább az egyház két lényeges szempontjára vagy oldalára akarta a figyelmet felhívni: az egyház elsődlegesen természetfeletti, Isten-emberi életközösség, ugyanakkor azonban szociális strukturában megnyilatkozó társadalmi, jogi intézmény is, amelynek tag-ságát a hit megvallásának, a szentségekkel és szentelményekkel való élésnek és az egyházkormányzat iránti engedelmességnek a törvényei szabályozzák. Az egyházban, mint minden társadalmi képletben, alá- és fölürendeltségi vonatkozások valósulnak meg. A külső egyház a vallásos intézmény jegyében áll előttünk, ezt Krisztus alapította, ő határozta meg — mint láttuk — az Isten országa földi szakaszának vallásos közösségi formáját, amennyiben isteni küldetésének hármas hatalmát, a tanítói, megszentelési és kormányzási hatalmat átadta az apostoloknak és azok utódjainak, a püspököknek, illetve Péternek és annak utódjának, a római pápának. Az egyház üdvösségintézményes mivoltát keretnek kell tekintenünk, amelyen belül a mélyebb és bensőbb egyházi életvalóság, az isteni-emberi életközösség színes sokrétűségben lüktet. Az egyház belső oldala nemcsak eredete szerint isteni, mint az intézményes egyház, hanem egész lényegében az isteni kegyelemáramlás foglalata. A láthatatlan misztikus és a látható intézményes egyház a valóságban nem választhatók szét, a kettő éppen úgy egybetartozik, mint Krisztusnak az isteni és emberi természete és ahogyan a két természet az isteni személyben egyesül, éppen úgy az egyház külső valósága, mint intézmény, és a belső valósága, a kegyelmi életközösség a továbbélő misztikus Isten-emberben találja meg egy és azonos középpontját. Az ágostoni megkülönböztetés, sajnos, később alapot nyújtott a protestánsokkal való végnélküli vitákra, és egyszer csak előtérbe került az egyház külső jogi oldala. Luther össze nem egyeztethető módon tett különbséget látható és láthatatlan egyház között: a láthatatlan egyház szerinte a hitben megigazultakból áll, ez isteni eredetű, a látható egyház pedig a hívők egyházkormányzati közössége, merő emberi tákolmány, éppen olyan társadalmi alkat, mint bármilyen más emberi csoportosulás, tehát ez nem is származhatik Krisztustól. Luther és a többi reformátor is ezzel lényegében tagadta az egyház intézményes üdvösségközvetítő szerepét, ez pedig egyet jelentett a krisztusi titokzatos test egészének, belső és külső lényegének heretikus szétválásával. A belső láthatatlan egyház fogalmához való menekülés szinte szükségszerű velejárója volt a hitújításnak, mert csak így lehetett elvetni az egyháznak, mint kötelező üdvösségintézménynek, két kormányzati alapszervét: a püspöki hierarchiát és a pápaságot, és csak így valósulhatott meg az új vallás individuálista alapelve: a hívő nem az egyházban, hanem a Szentírás szabad értelmezésén keresztül kerül közvetlen kapcsolatba az Istennel.

Az isteni és emberi elemeknek szerencsétlen kisarkítása és egymással való szembeállításuk szakította ketté Krisztus varratlan köntösét, az egyetlen szent anyaszentegyházat, az „una sancta”-t. Az Isten országa fogal-

mában rejlő kettősség félreértése meghozta káros terméseit, amelyek súlyos következményekkel jártak protestáns és katolikus oldalon egyaránt. A reformált egyházakban a lutheri egyházfogalom a 19. század második feléig érintetlenül tartotta magát, azonban ekkor a liberális teológia, a különböző kritikai iskolák és a modernizmus, amelyek minden természetfeletti valóságot tagadtak, végső kisarkítások felé hajtották. Ritschl, Harnack és Sabatier azt hangsúlyozták, hogy az Isten országa kimondottan lelki valóság, ami nem egyéb, mint az istengyermekség tudata a menygyei Atya iránti végtelen bizalom megnyilvánulásában. Luther egyháza még természetfeletti kegyelmi valóság volt, Harnack egyháza szubjektív, alanyi erkölcsi magatartás vagy állásfoglalás, amelyben nincsen szükség a Szentlélek kegyelmi működésére. Ez az egyoldalú lélektani és etikai értelmezés újabb reakciót váltott ki és előtérbe hozta a láthatatlan egyház túlvilági, eszkatológikus kifejtését, amely, mint láttuk, sem látható, sem láthatatlan egyházat itt a földön nem akar elismerni, mert Krisztus tanításának a lényegét a világvégi istenország meghirdetésébe helyezi. Ezzel az eredeti lutheri egyházfogalom valójában megsemmisült, és bekövetkezett a paradoxon: Luther láthatatlan lelki egyházából a kritika után csak látható földi társaságok csoportjai maradtak, a tagadásba vett külső egyház tehát ellenállhatatlan erővel újból jelentkezett.

A mai protestáns teológia a krízis bizonytalanságától sujtva a helyes értelmezést a forrásnál keresi, Krisztusnál keresi, és igazán lenyűgöző a kutatás eredménye. A 20-as évektől kezdve a jelesebb protestáns hittudósok valósággal „consensus”-t, tehát egybevágó tanítást képviselnek a következőkben: Az Isten országa nem alulról születik meg, nem a jóakarátú emberek hozzák létre, amikor vallásos érzületük ösztönzéséből Krisztus eszmeiségét magukévá teszik és erkölcsileg követik; az Isten országa felülről jön, Isten ajándéka, tehát kegyelem és nem emberi erőlködés eredménye. Ugyanakkor ez az ország, habár a természetfeletti világból ereszkedik le hozzánk és a túlvilágra irányul, nem merően eszkatológikus, mert részben megvalósul már itt a földön. — Ebben a nézetben határozott állásfoglalásról van szó egyrészt a liberális protestáns teológia etikai, másrészt az eszkatológizmus radikálisan túlvilági értelmezése ellen, és ennek logikus következménye csak az lehet, hogy Krisztus belső és külső oldallal rendelkező földi egyházat alapított. Michaelis szerint Isten menygyei és földi országa egybeolvadt a Szentlélek Isten ajándékaiban: „Pünkösd a nagy világvégi esemény elővételezése volt... A Szentlélek az egyházat és az Isten országát feszültségekben sarkított egységbe hozta.” K. L. Schmidt, hírneves protestáns hittudós, a külső egyház létezését a „populus Dei” (qahal Jahve), az „Isten népe” fogalmának analizisével bizonyítja be. Az egyház tulajdonképpen az ószövetség vallásos közösségének, az Isten és zsidó nép szövetségének az örököse, annak messiási tökéletesítése és befejezése. Ahogyan az Isten népe az ószövetségben Istentől rendelt hierarchikus papság vezetése alatt álló szociális és jogi egység volt, éppen úgy az egyháznak, mint az új Izraelnek, szent papi rend és kormányzat tekintélyi elvére kellett épülnie. Schmidt szerint a látható külső egyház tagadása egyenlő lenne Isten országának részleges elvetésével, az egyháznak tehát szükségyszerűen külső szociális keretben kell megnyilatkoznia. Helyesen mondja az ugyancsak élenjáró protestáns Leenhardt: „Ha a hitek már nincsenek annak a szociológiai ténynek a tudatában, melyet közösségük és egységük jelent, ha nem tudják és vallják, hogy lényegesen egybe vannak kötve azokkal, akik ugyanazokban a lelki javakban részesednek, akkor az egyháznak meg kell semmisülnie.” A protestáns szentíráskutatás is kimutatta, hogy a valamikor botránykőként kezelt Mt. 16, 18—19 és a Mt. 18, 17—18 hitelesek, nem későbbi hozzátoldások, és Krisz-

tus minden bizonnyal használta az „ecclesia” kifejezést, természetesen annak arám változatában, mert a héberszövegű ószövetségi könyvek első görög fordítása, az ún. Septuaginta a „qahal Jahve”, tehát az „Isten népe” kifejezést az „ecclesia” megnevezéssel fordítja. Ez ennyit jelent, hogy az egyház fogalma nem későbbi kitalálás, hanem a Krisztustól akart és alapított új vallási közösségnek a megjelölése. A kritikusszövegek eredetiségét elfogadva a protestáns hittudomány ma szintén azt vallja, hogy Krisztus a kezdetben kialakult legkisebb messiási közösséget a 12 apostolra építette, akik a prófétai jövendölés értelmében az egyház szimbólumát és csiráját képezték. Figyelemreméltó ezzel kapcsolatban Gloege megállapítása: ha az említett szövegek nem is lennének hitelesek, mégis el kellene fogadnunk a tekintélyi egyház létezését, mert alapításának a ténye szinte szükségszerűen következik az evangéliumok szelleméből, hiszen valóságát a nyáj és a pásztor képei szimbolizálják és alakba formálódása a 12-nek a csoportjában történik meg. A zsidóság számára a 12-es szám egyszerűen messiási programot jelentett, Krisztus e néma jelbeszéde, hogy 12 apostolt állított egyháza élére, minden zsidó előtt azt fejezte ki, hogy a régi 12 törzsű Isten népe helyébe új Izrael épül fel. Az egyház tehát az apostolokra épült még Jézus korában, és ezért éppen olyan látható, mint minden egyes ember.

Ilyen nyilatkozatok kétséget nem hagynak afelől, hogy a protestáns teológia biblikus és dogmatikus alapon ismét rátalált a Krisztustól alapított külső egyházra.

A katolikus ecclesiológia, a hittudománynak az egyházzal szemben tanítása a század elejétől kezdve sokat fáradozott azon, hogy az egyháznak a fogalmát a maga igazi tartalmában állítsa a mai hívő elé. A külső és belső egyháznak egymással való szembeállítását a hitújítás kezdetétől fogva igen sokat ártott katolikus oldalról is. Mivel a reformáció mindenemű külső vallásos tekintélyt elvetett, és Isten és az ember kapcsolatát az egyéni lelkiismeretre bízta, ezért az egyház kénytelen volt a Krisztustól alapított külső tekintélyi egyház védelmére kelni, aminek nem egyszer az volt a látszata, hogy a jogi egyház fogalma túlságosan előtérbe kerül a belső kegyelmi egyházzal szemben. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a tridentini zsinat utáni katolikus hittudomány elvesztette érzékét az egyház belső oldalának értékelése iránt. A tekintélyi egyháznak hosszú ideig tartó nyomatókos ébrentartása annyiból járt talán káros következményekkel, hogy a kívülállók az egyházban sokszor nem láttak többet, mint társadalmi organizációt vagy jogi szervezetet. A szószék és a hittudomány a 2000 éves kegyelmi egyházat azonban változatlanul hirdette. A katolikus egyháztan ma mégis meg akar ujhódni, és ezen a téren XII. Pius pápának 1943 június 29-én kiadott „Mystici corporis Christi”, „Krisztus titokzatos teste” című körlevele jelent határkövet és bizonyos tekintetben zárókövet is. A pápai tanítás lényegében az öskereszténység egyházfogalmát állítja a mai hívő elé: az egyház Krisztus titokzatos teste. „Krisztus igaz egyházának a meghatározásához (amely a szent, a katolikus, az apostoli, a római egyház) nem találhatunk súlyosabb, megfelelőbb és istenibb kifejezést annál, amely az egyházat mint Jézus Krisztus titokzatos testét jelöli meg.” Az apostolok kora, sőt az egész keresztény ókor az egyházban annak az isteni titoknak a megvalósulását látta és fogadta el, mely szerint a hívők Krisztussal nemcsak a hit és az erkölcsi követés alapján állnak kapcsolatban, hanem ezeken túl Krisztussal mint fővel kegyelmi közösséget is alkotnak, vagyis olyan természetfeletti élet-egységet, mely a fej erejének, lelkének, szellemének állandó áramlását jelenti a tagokba, a hívőkbe és azok közösségébe. Ebben az egyházkép-

ben, amely mindig élt az egyházban, két elem dominál: az egyik az egyház mivoltának természetfelettsége, a másik az egyház tagjainak Krisztussal és egymással való közössége. Valóban alig találhatnánk alkalmasabb képet, amely a Krisztus és egyháza között fennálló viszonyt, a hit, a szeretet és a kegyelem csodálatos bensőséges életközösségét olyan plasztikusan tudná szemléltetni, mint a test és a fej képe. „A mennyei Atya mindent (Krisztus) lába elé vetett, és őt az egész egyház fejévé tette: „ez pedig (az egyház) az ő teste...’ (Ef. 1, 22—23), „ti pedig Krisztus teste vagytok, mint részek az ő tagjai’ (1 Kor. 12, 27).” A korjelentőséggel bíró pápai körlevél a belső és a külső egyházat a hagyományos tanítás értelmében szintén megkülönbözteti és ugyanakkor elválaszthatatlan egységbe is helyezi: ugyanaz a Krisztus, aki az egyházat mint saját művének intézményes folytatóját alapította, az az egyházban tovább él, tovább hat a kegyelmeivel, természetfeletti módon tanítja, megszenteli és kormányozza az egyházat. A pápai írás a hangsúlyt az egyház belső természetfeletti lényegére helyezi, ez a tény annyiból nagyjelentőségű, hogy a teológia mai erőfeszítéseiben a főcél nem annyira az egyházi szervezet jogi vonatkozásainak a megvédése, hanem inkább az egyház üdvösségrendi és megváltástörténeti jelentőségének a kidomborítása lett. A súlyponteltolódás már a protestáns álláspontban bekövetkezett változásból is érthető, de egyébként is a hittitkok természetfeletti magvának és üdvtörténeti vonatkozásának összegezőbb szemlélete korunk hittudományának egyik jellegzetessége lett. Az egyháztan megújításában egyáltalában nincsen szó új tanításról, csupán a mai ember igényeinek megfelelő új láttatásról.

E tanulmány első részében láttuk, hogy az egyházra vonatkozó hittitkoknak az Isten országával való összefüggés kölcsönöz sajátos jelleget, viszont az Isten országa fogalmának a természetfeletti és természeti ketőssége mellett a legspecifikusabb tulajdonsága a túlvilági irányulása, vagyis az eszkatológiája. Az eszkatológia annyira a középpontban van, hogy e fogalom helyes értelmezése nélkül az egyház lényegéről, céljáról és tulajdonságairól nem vélekedhetünk helyesen. Hogy mi az eszkatológia, már tudjuk: ahogyan a világnak kezdete volt, úgy vége is lesz, és ezzel a véggel minden időbeli történés, a világ és benne az ember átlép az örök Istenben bekövetkező végső feloldás állapotába, vagyis minden az isteni rend örök megvalósulásának állandóságába és lezártságába kerül. A világnak e végső sorsa rejtve maradt Istenben, de Fiaának emberrélevése, kereszthalála és feltámadása által nyilvánvalóvá lett. A Krisztustól meghirdetett Isten országa tulajdonképpen a világhoz intézett utolsó felszólítás és meghívás Isten végleges uralmában és dicsőségében való részvételre. Az egyház mint az Isten országának földi szakasza a meghívottak előkészületi ideje, a megmentettek küzdőtere és helytállási próbatétele. A földi istenország, vagyis az egyház is valóságos üdvtörténet, de még nem végső teljessége az üdvösségnek, azt is mondhatjuk, hogy az egyház már bizonyos tekintetben megvalósult eszkatológia, de akkor nem szabad az egyház külső intézményes mivoltára, hanem csupán belső kegyelemhordozó erejére és jellegére gondolnunk. Az eszkatológia ténye nyilvánvalóvá teszi, hogy az egyház belső és külső lényegét nemcsak lehet, hanem meg is kell különböztetni, de mivel ezek fel nem darabolható egységet képeznek, ezért a külső egyház sohasem lehet öncélú, ez mindig csak mint a belső egyház függvénye jelentkezik, mert nem a szociálisan jellegzett keret, hanem a Krisztussal való kegyelmi közösség teszi az egyházat Krisztus titokzatos testévé, új Isten népévé, ahogyan az emberi

lélek formálja a testben járó embert emberré. Az eszkatológia az értéke-
lési mérleg nyelve: sem a belső egyházat nem lehet teljességben azonosí-
tani az Isten országával, ahogyan Luther tette, s láttuk e tévedés gyászos
következményeit, de még inkább a külső egyház nem egy és ugyanaz, mint
a mindenre kiterjedő és végső isteni uralom, ahogyan nem egy eretnek
tanítás akarta értelmezni. Az egyház, habár emberi és isteni arca van, ép-
pen olyan egy és oszthatatlan, mint a két természetet magában egyesítő
Krisztus. Az ellenkező nézet a pápai körlevél szerint egyházi nesztorianiz-
mus lenne. Ahogyan az isteni megtestesülés célja kihatásaiban az embe-
rinek felemelése, megszentelése, és megváltása volt, éppen úgy az egyház
célja az ember Istenhez vezetése és Istennel való egyesítése a végső or-
szág megvalósulásában. E rendeltetés vallásos természetű, ezen a vonalon
minden a természetfeletti üdvösségrend helyreállítása érdekében történik.
Krisztus küldetésének e misztikus továbbvitelében a már megvalósuló
Isten országának a jelei ismét az ördög hatalmának a letörése, a bűnből
való felemelés és a Szentlélek Isten kegyelmi áradatában való megszen-
telődés. Ha az egyház e kegyelemközvetítő és erkölcsöt alakító munkáján
túl a jelen világra, annak berendezéseire még jótékonyan is hat, akkor
ez a szerepe minden vonatkozásban Istentől akart, tehát indokolt, de má-
sodlagos marad a természetfeletti rendeltetés mellett. Az egyháznak kül-
detése van a világhoz, de ismét az eszkatológia figyelmeztet arra, hogy ez
sohasem lehet profán természetű, mert az egyház csak a lelki és termé-
szetfeletti irányulásán keresztül áraszthat áldást a világra. Az egyház
mindenkori lényeges feladata az marad, ami Krisztus programja volt: a
világ számára meghirdetni, hogy megítéltetett, de Jézus Krisztusban ki
is engesztelődött és az Isten országának természetfeletti kegyelmi erejé-
ben meg is újulhat Istenben.

Daniel-Rops, a legújabb ötkötetes egyháztörténelem francia írójának
szavai álljanak itt befejezésül: Az egyház nem impérium, hanem miszté-
rium. Az egyház nem földi hatalom és uralkodás, hanem titok, a megteste-
sült Fiú Istennek a titka, az isteninek és az emberinek csodálatos egy-
másban és egymásért levése. Krisztusban a teljes emberi való a bűnt ki-
véve egyesült az isteni természettel, az egyház tagjai azonban nemcsak a
megtisztultak és megigazultak, a szentek, hanem a bűnösök is, az egyház-
ban tehát minden emberi előfordul, még a bűn is. Ez azért van, mert
az egyház nem azonos a végső istenuralommal, az egyház útközbenlevés,
még nem célhozérés, hanem csak sejtése és jele annak, ami jönni fog.
Krisztus előremondása szerint még botrányok is végigkísérik az Isten or-
szágának földi pályafutását, de ugyanakkor az egyház mégis az elővétele-
zett végső üdvösség hordozója és mindenki számára Krisztus titokzatos
teste marad, amelyben az isteni és az emberi valóságok a lélek tisztasá-
gáért vívott harcban, a földiességből és testiségből való kiemelkedés fá-
radtságos erőfeszítéseiben, az Isten- és emberszeretet mindig teljesebb
megvalósulásában az új és magasabbrendű teremtmény, a „nova creatura”
szintézisében egyesülnek. Az egyház titka a megtestesült Isten, Krisztus
titka, aki azért lett emberré, hogy lelkileg újjáteremtse a bűnben elve-
szett emberi nemet.

CHOPIN FEJFÁJÁRA

(Születésének 150. évfordulójára)

Tündéreknek tánca koppan,
Manócskáknak lába dobban,
Simahajú kék hegyen,
Elvarázsolt éjjelen.
— Látod ? Látod ? Ott a tündér,
Napból varrva ék-palástja,
Gombot himez rá az árnya,
Szárnya libben és haja ...
— Aranyfátyol, nem haj az !
— Most megfogom a kezemmel !
— Kézzelem ám, nem éred azt el:
Tovalibben, elsuhan.
Itt marad helyette árnya,
S aranyból szőtt szép palástja

És újra szól a zongora:
Eloszlik a sok csoda,
Égbe libben, messze száll
Manó-had meg a király.
Megmarad nekünk a képük:
Libbenő-halk szép zenéjük.

Rónay László

VIHAR UTÁN

Alkonyodott már, mikor hazafelé mentem.
Az út mentén ázott verébcsapat
tollászkodott, fölöttük kék volt már az ég,
Csak én tudtam, hogy nemrég még esett.

Torz sörényű felhők könnye omlott
S villám kísérte pergő csöppjeik.
Tócsák gyűltek lent a szomszéd földön:
Vadóc szelek borzolták hátukat.

Féltem akkor és szaladtam. Mert olyan
egyedül éreztem magam, mert szürke volt
minden és távolabb a hegytető
párázva füstölt zord tajtékokat.

S most megint derűs aranyló kéket szór az ég,
A letört virágok szirma újra ép,
Kelyhükben lapult csak meg egy csalóka csepp,
Itt ragadt: nem tudja mit tegyen.

Elnézlek csodálkozva, furcsa égi hirnök,
Honnan jöttél, s most mi lesz veled ?
Nem felel. Csak szép fehér szemén
csillan meg föltről ezernyi tarka fény.

Siki Géza

XX. SZÁZADI KONVERTITÁK ÚTJAI ISTENHEZ

III. TAKASHI NAGAI

Takashi Nagai, a keresztségben Nagai Pál, 1908-ban született Urakamiban, a japánok szentföldjén. Apja orvos, anyja apjának asszisztense. Őt testvért neveltek föl. A klasszikus japán nevelést kapták, a legjobb nevelést, — de vallási nevelést nem kaptak. A japán sinto vallás teljesen idegen tőlük, a keresztségüket egyáltalán nem ismerték. Így nem mondhatjuk, hogy elvesztette hitét, mert megtérése előtt sohasem volt hite. Belorvosnak készül, de egy betegség kitéríti ebből az útból: középfülgyulladás támadta meg, amelynek következményeképpen jobb fülének hallását majdnem teljesen elvesztette, úgyhogy nem tudta a szetoszokópót hallgatni. Kénytelen volt abbahagyni pályáját. Gyorsan elhatározza magát — ez a gyors elhatározás jellemző rá —: radiológussá lesz; ott kevésbé van szüksége hallásra. Megtérése egészen lassan, a külső világnak észrevétlenül, apró lépésekben történik, olyan símán, olyan egyszerűen, mint a modern megtérők nagyrésznél. Az első mozzanat — ki gondolná! — édesanyja halála. Egy órával elkésve, már csak halottas ágyához érkezett, a drága halott nyitott szemébe nézett és mélyen megrendült. Úgy érezte, hogy őt nézi, őt keresi, őt hívja: lehetetlen, hogy ez az anya ne éljen, ne létezzék! És kezébe veszi Pascal Gondolatait. Ez a könyv megtérésének második mozzanata. Olvassa és így okoskodik: Ha ez a nagy ember, ez a roppant tudományos felkészültségű természettudós ezeket a dolgokat mind igaznak tartja és hiszi, lehetetlen, hogy ne legyen bennük valami! És kezdi tanulmányozni a katolicizmust.

Megtérésének harmadik mozzanata egy lakásváltozással függ össze. A Moriyama házaspár lakásába költözik, akikkel igen jó barátságba kerül. A család ahhoz a 400 esztendő japán katolicizmushoz tartozott, amelyet még Xavéri Szent Ferenc alapított és amely 400 éven keresztül — vallásszabadság nélkül és súlyos, újra meg újra kiújuló üldözések közepette — fenntartotta magát. Megerősíti hozzájuk való viszonyát, amikor súlyos betegségében Moriyama anya úgy ápolja, mint saját fiát.

A következő mozzanat a mandzsuriai háború idejére esik 1933-ban, amelyet végigszolgál. A fronton kap egy csomagot Midoritól, a Moriyama-család lányától, abban egyéb dolgok mellett egy kis katekizmust talál. Olvassa a harctéren a katekizmust, visszaemlékszik a Moriyama-családnál szerzett tapasztalataira, s amikor hazatér, kéri, hogy megkeresztelkedhessék. Kevéssel utána feleségül veszi Midorit; ebből a házasságból egy fiú és egy lány születik. Otthon dolgozik, mint a nagaszaki orvosi egyetem röntgenintézetének professzora.

Nagai rövid életét három háború árnyéka fedi be. A második a kínai-japán háború, amely 1937-ben tört ki. Mint ezredorvos vonul be, de két év múlva visszaküldik, olyan nagy szükség van rá a kórházban. Az orvosi személyzet legnagyobb részét behívták katonának, úgyhogy akárhányszor az egész röntgenintézetben egyetlen asszisztenssel kénytelen dolgozni. Fotolemezek nincsenek, nagy a szegénység, úgyhogy csak átvilágítani tudnak, fényképezni nem. Ez annyit jelent, hogy állandóan benne él a röntgensugárzás veszedelmes körében. Hozzájárul a háború végén és után elharapózó nagy nyomorúság, rossz táplálkozás, tuberkulózis; sereggestül jönnek hozzá beteg munkások, főleg beteg gyermekek, akikkel foglalkoznia kell. Kénytelen túleröltetni magát; háromfelé dolgozik: az egyetemen, a kórházban, a légmentesített, — akárhányszor

már csak két bambuszboton támolyogva tud járni. Érzi, hogy valami baj van a szervezetében, megvizsgáltatja magát, maga is ellenőrzi a vizsgálatot; kiderül, hogy a röntgensugárzás a lépét támadta meg. Kollégájával megállapodnak, hogy körülbelül három éve van még hátra. A három évet az Isten hat évre nyújtotta ki, de ő a hároméves jövő tudatában él és dolgozik tovább.

Innen kezdve élete szorosan kapcsolódik a szörnyű eseményhez: a Japán elleni atomtámadáshoz. 1945 augusztus 9-én délelőtt 11 óra tájban vakító vilámlám robbant Urakami völgye, Nagaszaki északi elővárosa fölött, ahol a kórház és az egyetem van. És itt a japán katolicizmus székesegyháza. Ez volt a második atombomba. 9000 fokos hőség támad, mp-kint 2 km-es rettenetes szélvénsszel. Ez a támadás elsodorja az egész ott élő világot; egy perc alatt 30.000 halott, 100.000 sebesült; a 10.000 katolikus közül 8500 pusztult el. Elpusztult a székesegyház, elpusztult az egyetem, — nem rögtön az első támadásnál, mint-hogy kb. 400 m-rel félre esett a robbanási centrumtól, úgyhogy úgy látszott, mintha megmenekült volna; de a második támadásnál támadt pusztító tűzvész megtámadja azt is, ki kell üríteni az egész kórházat, mindent, élőlény nem maradhat ott. Nagai éppen röntgenfelvételeket rendezett laboratóriumában; napi munkáját folytatta, amikor a szerencsétlenség bekövetkezett. A romok maguk alá temették, üvegszilánkok borítják el egész baloldalát, metszik át homlokát, halántéka, arca vérzik, — nagynehezen mégis kikászolódik a romok alól és látja maga körül a szörnyű pusztulást. „Itt vagyok, jövök, türelem!” — kiáltja, mert köröskörül hallja a jajgatást, a romok alatt heverő összszedett, haldokló sebesültek kiáltásait. Hamarosan összeszedi azt a néhány embert, aki a személyzetből a kórház körül megmaradt és megszervezi az első segélynyújtást. Csak úgy tud dolgozni, hogy jobb tenyerét rászorítja vérző halántékára (mert kötőszerekről szó sincsen, minden elpusztult); egy kézzel cipeli a testeket, kettőt is egyszerre. Ki kell üríteni a kórházat. Minden tudományos munkájának eredménye megsemmisült. Fölvételei, levelei, cikkei, a gépek, eszközök, amelyekre szert tett, — hiszen mindent elkövetett, hogy legalább szépen és tiszteletreméltóan hagyja maga után helyét — mind elpusztultak. Úgy érzi, hogy halántékának vérzése — a halántékek szűk volta miatt — három órát enged a munkára, addig talán bírja, körülbelül annyi kell az első segélynyújtásra. Ezt még végbe is viszi, még meg tudja tenni a kórházigazgatónak a jelentést, hogy az összes betegeket kihozták — még húsz lépést tesz és összergy. Másnap újra nekifog a munkának. Három nap és három éjjel dolgozik, a negyedik nap jut hozzá, hogy haza is nézhessen... haza — oda, ahol a háza volt valamikor. Semmi sem maradt a házból, csak romok és hamu. Amint ott a hamuban kapirgál, megtalálja feleségének még meleg csontjait. Gyermekei hálistennek nagyanyjuknál voltak egy közeli faluban, azok megmenekültek. A hamu között néhány rózsafűzér-gyöngyszem és az összekötő lánc egy darabkája. Felesége csontjait a mellére szorítja és az egész éjszakát egy védőárokban tölti ezekkel, imádkozva és felesége emlékének áldozva. — Másnap eltemeti és indul a további munkára. Megint három napig tud dolgozni. A negyedik nap már hordágyon kell hazavinni rögtönzött fekvőhelyére, mert az atomsugárzás hatása alatt egyre romlik a betegsége. Egész teste megdagad, arca is, 40 fokos láza van; az utolsó kenetet kéri, meg is kapja. Leszámolt az életével ő is, környezete is. Másnapra csodálatosan jobban van. Egy hét múlva fölkel.

És most megkezdi az újjáépítés munkáját. A köztudat szerint ott, ahol atomsugárzás van, hetven évig nincs élet. Ő nem törődik evvel; hazamegy Urakamiba és behurcolkodik háza helyén sajátkezűleg épített zugolyába. Ő akar lenni az első, aki ott van és elkezd az újjáépítést. Pléhdarabokból, falomladékokból, kövekből csinált magának egy kis kunyhófélét, itt lakott és innen indult munkájára. Három hét múlva megvolt az az elégtétele, hogy han-

gyákat, patkányokat, csigát fedez föl: vagyis élőlényeket, amelyeknek otléte mutatja, hogy az élet megmaradhat azon a területen.

Az egyetemet három különböző helyen hozták fedél alá, neki mindhárom helyre el kellett járni előadásait megtartani. Hiába könyörögtek neki, hogy kímélje magát, vegyen az egyik egyetemi épületben lakást. Urakamiban akar maradni, nem tágít onnan, példát akar adni. Minden reggel vonaton megy munkájába, amelynek a rázása iszonyú fájdalmat okoz neki. Egy újabb kutatásnál a romokban megtalálja a családi fészület bronz korpuszát. Amint a kertjébe is bepillant, a kertnek egy zugában a pusztulás nyomai közt talál valamit: egy kis folyondár-ágacskát, és rajta egy szál virágot. Sírva borul térdre és hálát ad Istennek; íme az Úr jóságának első ajándéka ebben a rettenetes helyzetben!

1947-ben végképpen erőt vesz rajta betegsége. Ágynak esik, ahonnan föl sem kel többé: Az atombetegség leütötte lábáról. Most egy pillanatig úgy áll az életben, mint akinek semmi jövedelme és semmi lehetősége a munkára, mert nem tud mozdulni az ágyból. A rá jellemző gyorsasággal számot vet magával: mi az, ami jót még tehet, amivel családjának életfenntartást szerezhet? Az egyetlen, amit mozgatni tud, a karja; egyet tehet: írhat. A hátralévő négy évben 15 kötet könyvet ír — ő, aki addig sohasem volt író. Ír, nagyoobrszt éjjel, hanyattfekve az ágyban, egy kis gyerek-rajztáblára kifeszített papíron. Könyvei közül az elsőt, a *Kedves gyermekeim* címűt, gyermekeinek és a gyermekeknek írta; egy másik, *Rózsafűzér* címmel, megtérésének történetét mondja el; de a legnevezetesebb a *Nagaszaki harangok*, alcíme: *Az atombomba története*. Ebben elmondja, a tudós szabatosságával és pontosságával, és egy realista írónak is becsületére váló részletességgel, az eseményeket, tárgyilagosan, semmit hozzá nem téve. Kettős célt tűzött maga elé evvel a könyvvel. Az egyik, hogy legyen egy megbízható, teljesen tudományos leírása a tényeknek. A másik, hogy megmutatván ezt a szörnyűséget, fölemelje szavát a háború ellen és a béke mellett. Óriási sikere volt. Tízmillió példányban jelent meg szerte a világon, filmre vették, színpadra került.

Utolsó éveiben egymásután érik a kitüntetések, többek közt a császár is meglátogatja; a pápa nunciusát küldi, arcképével és egy rózsafűzérrel. És özönlének hozzá messzeföldről az emberek, akik látni akarják, beszélgetni akarnak vele. Özönlének hozzá a gyerekek. Ő pedig fekszik ágyán és fogadja őket, mindenkit fogad és mindenkihez kedves. Közben pedig folytatja az írást. Hogyan? „Amikor egy óraker reggel felébredtem, lejjebb esett a láb. A termoszból ittam egy kis kávét és akkor tudtam írni hét óráig. Jól haladtam munkámban” — írja a *Nagaszaki Harangokban*. Tehát 1 órától 7 óráig dolgozott. Nemsokára már csak éjjel tudott dolgozni, mert nagyon korán jelentkeztek az első látogatók.

1951 áprilisában, 43 éves korában hal meg.

Hivatás

Keresem Nagai Istenhez vezető útját. Keresem azt a központi nagy gondolatot, amelyből egész emberi és vallási fejlődése kiindult. Azt hiszem, egy kis mondatban találok meg: „Hivatás-lelkiismeretem arra ösztönzött, hogy ne hagyjam abba a betegek kezelését és további megfigyelések gyűjtését, hogy a szimptomák valódi jelentőségét felismerjük és így hatásos terápiát találjunk” — írja a *Nagaszaki Harangokban*. Orvos, tehát orvosi nyelven mondja el, mért cselekszik, de kimondja a nagy szót, a nagy központi gondolatot: hivatás-lelkiismeret. A hivatás iránti szeretet, a hivatásban való szabatosság, a hivatásban való hősiesség, önfeláldozás, élet-halál beleadása abba, amit élete értelmének tud. Ha van hőse a világon a hivatás-lelkiismeretnek, akkor Nagai doktor az. A *Nagaszaki Harangokban* szinte magunk előtt látjuk az élő hivatást:

Szeptember 20-a körül kritikussá vált az állapotom és feladtam minden reményt a gyógyulásra. Én is az atombetegség áldozatává lettem. Egy hétig magas lázzal fekvődtem. Ebben az állapotban egy beteghez kértek, aki egy távoli hegyi faluban lakott. Tudtam, hogy ez halálotat siettetheti, mégis helyesnek látszott nekem a saját életemet egy idegenért veszélyeztetni. Így hát mentem. Igaz, hogy útközben a lábaim több ízben meg akarták tagadni a szolgálatot.

Egy másik helyen:

Az én kezemben volt, hogy segítsek rajtuk, tehát mennem kellett. Felkészültem, s a többiek követtek. Bátorságunk visszatért és az elhatározás, hogy munkánkat folytatjuk, erőt és örömet adott nekünk. Már nem a háború névtelen törvénye alatt álltunk (ez már a fegyverszünet kezdete után történt): szabad elhatározásból dolgoztunk, mert éreztük, hogy kötelességünk segíteni felebarátunkon. Testileg ugyan kimerültek voltunk, és sebeink fájdalma minden lépcsőn megrázott, de moráliter erősek és egészségesek voltunk.

Ilyen hivatás-lelkiismeretből fakadt Urakamihoz való ragaszkodása is. Úgy érezte, hogy feladata van ott: kötelessége példát mutatni. Betegsége, a rettenetes betegség nem akadályozza meg, hogy végezze hivatását és tudományos munkáját; saját baja nem akadályozza meg, hogy más betegeket ápoljon. Egy áll előtte: a tudományos kutatás, az orvosi hivatás. „A gond, a félelem és a levertetésünk felett érzett keserű bánat közepette szívünkben újra kitört a forró vágy: kutatni az igazságot. Az elpusztított város romjai között új tartalom töltött el bennünket.” Kutatni kell az igazságot, és a megtalált igazsággal segíteni embertársain. Munkatársairól is írja: olyan fából voltak faragva (úgy nevelte őket), hogy amikor kellene, előkerülnek; tudta: aki köztük életben van, az biztosan előkerül segíteni a romok alól. Íme a hivatás-étosz, a hivatás-erkölcs, mint az Istenhez vezető út.

Amikor magunkra vetjük tekintetünket, nem szabad csak úgy általánosságban beszélni erről a dolgról. Kinek-kinek a maga hivatásával kell szembenéznie. Mindenkinek saját hivatása van. Előttünk áll két hivatás. Egyik Elisabeth Leseur-é, aki a nőies nő megtestesülése, aki a családból jut az emberekhez. Akinek passzivitása is akció, akinek hallgatása is beszéd — a tipikus, a nemes, az örök nőiség. Nagaiban a férfihivatással állunk szemben. A legférfiasabb férfiak egyike, férfi módra áll szemben a valósággal. Előtte első a feladat; minden háttérbe szorul amellet: kutatni az igazat, segíteni a betegeken. Kezébe veszi a sors intézését, a saját sorsát és a rábízottakét; akarja átalakítani a világot, nem nyugszik bele abba az állapotba, amelybe belekényszerül. Feladata, hivatása és munkatársai állnak hozzá legközelebb. Tragikus szimbóluma ennek, hogy felesége nem tud mellette állni a nehéz napokban, mert már nem él. Szimbolikusan jelenet, amikor a védőárokból virraszt, mellére szorítva felesége meleg csontjait, — reggel eltemeti és éli a maga hivatás-életét. Tiszta típusok nincsenek. De Elisabeth Leseur és Nagai szinte-szinte tiszta példányai a két hivatásnak.

Ha kétféle hivatás van, férfi és női, akkor mindenki számára fontos, hogy tisztában legyen azzal: mit jelent ez az ő számára. Türelemmel kell lenni a nőnek a férfi iránt, az ő hivatása miatt. Nem szabad bánkódnia azon, ha egyszer-másszor előbbreteszi a munkáját, mint őt, mint a családot; ennek lehetősége adva van a férfi hivatásában. És nem szabad türelmetlennnek lennie a férfinak sem a nőhöz, nem szabad kisebbnek tartania annak hivatását. Elismeréssel kell lennie iránta, ha kis körét jól betölti — és ha nem nagyon jól, akkor is; sajnálatával, megértésével, részvételével álljon mellette, ha úgy hozza az élet, hogy a nőnek nem neki való hivatásban kell foglalkoznia, amelytől természetszerűen fáradt vagy ideges.

Mert a hivatásban benne kell élni, nemcsak gyakorlatilag, de szívünkkel is. Szeretni kell a hivatást. Könnyű szeretni előkelőnek látszó hivatásokat, olya-

nokat, mint amilyen az orvosé, papé, tanaré. De számos olyan hivatás van, amely nehéz, amely piszkos munkát kíván, amelyet nagyon nehéz megszeretni. És mégis szeretni kell, mert az is Istentől való. A megszeretésnek két útja van. Az egyik az, hogy megpróbálom nem a részleteket látni, hanem az egészet, és a részleteknek abban elfoglalt helyét; akkor megértem, hogy milyen nagy dolog az is, ami kicsinek, jelentéktelennek látszik; minden munka nagy és szép, ha az egészbe beleillesztve nézem, az egészért dolgozom. A másik út: beoltani hivatásunkat az Evangéliummal. „Amit egynek tesztek a legkisebbek közül, nekem teszitek” — hivatásomban egynek vagy többnek szolgállok, és talán nemcsak a legkisebbek közül. Aki főz, úgy kell főznie, mintha Krisztusnak főzne. Aki gép mellett áll, úgy kell ott állnia és úgy kell dolgoznia, mintha Istennek teremtő munkájában dolgoznék. És akinek nincs hivatása? Aki pl. kiöregedett hivatásos munkájából, vagy nem maradt senkije és semmije, és úgy érzi, hogy nincs miért élnie? Az ilyen keresse meg helyét és találja meg mondanivalóját és hivatását, mert várja az Isten rendelte hivatás őt is. És ha nem látszik világosan Isten kezéből való hivatás, akkor fogjon hozzá és menjen és keressen magának hivatást. Milyen szerencsétlen ember, aki nem tudja megteremteni magának hivatását! Ha férfi vagyok, akkor mint férfinak kell megtalálnom a munkámat, ha nő vagyok, mint nőnek; de másokért cselekedni, másoknak jót adni, lehet férfinak is, nőnek is. Azt kérdezted: miért élsz a világon? Próbáltál-e már valakinek vagy valakiknek jó lenni? Ha még nem próbáltál, a magad bűne miatt nincsen helyed a világon. Emlékszünk Elisabeth Leseur csodálatos mondatára: a szenvedést örömmé kell átváltoztatni mások számára. „Fátyollal borítjuk le a szenvedést és nem engedünk rajta át mást, mint ami gyengédség vagy vigasztalás.” Ha fájdalmam van, ha szenvedésem van, ha hivatás-hiányom van, erre is fátyolt kell borítani és csak azt engedni át rajta, ami gyengédség, ami vigasztalás, ami másoknak öröm lehet — és meg fogom találni a hivatásomat. A keresztény ember számára nagyobb hivatás, szentebb és szebb hivatás nincs, mint szeretni mást. Adni valakinek, legalább egy embernek. — Egy párbeszédet iktatok ide:

Azt mondja bosszúsan

(És egyszer sír hozzá, és másszor ásit):

„En nem tudom, mért élek a világon! —

Egyedül vagyok. Megvan mindenem,

Okos vagyok, egészséges vagyok,

Nem izgat semmi és nem érdekel

Semmi, de semmi, minden oly unalmas!...

Buta komédia! Előbb-utóbb,

De meg kell unni, s pontot tenni rá!”

„Felebarát, keress egy célt magadnak,

Egy eszmét, egy ügyet, egy ideált,

Aminek élj, és feláldozd magad.

Csak attól lesz az élet érdemes,

Ha odaadjuk.

Ha odaadtad, akkor megtalálod.”

„Mit erőlködjem? Hol van olyan eszme,

Amely megérné, hogy egy napra is

Föláldozzam a kényelmemet érte?”

„Szeress valakit! Egy lelket keress,

Akihez jó légy! Oszd ketté magad,

Csak aki ad, csak az kap igazán!”

„Kit szeressek? Engem se szeret senki!

Ej, mégis, más bolondja nem leszek!”

„Gondolj Istenre! Krisztus! Másvilág!”...

Aki úgy felel ezekre az evangéliumi hangokra, hogy a kényelmét nem akarja föláldozni, aki úgy felel, hogy ő „nem lesz bolondja” annak, akit szeretne — azon betelt az átok. Azon nem lehet segíteni. Nem arról van szó, hogy téged szeressenek, arról van szó, hogy te szeress; hogy szeretnek-e, azt bízd az Istenre. Elhelyezkedés a létben azon fordul: minek vagy kinek tudod odaadni az életedet. Ha nem adod, nem lehet rajtad segíteni.

Realizmus

Nagai, a nagy orvos hivatásának teljesítésében bámulatos realizmusról tesz tanúságot. Szinte a keménységig menő realizmusról. Mindig feltalálja magát. Mikor megkezdi elsősegély-munkáját, szétnéz és így gondolkodik:

Ha elmerülök a részletekben és nem tartom szemem előtt az egészet, mindnyájan a lángok martaléka leszünk... Egy elhatározás keletkezett bennem. De még rámeredtem a hallgatag csoportra, amely utasításokat várt tőlem. Magamnak pedig azt mondtam: „Maradj nyugton, ez csak egy krízis. De határozd el magad, mert különben minden a lángok martaléka lesz.” Amikor gondolataim idáig eljutottak, nem tudtam megakadályozni: egy kis mosoly lopakodott az arcomra. Ez olyan váratlan volt ebben a kritikus pillanatban, hogy mindenkit a nevetés fogott el. (Ismerjük ezt a nevetést, a végsőkig feszült idegeknek görcsös kitörését.) Néhány pillanattal szabad folyást engedtem ennek. — Ugyan nézettek csak magatokra! Ilyen állapotban nem lehet csatába menni. Fel! Gyülekezés odakinn a főbejárat előtt! És ne feledkezzetek meg a reggeliről! Üres gyomorral nem jó harcolni!

Íme a realizmus, a férfiúé és orvosé! Feltalálja magát és rögtön szervezéshez fog. A mosolyra is van figyelme, a reggelire gondolni is van figyelme. Számot vet erőivel:

Tízezrenyi sebesültet kellett ellátnunk, és nem volt hozzá másunk, mint a puszta kezünk. Életeket kellett volna megmentenünk, és nem volt hozzá másunk, mint a tapasztalatunk, szeretetünk, karunk és kezünk. Nehéz volt a szívem, amikor a lépcsőkön felmentem és áttekintést szereztem. Bármennyire csüggedt voltam is — mégis maradt még vagy húsz emberem (orvosok, diákok, nővérek), akikkel segítő munkát kezdehettem.

Voltaképpen háromszor kezdi újra az életet ebben a néhány esztendőben. Először, amikor a tűzvészből kiment a menthetőket és elindul velük, segíteni. Másodsor, amikor a japán vereség híre megérkezik és teljesen fölbomlik minden, amiért eddig élt. Föltalálja magát és újra elkezd a mentést. Harmadsor, amikor ágynak dől és többé föl nem kel. De a sors nem tudja földhöz verni: fölemelkedik, reálisan, lelkiismeretesen, új feladatot lát maga előtt: — és cselekszik.

Mit jelent a realizmus a hivatásban? Azt jelenti, hogy az ember nem várja, mi lesz, ha... nem ábrándozik, nem néz csalfa távolokba, nem várja, hogy majd így lesz vagy úgy lesz, hanem megfogja azt, ami van. Megtalálja az adott viszonyok közt magát és feladatát. De persze ebben több van, mint az adott viszonyokhoz való alkalmazkodás. Ebben nemcsak realizmus van és hivatás-étosz, hanem egy talán meg sem fogalmazott elhatározás: elfogadása annak: lehetséges, hogy önfeláldozásra lesz szükség. Az az orvos, aki este lefekszik, nem tudja, hányszor fogják fölkelteni éjszaka, vagy milyen ragályos beteghez fogják hívni. De benne van tudatában: ha hívják, menni fog. Az a hajóskapitány, aki a napokban hatemeletes hullámokkal harcolt a francia óceánon, mikor elindult, még nem tudta, milyen sors vár rá. De benne volt tudatában: ez is lehetséges; ha úgy lesz, ezt is vállalni kell, és cselekedni kell. Elfogadni előre azt, amit az Isten küldeni fog.

Realizmus persze a vallási életben is szükséges. Amikor vallásos életet mondok, akkor nem a nagy határesetekre gondolok. Nem szükséges a nagy szenteket, hősöket úgy állítani magunk elé példának, mintha nekünk is mindenben úgy kellene cselekedni, mint ezek a hősök. Nem mindenestül úgy, de lényegében úgy. Nagyszerű dolog a teológia, de annak beható ismerete nem szükséges ahhoz, hogy vallásos legyek. Nagyszerű dolog a papi hivatás, de nem szükséges mindenkinek papnak lenni. Nagyszerű dolog a misztika, de nem föltétlenül szükséges az üdvösségre. Mire van szükség? Emlékezzünk vissza Izaiás szavaira, akinek ajkán az Isten hirdeti azokat a pilléreket, amelyeken a vallásos életnek valójában épülnie kell. Nem kíván áldozatokat, hanem „tisztuljatok meg — mondja —, tanuljatok jót tenni, aztán gyertek imádkozni hozzám”. Három nagyon egyszerű szó. *Tisztulás*: vagyis gyónás és javulás; *jó tett*: vagyis irgalmas szeretet, és *imádság*: vagyis bekapcsolódás az Istenbe. Ez a három reális oszlopa a vallásos életnek.

Realistának kell lenni önmagammal szemben is. A magammal szemben való realizmus két szóba foglalható: *Alázatosság — aszkézis*. Alázatosság, — más szóval önismeret. Realista vagyok önmagammal szemben, ha alázatos vagyok. Leszámolok azzal, aki vagyok és ami vagyok, és természetesen azzal is, akinek lennem kellene és nem vagyok. Elismerem a jót is, ami bennem van, de azt a sokkal több rosszat is, amit fel fogok fedezni, ha realista szemmel nézem magamat. A másik ez a rosszul hangzó szó: aszkézis. És itt ne ostorozásokra és ciliciumra gondoljunk, hanem az életnek azokra az egyszerű gyakorlataira, amelyek az embert igénytelenségre és az egész élettel szemben való realizmusra nevelik. Ha nincs bennem aszkézis, nem tudok számolni a bennem levő rossz hajlamokkal. Ha ezeket megfékezzük az egyszerű aszkézis gyakorlataival, akkor úrrá lettünk fölöttük, ha nem, akkor lassanként elharapóznak, elburjánzanak bennünk, utóbb már nem is tudjuk észrevenni őket: megszűnik az önmagunkkal szemben való realizmus lehetősége.

Meleg lélek

Ennek a hivatásosan realista orvosnak egyéniségét úgy képzelem el nyilván a legtöbb ember, hogy valami nagyon kemény, szinte hideg és rideg ember lehetett. Ellenkezőleg: minden lépése nyomán sugárik belőle a benső melegség, az érzelem, a jóság. Nagai zenél, verseket ír, fest. Amikor dolgozik és egyedül van, a munka mellett dúdol. Mindig mosolyog. Halálos ágyán is mosolyog látogatóira. Az utolsó mondat, amivel élettrója búcsúzik tőle: halála után az arcán szelíd, megértő mosoly volt. Ez a mosoly jellemzi. Személyzetéhez csupa nyájaság, kedvesség, kedélyesség. Pompás humora van, amelyet soha sem vesz el, a legnehezebb körülmények közt sem.

A nők általában jobban hajlanak a belső melegségre, az érzelmekre, a nemes érzelmességre, a férfiak kevésbé. Vigyázzunk, férfiak, meg ne mosolyogjunk őket érte! Tiszteljük őket és adjunk hálát az Istennek azért, hogy azt a meleget adta a földre, az életünkbe, amit anyák, hitvesek, nők árasztanak. És ha a nő azt látja, hogy a férfi kevésbé hajlik érzelmességre, értse meg és ne panaszkodjék, hanem melegítse föl a saját érzelmeivel. A férfiak akárhányszor — sokszor nevelésesen és gyáva módon — szégyellik érzelmeiket és a hidegségben látják a férfiideált. Mindenesetre akár férfi, akár nő, merje kimutatni érzelmeit! Ne szégyeljük és ne tartsuk vissza őket; ha visszatartjuk, előbb-utóbb kihül a meleg, elmúlik, és hidegebb lesz körülöttünk a világ, mi pedig kisebb emberek leszünk. Sugározni kell az embernek a meleget, sugározni a jó érzelmeiket mindenkire. Ez nem elhatározás és nem cselekvés, hanem jóakarata dolga. Olvassuk csak el ezt a kis verset, amely ezt a vágyat fejezi ki:

*Lelkecskék vagyunk.
Minekünk nem jó,
De mi jót akarunk.*

*Itt nem jó lenni.
Mi nem vagyunk idevalók.
Haza akarunk menni.*

*Itt nincsen jó tanyánk.
Nyirkos és homályos a házunk.
Hideg van. Fázunk.
Mondjátok, merre van a Láng?*

*Valaki jöjjön,
Fogja meg tapadós kezünket,
És mondjon egyszerű szavakat,
És vezessen haza bennünket.*

Aki meg tudja fogni a tapadós kezeket, tud egyszerű szavakat mondani, aki ebbe beleadja a lelkét, annak már nem is kell hazavezetni a lelkecskét, már otthon is lesz az vele. Úgy várják ezt az emberek, úgy szomjazzák — és úgy megérik! Elsősorban a gyerekek: ósztönszerűen mennek, vonzódnak ahhoz, akiben ezt a meleget érzik.

Egy nyári élmény: Tiroli kisvasúton utaztunk. A sínek mellett egy padon egy nagyon öreg néni, ráncos képű. Mikor elmegyünk előtte, egyik társam a nyitott ablakon át elkezd integetni a néninek. A néni látja, de nem érti, nem veszi észre, hogy ez neki szól. Az integetés tovább tart. A néni egyszerre csak ráeszmél az értelmére és kézmozdulattal megkérdi: „Nekem szól?” Az útítárs bólint: igen! A néni fölugrik, kitarja a két kezét — az elragadtatott öröm kifejezését alig látom úgy életemben, mint ennek az arcán. Az emberek akarják a meleget, és meg is érzik.

A négy hősnek, akikről ezek a konferenciák szólnak, mindegyiknek sikerült megszerezni arcképét is. Aki látta őket, rendszerint két mondattal reagált. Az egyik: Micsoda szellemi arc! A másik: Mennyi jószág van ezen az arcon! „Dalol az élet, hogyha ti daloltok” — mondja a vers: a meleget viszaszagúrozza az élet. A dallamhák visszhangja van, a melegségnek visszatérő melegsége. Nem mindenki és nem mindenki egyformán ilyen visszhangzó élet; vannak lelkek, akiket nem lehet fölmelegíteni. Néha diszharmónikusan dalolja vissza az élet dalunkat; de a zenéhez a diszharmónia is hozzátartozik: arra való, hogy felolvadjon a harmóniában. Ez a feloldás a mi feladatunk, ha diszharmóniával találkozunk.

De mit tegyek, ha nem érzem ezt a meleget, ha nincs bennem érzélem valaki iránt? Nem képmutatás-e, ha mégis úgy teszek, ahogyan E. Leseur írja; ha amikor a legfáradtabb, legidegesebb vagyok, akkor akarok legnyájasabb lenni az emberekhez? Nem képmutatás! Aki ezt képmutatásnak gondolja, összetéveszti a szeretet erényét a szeretet érzelmével. Az érzelmeknek nem mindig tudok parancsolni, az erénynek, a cselekedeteknek mindig. A melegség erényét gyakorolni okom is van, képességem is van. Hogy lehetek melegé, ha nem vagyok az? Hogy lesz meleg a szobában? Ha befűtünk. Be kell gyújtanom a lelkemet. Jó gondolatokkal, jóakarattal, jó cselekvéssel felszítani paraszát. Ahogyan a tüzet aprófavál bírjuk lángra: apró cselekedetekkel, apró gondolatokkal kell megpróbálni ezt is. A szeretetnek, az érzelmes melegségnek apró gyakorlataival kell tudni eljutni odáig. Jó gondolatokból fakadnak a jó érzelmek, jó érzelmekből fakadnak a jó gondolatok: egymást táplálja ez a kettő. Flaubert híres regénye „Az érzelmi nevelés” („Érzelmek iskolája” címmel fordították magyarrá); már fiatal koromban izgatott ez a sokat ígérő cím. Az érzelmeket lehet nevelni. Érzelmi önnevelés az, amire mindenekelőtt szükségünk van: magától az érzélem nem fejlődik abban az irányban, amelyben az Isten akarja, és amelyben az én boldogságom is akarja, hogy fejlődjék: nevelni kell. Segítségünk nagyon sok van hozzá. Segít bennünket az Úr Jézus, — segít a zene, segít a költészet, segít az olvasás. Mindez arra jó, hogy fűtsünk, fűtsünk, míg végre a lelkünk eléri a belső melegnek azt a fokát, amelyet kívánunk tőle és a diszharmónia körülöttünk a harmónia felé bontakozik.

Természetfölöttiség

Ez az orvos, ez a realista azonban nemcsak a földi értelemben vett hivatás-lelkiismeret hőse, nemcsak a realizmus példája, és nemcsak meglelelkű ember. Egész cselekvése, szava, egész rövid élete megmutatja, hogy a természetfölöttiben is elmélyült. Nem sokat beszél vallásról, de újra meg újra kiderül, hogy imádkozik. A rózsafüzér pl. igen fontos szerepet játszik életében. Hogy a természetfölöttiség mennyire áthatja lelkét, annak bizonyosságát apró adatokban találok. Hogyan vélekedik pl. az orvosi pályáról, egész korán, egészen fiatal korában ?

Az orvos feladata, hogy betegével megossa minden örömét és bánatát. Azon fáradjon, hogy a beteg szenvedéseit enyhítse, mintha saját maga szenvedése volna. De végeredményben nem az orvos az, aki gyógyít, hanem Isten mindenhatósága. Mihelyt az orvos ezt felfogta, minden diagnózisa másodszággá válik.

Halálos ágyán temérdek látogatója volt. Valaki szemére hányta, mért fogadja őket, hiszen látnivaló, hogy terhére vannak; zárja be az ajtót. Ezt feleli:

Ezek a látogatások terhemre vannak, de ezek az emberek olyan kedvesek, hogy eljönnek hozzám; nem kell-e megpróbálnom, hogy egy kis örömet öntsek a szívükbe és beszéljek nekik a mi katolikus vallásunkról? Csak nem küldhetem el őket!

Kedves akar lenni hozzájuk és beszélni akar a mi katolikus vallásunkról. Íme valaki, aki benne él a természetfölöttiben!

Kedves példája ennek a természetfölötti gondolkozásnak: Amikor a legnagyobb kitüntetést kapta, a miniszter levélben közölte vele. Nagai levélben köszöni meg a megtiszteltetést. Roppant jellemző ez a levél a maga egyszerűségében, igénytelenségében, de félreérthetetlenül katolikus voltában is. Nyolc sorban háromszor fordul elő benne az Isten neve:

Az ajándék és az irás, amelyet hozzám juttatott, Istennek, felebarátainak és gyermekeimnek nagy örömet szerzett. (Egyik sem marad ki: Isten, felebarát és gyermekeim!) Bár én személyemben nem vagyok méltó rá, nagyon örültem neki. Feltéve, hogy munkám hozzájárult Japán újjáépítéséhez, ezt első sorban Isten vezetésének, felebarátaim segítségének és gyermekeim szeretetének köszönhetem. Én csak haszontalan szolgáló vagyok, minden dicsőség Isten szent főlségéé. A tisztelet, amelyet nekem adnak, sokkal inkább a nagaszaki polgárokat illeti, akik az atombomba-okozta romokon új életet virágoztattak fel.

De talán minden megnyilatkozása között legmegrendítőbb az a beszéd, amelyet az újjáépülő székesegyházban az atomtámadáskor megholtak lelkiüdvéért való ünnepélyes istentiszteleten a világiak nevében mondott. Szemben azzal, hogy Isten büntetésül küldte ezt a szörnyű szerencsétlenséget a városra, fölveti a kérdést: mi az értelme Nagaszaki, Urakami pusztulásának? Tudomásunk van róla, hogy a második bombát nem is oda akarták ledobni, Nagaszaki csak tartalékként szerepelt; de afelett a város felett, amelynek szánták, teljesen felhős volt az ég, ott nem lehetett megkísérelni a bomba ledobását. Urakami az egész katolikus Japánnak centruma. Ahogy ő mondja, „Japán egyetlen szent katolikus kerülete”. És ez az értékes, ez a szent hely, ez pusztult el. A székesegyház is, pedig — mint kiderült — nem is annak volt szánva a bomba, hanem a lőszergyárnak; mégis az pusztult el. Nyilvánvaló — mondja —, hogy ez volt Isten akarata. Még valami: Abban az órában történt a robbanás, amikor együtt ült a legfőbb haditanács, a császárral az élén és arról tanácskoztak, hogy befejezzék-e a háborút, vagy folytassák. Abban az órában történt ez a szörnyű szerencsétlenség, amelynek következtében azonnal békét kértek, és amelynek következtében a katolikusok később meg is kapták a

vallásszabadságot. Világos ez, mondja Nagai: itt az Isten keze: ami legértékesebb volt Japánban, azt fogadta el, mint áldozatot. Urakami és az ő halottai szerinte: áldozatok, és haláluk engesztelés azokért a szörnyű bűnökért, amelyek a háborúban elkövettek az emberek. Úgy kell tisztelni őket, mint megdicsőülteket, akiknek áldozatát elfogadta az Isten.

Íme a természetfölöttiség világában élő férfi, Benne élek-e én is? Vagy csak szó ez az ajkamon, csak szokás, és a gyakorlat egészen mást mutat? Áldozat, természetfölöttiség: nehéz szavak. Van-e egyáltalán problémám ezzel kapcsolatban? Szoktam-e beszélni vallási dolgokról az emberekkel? A száj a szív bőségéből szól. Vagy pedig azt hiszem, hogy ez két különböző világ? természet és természetfölötti egymástól egészen különálló rétegei vagy formái az életnek, és nekem elég az egyik, a természet? Ha külválasztom ezt a kettőt, már eleve terméketlen leszek és nem élek egészséges életet. Mert a gyakorlatban ez nem kettő, hanem egy. Az Isten a természetfölöttiséggel, a kegyelemmel ojtja be a természetet, anélkül, hogy észre lehetne venni. Kifelé nem látszik különbözőnek. Jaj annak a vallásosságnak, amelyben a természet a természetfölöttit, vagy a természetfölötti a természetet akadályozza! Hogyha a természet kiszorítja a lelkemből a természetfölöttit, akkor előbb-utóbb kivész belőlem minden kenet, minden kegyelem, száraz maradok, hideg maradok; itt maradok a hideg földön és megszűnik lelki fejlődésem: visszafejldöm. Leszek egy azok közül, akik nem tudják, miért élnék, akiknek sejtelmük sincs arról a roppant gazdag és csodálatosan mély valamiről, ami a keresztény embernek az élet. Ha meg a természetfölötti szorítja ki a természetet, az Isten adta, Isten akarta természetet, akkor embertelenné, mesterkéltté, belső hazugsággá válik vallásosságom.

Voltaképp mi az értelme ennek a szónak: természetfölöttiség? Egyszerűen és röviden lehet rá felelni. Mindenekelőtt benne élni a valóságban, a teljes valóságban, a természetes és természetfölötti valóságban. Az az ember, aki mindig falun él, benne él a falu valóságában; hall róla, hogy van más is, de csak hallomásból tudja. Aki egy nagy városban él, aki egy országot hordoz képzeletében, az sokkal nagyobb lélegzetű valóságban, nagyobb horizont alatt él. Mi voltaképpen európai, sőt több mint európai látókörben élünk, hiszen az egész világ olyan kicsivé lett; ha nem is látom, de valahogy a lélegzésemben, a gondolkozásomban benne van az egész. Ma már még tovább vagyunk, ma már az ürbe is eljutott az ember mesterséges szeme, az is benne van gondolatvilágunkban. De a hívő ember gondolatvilága még nagyobb: a végtelen nagy is benne van. Nem mint űr, hanem mint tartalom, mint titokzatos élő valóság, amellyel, valamiképpen kapcsolatban vagyunk.

Hogyan kapcsolódunk bele? Maradjunk a Nagai-féle realizmus síkján. Három fő kapaszkodó van, három biztos kapaszkodó. Hitnek, reménynek, szeretetnek hívják őket. A hit annyit jelent, hogy van előttem értelme az életnek. A remény annyit jelent, hogy van számomra értelme a saját életemnek és az emberiség életének; hogy életemben semmi semvész kárba, és a jóé az utolsó szó. A szeretet annyit jelent, hogy nem vagyok egyedül; az egyik kezemet az Űristen fogja, a másikkal én fogom embertársaim kezét.

Szinte a semmivel egyenlő *apró dolgok*, apró gyakorlatok azok, amelyekben ez megnyilatkozhat. Szép szokás, hogy templom előtt keresztet vetünk vagy kalapot emelünk; ez hitvallás is, de nemcsak az. Ez tiszteletadás is a szentségi Jézus előtt, és jól van így; de nemcsak az. Még valami: egy pillanatra bekapcsolódás a végtelenségbe, bekapcsolódás Istenbe.

Egy régi szép szokás: amikor a kenyeret megszegik a családban, a késsel keresztet rajzolnak rá. Ez a kereszt, ez a rárajzolt kereszt, ha odagondolok, szimbólum: emlékeztet a teljes valóságra. Beleállít, bekapcsol a természetfölöttibe. Ilyen gyakorlat a keresztvetés is. Ilyenek a régi szép köszöntések,

amelyek az Isten nevével szólnak: adjon Isten, Isten áldja, Isten hozta. Ha csak úgy hidegen, gépiesen mondom őket, nem sokat jelentenek, de ha egy pillanat tizedrészéig is rágondolok, hogy mit mondtam: bekapcsolódom a természetfölötti világba.

Ne engedjük ki a kezünkéből az ilyen apró nagydolgokat! Így eljutunk majd odáig — ami szintén hozzátartozik a természetfölöttiséghez —, hogy meglátjuk a dolgok mögött is a természetfölöttit, a *Gondviselés* kezét. Szemünk lesz az ún. „hétköznapi csodákra”, amelyek nem csodák, hanem váratlan események; olyan események, amelyek mögött megérezzük a Gondviselést. Talán nincs is ember, akinek az életében ilyen mozzanatok ne lennének, amelyek mintha neki jöttek volna, neki szóltak volna.

Ha így benne élünk a teljes volóságban, akkor ott lesz életünkben a természetfölötti motívum a döntéseknél is. Ott lesz gondolkodásunkban, elhatározásunkban, cselekvésünkben. Nem fog hiányozni látókörünkéből, ha házasság előtt állunk, ha állást vállalunk. Primitív példa Nagai életéből: Tudjuk, hogy nem zárta ki a terhes látogatókat, nem zárta be előlük az ajtót. Mi is hányszor vagyunk abban a helyzetben, hogy kellemetlen, terhünkre lévő ember látogat meg. Magunkhoz engedjük, vagy nem? És miért? A cselekvés értéke a motívumon fordul. Lehet, hogy természetes okból nem utasítjuk vissza, — gyöngék vagyunk, nincs elég energiánk megmondani, hogy nem akarjuk. Beengedhetünk valakit azért is, mert valami hasznot várunk tőle. Ezek természetes motívumok. A természetfeletti megokolást Nagai mondja meg: hogy kedvesek legyünk hozzá, mert testvérünk, és egyúttal beszélgessünk „a mi katolikus vallásunkról”. Íme a természetfölötti motívum.

Az elmélkedés végén szeretnék visszatérni Nagai halálára. Úgy tetszik nekem, hogy még halálos ágyán is volt mondanivalója számunkra. Az utolsó időkben már ritkán és rövid ideig volt magánál. Egy ilyen magához térés pillanatában, mikor mozdulatlanul fekszik ágyában, már csak a balkarját tudja, úgy-ahogy, mozdítani, a pápától kapott rózsafűzér a kezében — elsuttogja a haldoklók klasszikus fohászát: „Jézus, Mária, József, kezetekbe ajánlom lelkemet!” Aztán mintha elvesztené az eszméletét. Újra magához tér. Ekkor fia kezébe adja a feszületet. Elfogadja — balkezeivel —, és azt mondja: „*Imádkozzatok!*” — és meghal. Imádkozzatok! — ez az utolsó szava. Úgy érzem, hogy ez az üzenet nekünk is szól. Úgy érzem, hogy ez végrendelete számunkra. Imádkozzatok! Imádkozzunk! Úgy, mint ő. Akkor élni is fogunk úgy, mint ő, és élni fogunk örökké, úgy, mint ő.

ÉNEKEK ÉNEKE

Balássy László fordítása

(Második, folytatólagos részlet*)

III.

(1) Az Isten-távolság megkapó leírása, mint bolyongás a jeruzsálemi éjszakában. (2) Ld. II. 3. (3) A lélek ujjongó dalba foglalt látomása jegyese diadalmenetéről: Isten érkezéséről.

1.

Menyasszony:

Agyamban elkerül az álom,
és éjjelente kedvesemre vágyom:
keresem őt, de nem találom!
Kelek hát, s a várost bejárom:
utcákon át barangol árva lelkem,
terek során keresem a szerelmem...
Keresem őt, de nem találom!
A város őrei az úton érnek...
„Szívem szerelme nem járt-e felétek?!”
S hogy éjbe tűnnek, felujjong a lelkem:
megleltem végre egyetlen szerelmem! —
Karomba zárom, többé nem eresztem! —
Anyám házába, párom, jöszte már:
édes szülém ágyasszobája vár!

2.

Vőlegény:

Jeruzsálem leányai, esküdjetek nekem
a gazellákra, s pásti szarvasokra,
hogy nem ébresztitek szunnyadó kedvesem,
míg ő nem engedi, nem kelti senki sem!

3.

Menyasszony:

Mi közelít a pusztaságon át,
gomolygó füstként illatozva szerte,
mirrhával, s tömjénnel keverve
az árusok megannyi fűszerének illatát?!

Násznép:

Ime: hordszéke Salamonnak!
Körülte Izraelből
hatvan derék vitéz,

* Az első részletet ezévi júniusi számunkban közöltük.

kardforgatásra bátor,
 s kemény harcokra kész,
 derékon hordva jó szablyáikat,
 pajzsul az éj rémségei miatt!
 Gyaloghintót rendelt magának Salamon
 Libanon cédrusaiból!
 Színezüst oszlopok közt
 arany a támla rajta,
 bfborból az ülése,
 s bévül ében takarja...
 Nos hát, Jeruzsálem leányai,
 Sion szüzei, jőjjetek,
 nézzétek: Salamon király
 koronásan vonul elöttetek!
 Menyegzőjekor anyja koronázta,
 szívének öröm-ünnepén
 királyi díszet illesztve homlokára!

IV.

(1—4) A vőlegény mátkája szépségét, kiválóságait magasztalja. Erényeit a testi szépség leírásával szemlélteti. (5) A menyasszony egybekelésre hívja jegyesét. (6) A szerelmesek egyesülése. A házasság végrehajtása a léleknek Istennel való misztikus nászát jelképezi.

Vőlegény:

1.

Be szép vagy, kedvesem, be szép!
 Szelíd galamb a két szemed,
 megül fátylad megett.
 Dús fürtjeit hajad elomlón bontva rád,
 belep, mint kecskenyáj Giloád oldalát.
 Mint fürdetés után nyírásra kész juhok,
 olyan nekem fehérlő fogsorod:
 minden juhnak iker-báránya van,
 és egy se meddő, mind hiánytalan!
 Ajakad: karmazsinszalag,
 és édesség tölti be szájadat.
 Halántékd: gránátalmaszelet,
 áttetsző fátyolod megett...
 És Dávid tornyaként, karcsún ível nyakad,
 büszkén szökelli túl a sáncokat,
 ezernyi pajzssal gazdagon kirakva,
 mind hősi pajzs, vitézek harci pajzsa...
 Iker-gazellapár a melled,
 melyek liliom-réteken legelnek...
 Felmennék a mirrha-hegyekre,
 járnám a tömjén-teli dombokat,
 míg alkony hűs ölébe hull a nappal,
 s az árnyak elhanyaglatlanak...
 Egészen szép vagy, kedvesem,
 s nincsen benned szeplőnek árnya sem!

2.

Jójj, jegyesem, a Libanonról,
 jójj, jójj a Libanon hegyéről,
 jöszte az Amána csúcsáról,
 Szánir és Hermon tetejéről,
 hagyd el a vadon hegyi tájat,
 hol oroszlán, s párduc tanyáznak !

3.

Megsebezted a szívem, szép mátkám, kis hugom,
 egy pillantás szemedből a szívem megsebezte
 és megrabolt eszemtől láncodból egy szemecske !
 Édes a te szerelmed, szép mátkám, kis hugom !
 Be édesebb szerelmed, be ízesebb a bornál,
 a keneteid különbek a legjobb balzsamoknál !
 Színmézzel csordul ajkad, szép mátkám, kis hugom !
 Az inyed és a nyelved mézes tejtől csepegnek,
 s Libánon illatával részegít drága selymed !

4.

Elzárt kert vagy, szép mátkám, kis hugom,
 Körülzárt kert, pecsételt, tiszta forrás !
 Hajtásaid szépségedet kibontják,
 rajtad az Éden tündöklik, ragyog:
 gránátalmák, gyümölcsök, illatok,
 kábító nárdusz és ciprusvirág,
 sáfrány, fahéj, meg jóillatú nád ...
 Ó, tömjéncserjék paradicsoma,
 hol mirrha és áloé illatoznak,
 s a pompás balzsamok gazdag sora !
 Ó, forrás: kútfeje élő-vizeknek,
 melyek a Libanon-hegyén erednek !

5.

Menyasszony:

Serkenj, gyorszárnyú szél,
 északi, s déli szellő, rajta hát:
 kertemen át szökellve, szállva,
 áraszátok szét balzsam-illatát:
 Jójj, kedvesem, gyönyörre vár a kerted:
 szakaszd gyümölcsét a dús élvezetnek !

6.

Vőlegény:

Kertembe most belépek, szép mátkám, kis hugom,
 hogy mirrhámat letépjem, megszedjem balzsamom !
 Elköltöm hát a lépet, s a mézemet eszem,
 borom-, s tejemmel csordul ajkamon serlegem !

Pajtások, jóbarátok, egyetek, igyatok !
 Telt serlegektől ittasodjatok !

A történet, amit itt el akarok mondani, az Ipoly mellett esett meg, szülőfalumtól nem messze az egyik szomszéd községben. Egyike a legérdekesebbeknek, amiket gerendás házunkban az öregektől hallottam. Nekem legalább is. Később ugyanis egy vén, kétszázévestendős könyvben is olvastam, mint külszágban megtörtént históriát. Sokat álmélkodtam rajta, az élet különös játéka: egy régi eset később megismétlődhetik. Eddig, amíg meg nem tanultam, hogy régi és új történetek lehetnek egyformák, mert az emberi lélek alapjában véve ugyanaz volt hajdan, mint később, s ugyanaz Afrikában és Indiában, mint az Ipoly mellett.

Kántor János, noha bizonyos irodalmi jelleg volt a nevében, egész bizonyos, hogy mit sem tudott a hajdani külországi történetről. Egyszerű, dolgos parasztemberként élte le életét. Hajlott volt a háta, de nem a könyvekben való búvárkodástól, hanem mert annyit fáradozott, kétkezi munkájában, hogy belegörbült nyaka-dereka. Ha nem az eke, a kasza vagy a kapa mögött hajlongott, akkor kosarat cipelt a hátán, tele zöldséggel, késő este vagy pitymaltkor a mezőről haza, hazulról be a városba a piacra.

A felesége ugyanúgy. Azzal se lehetett máshol szót váltani, mint a kapa végénél, baromfiak között, vagy a piac felé az úton, akkora teher alatt, hogy a földön kőszörülte az orrát. Túrták a rögöt, termeltek mindent és pénzt facsartak ki mindenből, még abból is, ami másnak eszébe se jutott. Az asszony például még arra is ráadta a fejét, hogy mikor a dér megcsípte a vadrózsa bogóját, csipkét szedett. Azt is árulta a piacon. De összeszedte a borzangot és a szederinát is a vízparton, az árkokban és azt is pénzzé tette. Pedig az ilyesmit mifelénk a cigányoknak való foglalkozásnak tartják. A faluvégi cigányasszonyok nem egyszer rákiabáltak.

— Elveszed a kenyerünket, te! Gyevla szomorijjon meg!

Szomorkás képű, földet néző teremtés volt mind a kettő: Kántor János is, meg a felesége is. Nem azért, mintha Gyevla búsitotta volna őket. Gyevla márékkal szórta rájuk az áldást, vagyont adott nekik, meg négy gyermeket. Először a gyermekeket, aztán a vagyont. A gyerekek kedvéért törték magukat annyira mind a ketten: hogy azoknak legyen. A legidősebb fiú volt. Azt taníttatták. A taníttatás meg, tudjuk, számolatlan viszi a százasokat. A második leány volt. Férjhez kellett adni, hozomány kellett neki. A legkisebb kettőnek, ismét fiúnak meg vagyon, hogy gazdálkodhassék.

Az asszony az egész hétben egyetlen pillanatra zökkent ki munkájából, vasárnap, mikor kiállt a kiskapuba nézni, hogyan lépeget széplánya a tempolomba csikorgós csizmában, tarka selyemszoknyában, nagyrózsás pruszlikban, tenyérynyi széles pántlikával a hajában s rubint köves függővel a fülében, amitől piros fényesség játszadozott tejfehér orcáján. Kántor János pedig egyetlen alkalommal húzta ki egyenesre meggörbült hátát; mikor tanult fiával, aki csupán egy-egy alkalomra jött haza a messzi városból, együtt mehetett az Isten házába.

Izzott a szülői szeretet Kántor János és felesége szívében, annyira lobbogott, hogy tüze, fénye elvakította őket. Nem láttak, nem hallottak, minden gondolatuk csak akörül forgott, hogyan szerezhetnek nekik még több kényelmet, még több földet, házat a városban a tanult fiúnak, olyat, hogy ne szégyelje magát a fényes úri meny előtt, házat a lánynak a faluban, hogy az első legények kapjanak utána, még két házat a kisebb fiúknak, hogy maguk portáján lehessenek, ne szoruljanak a vösködés keserű kenyerére.

Pedig jó lett volna, ha többet néznek gyermekeik szemébe, szemükön keresztül lelkükbe is. Akkor észrevehették volna, hogy a tanult úri fiuk reszketve gondol rá, nehogy eszébe jusson görbehátú apjának egyszerű fekete ru-

hájában beköszönteni abba a városi házba, a finom úri menyhez látogatóba. Az asszony is észrevehette volna a lányán, ha nem csak utána néz, hanem a szemébe is, hogy húzogatja az orrát anyja görbe voltán és kineveti rajongását...

De nem ocsúdott fel sem Kántor János, sem a felesége. Az asszony járt jobban, mert élete végéig boldogan húzta az igát értük. Mikor egyszer a nagy cipekedésben ágyának dőlt, azzal a boldog tudattal sóhajtott utolsót, hogy megtette a kötelességét...

Annál keserűbb lett Kántor János ocsúdása. Már maga az is, hogy felesége, se szó se beszéd, itt hagyta, mélyen megrendítette és megzavarta. Egymást is úgy szerették, ahogy gyermekeiket. És megfordítva rendezte el magában: amint az annak rendje és módja; ő hal meg előbb. Az asszony dolga, hogy az embert eltakarítsa, megsirassa, sírját ápolja.

— Én kössek koszorút a keresztedre, lelkem? — kérdezgette a halálba hűtlenedett párját, ahogy az ott feküdt a tiszta szobában a letakart tükrök előtt. — Nem való az ilyesmi nekem!

Tűnődve nézegette nehéz, görcsös ujjait. Ezekkel virágot szakajtani, oda-illeszteni az egyik violát a másikhoz?! Az asszony persze semmit nem válaszolt, feküdt komolyan és bánatos ábrázattal hanyatt a koporsóban és nézett a végtelenbe.

Nagyon elszomorodott Kántor János. Ült a koporsó mellett és gondolkozott. Ezentúl nem lesz, akinek úgy adhasson kérdéseket, ahogy ennek az elnemt asszonynak adott. Ahogy ült, minden erő elfogyott a karjaiból és lábaiból.

— Olyan lettem, mint a malom, ami mellől elszökött a patak, ami hajtja! — bólogatott az asszony felé.

De ez erre se válaszolt.

A koporsó mellett az ember, ha szíve fele fekszik benne, csak apróságokat tud észrevenni, hogy a gyertya meghajlik a melegben, a tükrön félrecsúszott a fekete kendő, s az elsőrgült halotti kézbe rosszul tették oda az imádkozó asszonyok a rózsafüzért.

Meg aztán, hogy milyenek a koszorúk, amiket az egymás után érkező gyászoló rokonok hoznak.

Megdöbben ten figyelte, hogy gyermekei hozzák a leghitványabbakat. Nem volt azokban a koszorúkban semmi szeretet. A virágok nem mondtak bennük semmit, szomorúan és némán hervadoztak. Mikor tanult fia beállított a maga koszorújával, Kántor János olyat pillantott rá, hogy az zavarba jött és mentegődni kezdett.

— Nem találtam hirtelenében más koszorút!

Kántor János bólogatott. Magában azt mondta:

— Ez az édes fiam, amit anyád soha nem mondott neked: hogy „nem találtam”.

De hangosan annyit mondott:

— Jó lesz az, fiam! Add ide, majd megöntözöm, hogy feléledjen.

Elvette a koszorút, kíváncsorgott vele a kúthoz s meglöcsölte. És ráperdült egy könnye is.

— Ettől biztosan feléled! — motyogta a néma asszonynak. Ne félj anygylom, majd én pótolom, amit ezek elfelejtének...

Amikor a temetés végetért, körülállták a gyerekei.

— Mit akar édesapám? — kérdezte a legöregebb. — Mi legyen anyánk hagyatékával?

Kántor János elmosolyodott, csöppet se lepte meg a kérdés.

— Az volna a legjobb — magyarázott tovább a fia, a tanult városi — hogy ossza szét. Valami kis földje magának is megmarad. Abból nyugodtan eléldegélhet. Adja ki anyánk részét.

Kántor János szegény ember volt, amikor megházasodott. Nem volt több fél hold földjénél. Az asszony hozta a házhoz, amivel nekiindultak.

Legyintett. Úgy sincs ereje dolgozni többet. Vigyék.

— De ki főz majd nekem? Meg ki mos rám?

— Azzal ne törődjék — mondta lánya. — Csak nem hagyjuk ápolatlanul!

Kántor János bólogatott és a koszorúkra gondolt. Aztán arra is, hogy jó volna azért valami frást készíteni, kikötni, mi a járandósága... De elröstelte magát. Ó, aki annyit tett a gyermekeiért, szerződést írjon velük, mintha vadidegenek volnának?! Leégne a bőr a képéről, ha híre menne a faluban.

— Hagyjatok most — mordult rájuk. — Legalább addig, amíg a koszorútok megfonyad anyátok sírján!

Majdnem hozzátette:

— Úgyse kell sokat várnotok, mert fonyadt volt, mikor hoztátok.

De elnyelte a keserű megjegyzést. Annál is inkább, mert megszólalt tanult fia:

— Pedig én azt ajánlanám, kedves édesapám, hogy intézzük el most ezt a dolgot. Édesapám már a hetvenkilencedik esztendejét tapossa. Igazán nem való, hogy dolgozzék. Ha másért nem, miattunk se teheti. Eddig is pirulva kellett hallgatnunk, amikor az emberek megkérdezték: hát az öregek még dolgoznak? És ti engeditek? Nem teheti édesapám. Édesanyánkkal, szegénnyel nem lehetett szót érteni ebben a dologban, Isten nyugosztalja. Makacs volt. Édesapám legyen belátóbb és ne hozzon ránk szégyent.

— Bizony! Úgy van! Igazat mond! — hangoztatták a többiek is.

És a meghatottságtól piros karika kerekedett a szemük körül.

Kántor János sóhajtott.

— Vigyétek a földeket. Tegyetek velük, amit akartok. A házat is rátok íratom, csak azt kötöm ki, hogy halálomig legyen az enyém a haszonélvezet joga.

— Persze! Természetes! — mondták a gyerekek könnyes szemmel, kórusban. — Ennivalóval meg ellátjuk!

Levette tehát Kántor János kezét az eke szarváról. Szétoztotta vagyonát gyerekei között.

Meg is kapta érte az ígért járandóságot, élelmet — az első hónapban. A másodikban már akadozni kezdett a gyermeki szeretet buzgalma, a harmadikon csak épp hogy csörgedezett. És mire eltelt egy fél esztendő, ki is apadt teljesen. Lánya nemcsak, hogy ápolni nem akarta, de még enni is elfelejtett küldeni neki, ugyanígy a két gazdálkodó fia is. Mikor pennát fogott és panaszkodni kezdett tanult fiának, az kurta és semmitmondó válasszal fizette ki... Annyit koplalt, mint soha életében.

— Végem van! — sóhajtozott magában. — Vehetem vénségemre a koldúsbót!... Vagy a kötelet...

Kertje végében zöldellett egy hatalmas mogyorófabokor. Reszkető kezével levágott róla egy husángot. Koldúsbótnak valót. Aztán a kamrából előszedett egy kötelet. Mind a kettőt letette a küszöbre, elébük ült és gondolkozott sokáig, melyiket válassza. Nem a félelem miatt választott közöttük nehezen, hanem a haragja miatt.

— Bolond ember! — szólalt meg végül hosszas gondolkodás után. — Eredj ki a sírhoz! Beszéld meg az asszonnyal!... Az mindig jó tanácsot adott neked!

Megnyugodva megette az utolsó darab kenyérgkáját, ami gyerekei gyorsan múló hálájából megmaradt, aztán hóna alá vette a botot és a kötelet is és kiballagott velük a temetőbe. Mind a kettőt letette a fekete kereszt elé, amelyen ott fehérlett a felírás: Itt nyugszik Kántor Jánosné, Felleg Anna, élt 73 évet. Maga pedig leült az átellenes sírra és beszélgetni kezdett.

— Ne haragudj édes lelkem, hogy háborgatom nyugalmaidat, de végső szükségben vagyok. Tudod, a gyerekek miatt, most is csak a gyerekek miatt... Rosszul cselekedtünk, galambom, nagyon rosszul, amíg együtt jártunk itt a sárban. Valamit kifelejtettünk mindabból, amit tettünk... Pedig de sokat is küszködtünk! Ugy-e, galambocskám?!

A szél suttozott a temetőben és ezer virág bólogatott mindenfelől Kántor János felé. Sőhajtva folytatta tovább.

— Ezért kerültem most én végszükségbe... Magamban egyedül nem tudom eldönteni, hogyan kapaszkodjam ki belőle! Ezzel a bottal-e, vagy ezen a kötelen?... Te már közelebb vagy ahhoz ott fent, aki mindennek a tudója. Kérd meg nevemben, mert magam gyöngé vagyok arra is, hogy megkérdezzem: mondja meg mit tegyek?

Elhallgatott és türelmesen várt és figyelt, hiszen tudta, messziről, nagyon messziről jön a felelet, időbe telik, amíg eljut az ő füleihez. Hallgatta, hogyan susog a szellő a virágok, füvek, főképpen pedig a száraz koszorúk között felesége sírkeresztjén.

S amíg hallgatódzott, egyszerre csak tisztán hallotta — valahol mélyen, a sír mélyén, vagy lelke mélyén — mindegy az — megszólalt egy hang. Szelíden, mint máskor régen, de korholón:

— Szamár vagy János! Nem elég, hogy odaadtad ezeknek a haszontalanoknak egész földi életedet, oda akarod adni még örök üdvösségedet is?!

— Szóval a botot válasszam? — kérdezte tünődve János.

— Azt! Azt! — suttozták minden felől a temetőben a virágok.

— Akkor hát elmegyek koldulni! — vélte az öregember.

— Szamár vagy János! — szólalt meg újból a hang. — Mit érsz vele?

— Ezt se tegyem? Mit hát akkor? A botot mondd, hogy ahhoz nyúljak! Megverjem talán vele őket? Gyenge vagyok már hozzá. Kicsavarják a kezemből!

— A gyengeséget pótolja az okosság! — vitakozott a hang. — Te pedig pótdold, amit elmulasztottál.

Nagyon megcsóválta erre a fejét az öreg. Aztán várta, hogy tovább szóljon a suttozó korholás. De nem szólt az. A szél elcsöndesedett és a virágok szelíden mozdulatlanul kuporogtak a sírokon. A nap a látóhatár szélén ült már az akácok és szomorúfüzek felett. Arra felé figyeltek a virágok mind. János is arra nézett, gyulladt és fáradt öreg szemével.

— Mintha nagy arany cipő volnál! — sóhajtotta. — Lehetnél az én arany cipóm, drága kenyérmé! Öregember soha el nem fogó kenyérméje.

S ahogy elröppent ajkáról a szomorkás sóhaj, nagyot villant lelke tükörén az alkonyodó nap sugara.

— Bizony ez nem is ostobaság! — kiáltott. — Lám-e! Milyen okos gondolatot adott, galambocskám.

Lelahajolt a kereszthez és megigazította rajta az elszáradt koszorút:

— Mindig mondtam, hogy nincs nálad jobb feleség! Még odaát se hagysz el.

Felszedte a kereszt alól a botot meg a kötelet és, ahogy az öreg emberek szoktak sietni, szapora topogással elindult kifelé a temetőből. Ment, de nem a falu felé, hanem neki a dombnak a falu mögött, azokon is keresztül az erdőnek, mely a dombon, völgyön és patakon túl zúgott a hegyen. Az erdő szélén, a patak mellett állt a vén erdőszház. Benne lakott Kántor János jó öreg komája, akivel hajdanában együtt indultak neki az erdőnek és az életnek, mint szegény emberek.

Este lett, mire Kántor János vén lábaival becsoszogott az erdőszházba.

— Ezeket meg minek cipeled? — kérdezte a nagyszakállú erdősz-koma, mikor János elébe tette az asztalra a kötelet meg a vastag botot.

— Majd elmondom sorjában, édes komám! — mosolygott keserűn Kántor

János. — A feleségem küldött velük hozzád... Ne húzd fel a szemöldököd, nem vagyok bolond... Megvan-e még az az aranyad, amit annakidején a zsványlukban találtál és aminek a titkát csak velem osztottad meg?

Az öreg erdész szakállába bölintott, Kántor János pedig sóhajtva folytatta.

— Hiába, okosabb voltál, mint én. Én, látod, mindenemet szétszítottam. Még is kaptam érte a jutalmam drágalátos gyermekeimtől. Éhezem, öreg barátom, mint a legutolsó koldús.

Az öreg erdész megmozdult a székből, de Kántor János leintette.

— Hagyd csak. Nem azért jöttem, hogy most adj nekem egy kis kenyeret. Azt megeszem és holnap újra éhes vagyok... Napok óta tűnődöm, hogy felakasszam-e magam erre a kötélre, vagy ezzel a bottal induljak-e koldulni. Gondoltam, mielőtt bármelyikbe belefognék, megtanácskozom a feleségemmel... Ott kint a sírnál, a temetőben jutott eszembe valami... Ő küldte az ötletet, ki más küldhette?! Arról van szó öreg cimborám, hogy ha megbíznál bennem és valamit abból az aranypénzből egy hétre nekem kölcsönadná, megmenthetném nemcsak hátralévő életemet, de örök üdvösségemet is. És megmentené a szegénytől is, hogy fel kellett akasztanom magam. Én neked egy hét múlva visszaadom ugyanazokat az arany pénzeket hiánytalanul, amiket nekem adsz... Hallgasd meg, mit eszeltem ki...

A két öreg összedugta a fejét, sustorgott, bólogatott, magyarázott, aztán egymás öreg tenyerébe csaptak.

— No ezt jól kigondoltad! — dörmögte az öreg erdész. — Igyunk rá, de előbb harapjunk.

Éjfélig iddögált a két öreg s olyan jó kedvük kerekedett, hogy dúdolván indultak a falu felé. Az erdész ugyanis erősködött, hogy puskával kíséri el komáját a pénz miatt. Mikor odaértek a temetőkapuhoz, Kántor János megrántotta komája kabátját.

— Hallod-e? Ez az asszony megérdemli a tiszteletet.

— Meg bizony! Okos asszony az. Még halála után is az. Gyerünk oda a sírjához és tiszteletére hadd süssem el a puskám.

Bebotorkált a két öreg az asszony sírjához, az erdész a levegőbe emelte fegyverét, Kántor János pedig levette a kalapját és szalutált, mint cugszifirer korában tette. A dörrenés nyomán lomha, fekete árnyék lebbent fel a temetőkerítés fáirol és a faluban üvöltöni kezdtek a kutyák... A két öreg megnyugodva folytatta útját.

Kántor János néhány napig ki se mozdult az udvarból. Eddegélte azt a tarisznya ennivalót, amivel az öreg erdész még felsegítette s egész nap a kamrájában egy ládán dolgozott, fűrészelt, kopácsolt, faragott. Utána pedig beült az utcai szobájába.

Másnap estefelé már feltűnt a szomszédoknak, hogy az öreget nem látni. Az egyik asszony oda is szólt legény fiának.

— Nézd meg, mi van azzal a vén Jánossal. Nem halt-e meg?

A legény szívdobogva osont be a vén ember udvarába és lóhalálába szaladt vissza.

— Nem halt az meg. Ott ül a házban az asztal előtt és aranyakat számol.

— A vén betyár! — Szörnyülködött a szomszédasszony jóakarattal. Még a bőre alatt is pénz van! Hiába fosztották ki gyermekei!

Másnap már az egész környék ott leselkedett Kántor János ablakán. Ő meg csak ült az asztal előtt, amelyen ott hevert a hosszú láda. Időnként belenyúlt, kivett egy marék pénzt és hangosan számolt.

— Kilencezerkilencszázötven... Kilencezerkilencszázötvenegy... Kutyate-ringettét... Mindig elvételtem...

Harmadnap este bezörgetett hozzá a lánya egy nagy tál ennivalóval. Az öreg megvárta, amíg háromszor zörget, kényelmesen eltette a ládát, aztán nyitott ajtót.

— Mit akarsz? — kérdezte komor képpel.

— Enni hoztam — válaszolta kedvesen, mosolyogva a derék leány.

Az öreg a tálat nézte. Csibehús volt rajta, finom, öregeknek való, puha kenyérkével.

Várta ezt a tálat három napja, de ahogy itt volt előtte, nagy émelység emelkedett fel a gyomrából.

— Edd meg csak magad! — tört ki belőle a szó.

És becsapta az ajtót lánya orra előtt. Az mérgesen leforrázva, hosszú orral távozott.

Aztán jött a két menyé, azok is hozták a maguk tálaikat, zörgettek, kiabáltak be az ablakon. De ki se nyitott nekik. Hevert az ágyon és gondolkozva nézett a levegőbe.

Megvárta, míg egészen besötétedik. Akkor óvatosan kilesett, kiment, bezárt az ajtót, s lopva, a kerten keresztül kiszökött az udvarból. Meg sem állt az öreg erdőszig.

— Visszahoztam a pénzedet, öreg cimbora — sóhajtott szomorúan.

— Mi ez? Nem sikerült? Nem jöttek? — kérdezősködött az erdősz. — Már hozzám kijött a híre, hogy tízezer aranyat számláltál össze az elmúlt napokban.

— Jöttek biz azok. Hoztak is enni! De én nem tudom elfogadni — panaszkodott János. — Búze van annak az ételnek, amit hoznak, öreg barátom. Ha én abból egy falatot megeszek, belehalok... De nincs is szükségem rá, hogy egyem... Meghalok már, hála Istennek! Csak annyi erőm maradt, hogy visszahozzam a pénzed. Hazamegyek és lefekszem. Arra kérlek, holnap mise után hívd el hozzám a papot, meg a bírót. Meg akarom íratni a végrendeletet.

Az öreg erdősz megint hazakísérte Jánost, Most már azért, hogy az út szélén ne dőljön el. Másnap pedig illendően felvette ünnepelőjét, elment a paphoz és a bíróhoz. Azok készségesen mentek a végrendeletet elkészíteni, hiszen mind a ketten régi barátai voltak szegény Kántor Jánosnak. A szomszédok és rokonok ott leselkedtek a ház körül. De csak annyit láthattak, hogy a három öreg nagyon komolyan és szomorúan lép ki a házból és a pap a hóna alatt hozza a ládát, aminek akkora híre támadt két nap alatt nemcsak a faluban, de az egész környéken.

— Micsoda nehezen cipeli! — jegyezte meg valaki a leselkedők közül.

— Hogyne cipelné nehezen. Tízezer arany nagy súly ám — mondta egy másik.

És találgatták, kire hagyta azt a rengeteg pénzt.

— Biztosan a tanult fiára! — mondotta ki valamelyik élenkebb képzeletű asszony. — A többieket elzavarta magától.

Igy is terjedt el a híre. Lánya, két gazdálkodó fia odaállt az ágya elé és szemrehányással illették.

— Miért kedvez városi fiának?

— Nem kedvezek én egyiteknek se — mondotta a haldokló. — Egyformán szeretlek mindnyájatokat.

Hiába faggatták, hiába udvaroltak neki, többet nem válaszolt. Nézett maga elé, a messzeségbe s ott kutatott szemével valakit. S mikor megpillantotta, amit keresett, elmosolyodott és lehunyta a szemét.

Meghalt Kántor János, hamarabb, mint ahogy elfogyott a tarisznya elemőzsia, amit az öreg erdősz pakolt be neki. Halálának, meg a tízezer aranyak messzire futott a híre. Megérkezett városi fia is. Mikor meghallotta a láda történetét, igen meghatózott...

Az öregnek a hálás gyermekek szép koporsót rendeltek, cifra koszorúval és sírva álltak körül az udvaron, ahol rengeteg kíváncsi gyülekezett össze.

Bánatba merülve kísérték a temetőbe... Csak akkor hökkentek meg, mikor a sírnál, ahogy elcsitul a hant dübörgése, megszólalt az öreg bíró.

— Figyelmet kérek, tisztelt gyászoló közönség! Kedves barátunk végső kívánsága szerint végrendeletét nyilvánosan kell felolvasni. Akit érdekel, jöjjön egy félóra múlva meghalt barátunk házához.

Mondani se kell, hogy fél órán belül ott szorongott Kántor János udvarán az egész falu, mikor a pap, a bíró és az öreg erdész az udvarba lépett a ládával. A négy mélyen gyászoló gyermek, hozzátartozóival együtt zavarodottan állt a tömeg közepén. Sűrűn kérdezték, mirevaló az ilyen sietség és miért a nyilvánosság.

A bíró válaszolt a kérdésre.

— Azt mondotta a végrendelező, hogy mikor felesége meghalt, gyermekei türelmetlenkedtek a hagyatéka miatt. Most azért nem akarja őket várokozatni.

— De minek a nagy nyilvánosság? — kérdezte a tanult fia.

— Mindjárt kiderül! — válaszolt a bíró. Átvette a ládát és kinyitotta.

Egy levelet emelt ki belőle és odanyujtotta a papnak, hogy olvassa. Az feltette a pápaszemét és nekifogott:

— Végrendelet... Készítettem ép elmével én Kántor János gazdálkodó, három hites tanú, főtisztelendő Bárány Ignác plébános úr, Págyi Márton bíró úr és Szalkai Péter erdész úr jóbarátaim előtt azon kéréssel és meghagyással terhelve őket, hogy temetésem után rögtön olvassák fel ezen végrendelezésemet a község színe előtt...

Megigazította a szemüvegét és folytatta, míg az egybegyűlt nép lélekzet-visszatartva figyelt.

— Ezen ládában van minden, amit gyermekeim nekem meghagytak. Kérem és meghagyom, mutassák fel a községnek.

A bíró belenyúlt a ládába és kiemelte belőle a botot és a kötelet. Szörnyülködő moraj hullámozott végig az egybegyűlt népen.

— Koldusbót az és kötél! — folytatta a végrendelet. — Ez maradt számomra gyermekeim hálájából.

— Rettenetes! Gyalázat! Így megszégyeníteni! — tört ki a kiáltás a gyászoló gyerekekből. A nép először dermedten, elszőnyedve hallgatott. Aztán egyszerre felharsant a kiáltás:

— Folytassa plébános úr!

A halott árnyéka mintha megbűvölte volna a tömeget. A felháborodás, amivel eddig csöndben figyelték az öreg ember vergődését és koplalását, most mint egy óriás hullám, felcsapott. A négy hálátlan gyermek riadtan hallgatott el. Nem mert megmozdulni helyéből.

A pap levette szemüvegét és körültekintett és mentegetődzve szólt:

— Kínos és szomorú kötelesség ez mind a hármunk számára. De a haladokló valósággal megfenyegetett, ne legyen nyugalomunk, sem itt, sem a sírban, ha nem teljesítjük kívánságát...

Dermedt csöndben folytatta a végrendelet felolvasását.

— Megérdemlenék gyermekeim, hogy rájuk hagyjam ezt a koldusbót és ezt a kötelet. De a halál árnyékában megbocsájtok nekik. Mert én is mulasztást követtem el. Csak vagyont hagytam rájuk, de szívet nem. Szánandó koldúsok tehát ők úgyis...

— Ilyen szégyen! — jajdult fel a városi fiú. — Nem birom hallgatni. Elmegyek.

Két öccse azonban megragadta.

— Tanulj csak! Tanuld meg, amit elfelejtettél megtanulni.

A pap folytatta:

— A kötelet és a koldusbót a községnek hagyom. Őrizzék valahol a sekrestyében, vagy a bíró házánál. És valahányszor szülő gyermeket visz kereszt-

telni, mutassák meg az apának ezt a botot és ezt a kötelet figyelmeztetésképpen. Úgy nevelje szülőtteit, hogy ne kerüljön miattuk abba a helyzetbe, amibe Kántor János került: akinek kölcsönkapott pénzt kellett csörgetnie, hogy gyermekei kapzsóságát becsapja, enni kapjon tőlük és így meneküljön a koldúsbottól és a kötélről.

Csak az asszonyok szepegése hallatszott a tömegben. Lesütött fővel hallgatott mindenki, mintha nem merne szemébe nézni egy szegény öregember árnyékának.

— A szeretet diktálta, amit tettem — folytatta a végrendelet. — A szeretet bolondja voltam életemben, minek lennék hozzá hűtlen a sírkereszt árnyékában! ? Most hagyom gyermekeimnek, amit elfelejtettem nekik megadni: szívet és észet.

Mikor az öreg pap befejezte olvasnivalóját, eltette pápaszemét, sarkonfordult és szó nélkül elindult kifelé az udvarból. Utána a bíró, hóna alatt a ládával, majd nyomukban a nagyszakállú erdész. A tömegben sem hallatszott egyetlen megjegyzés, se gúnyos, se elítélő, se helyeslő. Lehajtott fővel távozott nemcsak a gyászoló rokonság, hanem mindenki, aki ott volt a temetésen, még a pendelyes gyerekek is.

Az öreg erdész lassan lépkedett végig a falun hazafelé és csak fejbólintással felelt a fiatalok köszönésének. Néha beledörmögött a szakállába, mintha valakivel beszélgetne. Mikor odaért a temetőhöz, megállt és elbáméskodott a friss sírra. Kabátjából, amin rég megfagyott a zöld cserfalevél, pipát szedett elő, aminek a feje éppen olyan nagyszakállú embert ábrázolt, mint amilyen ő maga volt. Amíg a gyufával bajlódott, felhúzta bozontos szemöldökét és újból a sírra tekintett.

Csendes susogás hallatszott onnan, mint mikor öreg ember beszélget meghitten öreg asszonyával:

— Sehogy se értettem eleinte, galambon, mire is célzol, mikor azt mondtad, pótoljam, amit elmulasztottam — mondta az öreg férfihang.

— Mert akkor még nem tudtad, hogy hamarosan indulnod kell utánam! — felelte rá az öregasszony hangja. — Nem mondhattam meg neked, mert tudva van, az órát nem mondhatja meg senki, csak az Atya.

— Azt hittem először, azért mondd a pénzt, hogy rászédjem őket és tovább éljek! — sóhajtott az öregember.

— Dehogy is! Ez mind csak arra kellett, hogy jobban csattanjon a kötél, meg a bot! — csevegett tovább az asszonyi hang...

A vén erdész rábólintott és akkora füstöt engedett szakállas pipájából, hogy háztűznek is beillett volna.

SIMON ANDOR KÉT VERSE

PATAK

Fénycsik,
lágú,
kanyargó;
tükrében:
lombozat;

oly szép, ahogy halad...

még
zöldes,
nyugalmas,
benn,
benn,
a fák alatt;

már
kék,
kék,
hullámmzó,
kék,
kék,
a nap alatt;

oly szép, ahogy halad...

most
bujkál
medrében;

most
fehérlő,
szalad;

hirtelen
megtorpan:

örvény — és káprázat!

fodrokban
gyönyörül,

tölcséres,
végzetes,
habjából
sodródának
lobogós-seregek,
zöldes,
kék,
fehérlő,
picike,
rengeteg,
körbe-körbe
mind!
mind!
hajrázik,
hempereg.

VILLÁMLÓ BÖLCSELET

Szellememben:
pontok.
Köztük:
vonatkozás.
Tengernyi:
más és más.

Ó,
formácskák:
furcsa sejtek!
porzók!
termők!
furcsa nedvek!
Strukturaként:
megértelek.

Ó,
történés!
megértelek?
Végső fokon
soha!
soha!
„Volt.”
„Van.”
„Lesz.”
„Végtelen.”
Végső fokon
mind
rejtelem.

Akiknek közelebbről és irányító módon van dolguk emberekkel, érdeklődéssel kísérhetik azokat a legújabb vizsgálódásokat, amelyek a hivatás vagy foglalkozás pszichológiájának és szociológiájának területén folynak. Hogy ebbe a kategóriába tartoznak a lelkipásztorok is, kitűnik abból, hogy a *Theologie und Glaube* időszerűnek találta közölni *Josef Schwermer* erre vonatkozó tanulmányát. Mint bevezetőben a szerző rámutat, a papoknak is jó felfigyelni arra, hogy a modern ipari fejlődés a kenyérkereső munka és az egyéni élet olyan különválását hozza magával, amilyen ismeretlen volt a mezőgazdasági jellegű multban. Több-kevesebb élességgel ellentétbe kerülhet egymással s nem ritkán kerül is a „hivatási ember” — úgyis mondhatnók: a dolgozó ember — és a „magán ember”, ami egy új, eddig azonban meg nem valósított szintézis szükségére vall. Vallási szempontból sem lényegtelen mozzanat ez, mert a mai embernél már szinte magától értetődő természetességgel esik ki hivatási tevékenysége a vallási felelősség köréből. Még komolyan hívó keresztények is hajlanak arra, hogy messze túlmenve azon a megkülönböztetésen, amelyet az evangélium tesz a „világ” és Isten országa között, ezt az „Isten országát”, mint teljességgel különálló valamit, énjüknek és életüknek egy egészen szűk szögletébe szorítsák. Holott — mondja *Schwermer* —, ha nyilvánvaló is, hogy sok okból nem gondolhatunk a hajdani egységesség visszaállítására, mi a változott körülmények között sem ejtethjük el azt a törekvésünket, hogy a kettőnek új harmóniáját biztosítsuk. Ennek minél nagyobb sikere okából ismerteti *Schwermer* azokat a megállapításokat, amelyekre a kutatók eddig eljutottak.

*

A problémát általában mint a hivatási ember és a magán ember szembefordulását tárgyalják a szociológusok és a szociálpszichológusok. *Karl Sacherl*, akinek ezirányú vizsgálódásaival *Schwermer* leginkább foglalkozik, nemrégiben megjelent könyvében oda következtet, hogy a különbség a hivatási ember és a magán ember között alapjában ugyanaz, mint amit

Hellpach írt le az ember mint egyén s az ember mint közösségi tag között. Igaz, hogy szigorúan vége az ember mindig benne áll valamilyen közösségben, ezek azonban nem egyforma kötöttséget jelentenek számára. Vannak igen laza közösségek, amelyek az ember egyéniségének tág teret engednek, s vannak igényes közösségek, amelyek csaknem egyértelműen határozzák meg vagy akarják meghatározni az ember magatartását. Ezekhez az igényes közösségekhez sorolja *Sacherl* a hivatást is, amelyről már sokkal előbb *Max Weber* mutatta ki, hogy szintén egy formája a közösségnek. Annak az embernek ugyanis, aki valamely foglalkozást úz, szükségyszerűen bele kell illeszkednie abba a csoportba, amelyet a hivatás többi gyakorlója és érdekelteje együttesen alkotnak. Bele kell illeszkednie, mert a csoport határozott követeléseket támaszt irányában, olyan követeléseket, amelyeknek teljesítése nincs az egyén tetszésére bízva. Ez a forrása a köztük keletkezhető feszültségnek. Kézenfekvő perze, hogy minél kevésbé esik neheze az egyénnek a közösségi követelések teljesítése, annál kisebb a feszültség. A tapasztalás azonban azt tanítja, hogy tökéletes feloldódás csupán elméletben létezik. Nincs az a dolgozó, akár munkás, akár tisztviselő, író vagy orvos, aki egy és más miatt ne elégedetlenkednék. Végeredményben tehát a hivatás és a személyiség viszonyát úgy kell tekintenünk, mint poláris feszültségi viszonyt az ember egyénisége és a hivatási közösség igényei között. *Sacherl* ezt röviden „személyi-hivatási feszültségnek” nevezi.

Ez a feszültség akkor lesz különösen nagy, ha kirívó eltérés az egyenetlenség áll fenn az egyén hivatása és a „hivatottsága” között, vagyis a ténylegesen betöltött munkakör s ama teendők között, amelyekhez az egyén valóban vonzódik s amelyeknek végzésére okkal vagy ok nélkül rátermettnek érzi magát. Ilyen „kiborult” lelkekkel mindannyian csőtül találkoztunk. Társadalmi érdek és feladat lenne számunknak minél kisebbre való csökkentése. Sokan gondolnak arra, hogy a pályaválasztás megkönnyítésével elejét vehetnők a későbbi fe-

szültségnek, főleg egy olyan társadalomban, amely gyakorlatilag is igyekszik megadni a módot a továbbtanulásra, a mindenfajta tehetségek érvényesülésére. S nyilván elejét is vehetnék, ha — mint *Spranger* kívánja — „a pályaválasztás a személy komoly megalapozott értékelő döntésén” nyugodnék. A valóság azonban az, hogy az egyéni elhatározások többnyire egészen más motívumokból erednek. Első helyen említi Sacherl azt a nagy szerepet, amelyet az affektív, az erősen érzelmi tényezők játszanak. Az az ember például, akinek magatartását visszanyomott szekszuális komplexusok vagy kisebbségi érzések szabják meg, rendszerint annak az „affektív hivatáshajlalmnak” enged, amely a választott hivatást nem voltaképpeni magvában fogja meg, hanem mint eszközt és alkalmat más természetű nehézségeinek áthidalására. További ok Sacherl szerint az a körülmény, hogy sokszor gazdasági és társadalmi megfontolások határozzák meg a pályaválasztást. Harmadik ok lehet, hogy a fiatalok, amikor hivatást választanak, sem önmagukat, sem a hivatást nem ismerik elegendően. Nem is beszélve arról az esetről, amikor egyáltalán nem ök „választanak”.

Érdekes különben, hogy már *Nietzsche* „csaknem szabályszerűnek” mondta az egyenletlenséget az úgynevezett élethivatás és a szemellátható nem-hivatottság között. Az emberek jökora hányada a maga foglalkozását „szükséges rossznak” tekintti, amely elszakítja őt a „tulajdonképpeni” élettől. Számukra a hivatási kör és a „magán kör” egészen más dolog.

Azt az embert, aki elhibázta vagy akire ráerőltették a hivatását — írja Sacherl —, „beteggé teszi az a világ, amelynek kellene, hogy az „övé” legyen, de hivatottság hiányában mégsem lehet az”. S az ilyen hivatási konfliktusok jelentőségét ma már a pszichopatológia is mind nagyobb fokban mérlegeli. Az aránytalanság hivatás és hivatottság között ugyanis egy nagy személyi-foglalkozási feszültséget idéz elő, ami kiegyensúlyozatlanságban, örökös elégedetlenségben, belső hasadásban és széttépettségben nyilvánul meg. „A hivatási konfliktusok így lelki, sőt nem ritkán testi megbetegedésekre vezetnek, baleseteket okoznak, bűncselekményekre csábítanak.”

Szerencsés mozzanat mindenesetre, hogy mivel az ember személyisége nem merev és változhatatlan, módosulhat az aránytalanság is a hivatás és a személyiségi strukturában gyökerező hivatottság között. *Spranger* és *Thurnwald* vizsgálódásaira is utalva, *Sacherl* elsősorban a hivatás-átörökítésnek, illetve a nemzedékek feltörekvési vonalának jelenségét emeli ki. Utóbbira példa: sekrestyés — tanító vagy pap — köztisztviselő vagy tudós. Nem tételezhetjük fel, hogy az ilyen és hasonló esetekben a hajlam és a képesség a gyakorolt hivatásra mindig és teljesen „véletlenül” esik egybe. Az a tény is, hogy az illető kézzelfogható sikert könyvelhet el a hivatásában, ellene szól annak, hogy olyan mérvű erőszakot alkalmaztak volna irányában, hogy rákényszerített és így „elhízázott” hivatásról beszélhetnének. A „hivatottságot” tehát nem magyarázhatjuk úgy, mintha eleve egyértelmű és változhatatlan meghatározottság lenne. Nemcsak formálható az, de bizonyos határok között más tényezők is léphetnek helyébe. Sacherl három ilyen tényezőt világít meg: a nevelést, magának a foglalkozásnak kihatását és az etikai magatartást.

Nem kétséges, hogy már a családi hagyomány, az otthon sajátos légköre és a célzatos iskoláztatás egy fajta hajlamot és alkalmasságot termelhet ki.

Idő múltával azonban a feszültséget a hivatás és a nemhivatottság között magának a foglalkozásnak befolyása is csökkentheti. *Roithacker* szerint még akkor is, ha az ember nem a személyiségében rejlő motívumok miatt sodródik oda egy foglalkozáshoz, ez a foglalkozás visszahatóan új beállítottságot érlelhet ki benne. Ha az egyén már belehelyezkedett foglalkozásának világába, akkor ez magához ragadja őt és észrevétlenül is alakíthatja. „Hivatás — mondja Sacherl — összeolvasztja az egyén személyi tartalmait a közösség személytelen tartalmaival és a „természeti temperamentumot” sajtol... beállítottságokra és magatartásokra kényszerít, amelyek korábban talán idegenek voltak az egyéntől.” *Hellpach* megfigyelése szerint „ez a változási folyamat előbb csak a felületet érinti, később azonban a lelki struktúra mélyére hatol”.

A hivatottság szokványos értelem-

ben vett hiányát pótolhatja végül, hogy az emberek gyakran azért válsztnak valamely foglalkozást, hogy nagyobb társadalmi megbecsültetésre jussanak, vagy egyenesen azért, hogy magasabb eszményeket szolgáljanak. Lehetéges, hogy mi magunk is érezzük, hogy egy másik foglalkozásban többet és tökéletesebbet nyújthatnánk, választott foglalkozásunkat azonban objektív tartalma miatt etikai megfontolásból helyeseljük. Kötelességeket ismerhetünk fel valami téren — mondja Sacherl — s akkor a „hivatottság” számunkra „hívássá” válik. Ez a hívás mint „belső hang” is fölléphet lelkünkben. S nem is mindig a „hajlamot” áruja el, mert a hívás a hajlam ellen, sőt maga az „alkalmasság” ellen is irányulhat. Nyilvánvaló azonban, hogy a kötelesség teljesítésének tudata, ez az etikai magatartás még ilyen esetekben is lényegesen fogja enyhíteni a személyi-foglalkozási feszültséget, amelyre egyébként számitani kellene.

*

Általánosságban érvényes azonban az a tétel, hogy minél jobban megfelel az ember személyisége a választott vagy gyakorolt hivatás követelményeinek, annál kisebb a személyi-foglalkozási feszültség. Szerepe van itt a testi konstitúciónak is, bár Coerper alighanem túlzásba megy, amikor azt állítja, hogy bizonyos testalkatok egyenesen determinálnak egyes hivatásokra.

A legtöbb foglalkozás bizonyos rugalmasságot enged, úgy hogy az ember különböző módokon felelhet meg követelményeinek, s ennek folytán menekülhet a túlságosan nagy feszültségektől. A mód, ahogyan valaki megbirkózik hivatási teendőivel, határozza meg az ő „teljesítmény-típusát”.

Lipmann megkülönböztet „gnosztikus, technikai és szimbolizáló” hivatási tevékenységeket, amivel — mint Sacherl megjegyzi — „nagyban és egészben egy teoretikus, egy praktikus és egy esztétikus típusra következtet”. A hivatási tevékenység így más és más arculatot kap, attól függően, hogy milyen teljesítmény-típusba tartozik gyakorlója. A legtöbb kézműves a praktikus típust képviseli s így foglalkozását technikusnak végi. Akadnak azonban olyanok is köztük, akik az esztétikus típushoz tartoznak s ennek

megfelelően művészileg igyekeznek alakítani munkájukat, szemben egyes hivatásos művészekkel, akik csupán a technikában jeleskednek.

Alapjában teljesítmény-típusokat jelöl meg a magyar Máday István is, amikor „munkásokat” és „harcosokat” állít szembe egymással. Ennél a megkülönböztetésnél világlik ki az is, hogy egy nagy személyi-foglalkozási feszültség nem minden esetben jelent rosszat. A munkás típusát ugyanis az jellemzi, hogy megpróbálja kiegyenlíteni a feszültségeket hivatási és magán szféra között, mert — Sacherl szerint — „mozgékony, hívós, tárgyilagossá értelmi ember, aki az egyenletesen tovább folyó munkát szereti és idegenkedik mindenféle izgalomtól”. Ezzel szemben a harcos típusba tartozóknak, akik „szubjektív, mindenkor dilettánskodó, érzelmi emberek”, egyenesen sütszégük van a feszültségekre, hogy ösztönzést kapjanak a fokozott tevékenységre.

Nagy mértékben befolyásolja az ember viszonyát a hivatásához az a körülmény is, hogy mennyire „közösségképes”, vagyis, hogy mennyire tud beilleszkedni a közösségbe, jelesen a foglalkozási közösségbe. Az az ember, aki abszolút „közösségképtelen”, már emiatt sem gyakorolhatja teljes értékűen a hivatását. A társas beállítottságú ember hasonlíthatatlanul könnyebben találja meg helyét a hivatási közösségben. S még ha esetleg lennének is fogyatkozásai, a hivatás, amennyiben közösséget jelent, „fekszik” neki. A személyi-foglalkozási feszültség nála tehát sokkal kisebb, mint annál az egyénnél, akinek nehezebbre esik beletagozódni a közösségbe.

Sacherl „konszociálisnak” nevezi azokat a típusokat, akik a „közösségre hangoltan” viselkednek. Főleg a Kretschmer-féle „synton” vagy „cyklothim” egyéneket sorolja ide. „A cyklothim emberek átlaga — úgy mond — társulékony, emberbarát, realista és alkalmazkodóképes. Minthogy temperamentumuk együtt hullámzik a milióval, nem támadhat számukra éles ellentét az én és a külvilág között, következőképpen a magán szféra és a hivatási szféra között sem.”

A „konszociálisok” után említi Sacherl a „disszociálisokat”. Különbőség köztük, hogy amíg az előbbieket általában közösségre hangoltan, addig az utóbbiak csak korlátolt körben

azok. A disszociálisok válogatnak: „szociális eklekticizmust” űznek, különösen akként, hogy a nagyobb közösségekkel csupán felületes kapcsolatokat tartanak fenn, mindenesetre azonban — ellentétben az „ultraszociálisokkal” — nem a személyiségük ösztönös alkata miatt, hanem szándékos távolságtartásból. A disszociális ember — mint Sacherl kifejti — jellegzetes hordozója a személyi-foglalkozási feszültségnek: ő a „par excellencé” magán ember, aki elvégzi ugyan a munkáját, de igyekszik kivonni magát a hivatási közösségből és a közösségi feladatokból. Csak annál a változatánál csökken valamelyest a feszültség, aki elvileg helyesli a hivatási közösséget, csak éppen a gyakorlatban nem tud kitartani felismerései mellett. A közösséghez s így a legtöbb hivatáshoz való viszony egészen rossz a disszociálisok legalsó típusánál, az antiszociális típusnál, aki legfeljebb kis alcsoportok tekintetében — gondoljunk a bűnbandákra — tud pozitív beállítottságot tanúsítani a közösség irányában, egyébként közösség-ellenes és így hivatásképtelen is.

A skála végén a tulajdonképpeni aszociálisok állnak, amilyenekkel azonban csak a pszichopáták között találkozunk. Ellentétben az antiszociálisokkal, a legtöbb pszichopátának még van valami vonatkozása a közösséghez s így hivatásképesek is. Még a rideg kedélytelenség is, ha csak teljesítményüket nézzük, legalább egy hivatást nagy szubjektív eredményekkel láthatnak el: a kapitalista rendszerben sikeres üzletemberek lehetnek.

A személyiség tipológiai vizsgálatát „hivatás-tipológiai” vizsgálódással is ki kell egészítenünk, mert — mint Sacherl írja — „a személyi-foglalkozási feszültség nemcsak a személyiség egyedi sajátosságaitól függ, hanem az egyén által gyakorolt hivatás sajátosságai szerint is változik”. Ebben az irányban már Lipmann indítást adott, amikor a foglalkozásokat beosztotta olyanokra, amelyek érintkezést kívánnak az emberekkel, olyanokra, amelyeknek lényegében tárgyakkal van dolguk, és olyanokra, amelyeknél a tevékenység főként gondolkodást kíván. Így jutott Lipmann a „szakma” és a „hivatás” olyan megkülönböztetésére, amely eltér a közfelfogástól. Egy orvos, aki az egyetemen tanít, és

egy gyakorló orvos — úgymond — ugyanazt a szakmát műveli, de más a hivatásuk. Lipmann egy további megkülönböztetése a „magasabb” és az „alacsonyabb” hivatásokra vonatkozik, aszerint, hogy a hivatás több vagy kevesebb teret enged az egyéni kezdeményezésnek és alakításnak. Itt kézenfekvő a hozzákapcsolódás a személyi típusokhoz. Senki sem képzelheti, hogy egy hiperesztétikus „szkizotim” ember úgy belemerülhessen valami egyhangú tevékenységbe, ahogyan a „száraz” anesztétikusok, akik egy beskatulyázott foglalkozásban is nagyon jól találják magukat.

*

Kísérletet tesz Sacherl arra is, hogy magát a személyi-foglalkozási feszültséget is típusokra bontsa. Ennek során megkülönbözteti a magán szférát és a hivatási szférát összeolvadásának esetét a két szférát különválásának esetétől.

Ami az előbbit illeti, Sacherl megállapítja, hogy az összeolvadás vagy úgy történik, hogy a „személy” pólus a hivatási szférában, vagy úgy, hogy a „hivatás” pólus a személyi szférában oldódik fel. Ennek példaként, hogy a személyi szférát miként oldódhatik fel a hivatásban, Sacherl az aszkétikus protestantizmust hozza fel, úgy, amint azt már Max Weber tárgyalta. Az ellenkező folyamatra viszont — úgy véli — a katolicizmus gyakorlata nyújtja a példát, mert „a katolikus szemléletben a hivatás csupán eszköz a személyiség alakítására”.

Schwermer sem tagadja, hogy ez a most említett szélsőség „specifikus katolikus veszedelmet” jelent, annak ellenére, hogy az egyház hivatalos tanítása egészen más. Erre különben maga Sacherl is rámutat. Félreérti azonban Sacherl az ószövetségi szentírást, amikor azt állítja — sok más gondolkodóval együtt —, hogy „a teremtési mítosz” a munkát „átoknak” tünteti fel. Mert hiszen magából a szentírási szövegből is nyilvánvalóan kitűnik, hogy nem maga a munka megy átok számba, hanem az a fáradalom és terheltség, amely a bűnbeesés óta tapad hozzá a munkához. A munkára vonatkozó felszólítás és megbízás ugyanis megelőzte a bűnbeesést s maga a munka az egész bibliában nagyrabecsülésnek örvend. Aquinói Szent Tamás, amikor erkölcsileg ér-

tékeli a munkát, egyenesen természet-törvénynek nyilvánítja a munkavégzés kötelességét, olyan sarkalatos törvénynek, amely minden emberre vonatkozik. Amikor pedig a munka lényegét fejtegeti, úgy fogja fel azt, mint az ember isteni hasonmásságának folyományát: ez a hasonmásság teszi képessé az embert arra, hogy a munka útján kivegye részét az isteni teremtményből. Egyébként pedig ami az egész „katolikus problémát” illeti — hangoztatja Schwermer —, azt kell mondanunk, hogy amikor mi, katolikusok a hivatási szférát beolvasztani látunk a magán szférába, csupán az történik, hogy a hivatási életet erkölcsileg belefoglaljuk a vallásiak körébe, amely nálunk kifejezetten közösségi viszonyokat tükröz, tehát egyáltalán nem aszociális.

A személyi-hivatási feszültség utolsó típusának Sacherl a „foglalkozáson felüli szintézist” mondja. Szorosan véve ez már nem is a feszültség egyik típusa, mert egyet jelent ennek a feszültségnek megszűnésével. Ebben az esetben nem is különböztethetünk meg már az egyénnél hivatási szférát és magán szférát. Az az ember valósítja meg ezt, aki viszonylagos teljességgel eszményeinek élhet. Példa rá az igazi művész és az igazi filozófus.

*

Schwermer a következőkben az eddigi vizsgálódások eredményeit összegezi.

A hivatás és a személyiség viszonya poláris feszültségi viszony a személy egyénisége és a közösség követelése között. Minél kisebb az össz-

hang a hivatás és a hivatottság között, annál nagyobb a feszültség a hivatás és a személyiség között, s annál veszélyeztettebb a személy egészséges kibontakozása. A „diszkrépancia” elkerülésére a szabad pályaválasztás sem ad biztosítékot, mert a hajlam és a képesség egybevágását csak tökéletlenül állapíthatjuk meg, s amellettt affektív mozzanatok is belezajtszanak a választásba. A nevelés és az etikai beállítottság, s különösen magának a hivatásnak befolyása azonban javíthatja az aránytalanságot hivatás és hivatottság között.

A foglalkozás és a személyiség viszonya nagyban függ a személy típusától. Az egyén teljesítmény-típusa meghatározza a módot, ahogyan végzi és alakítja a munkáját. A közösség-típus meghatározza az ember beállítottságát a foglalkozás mint közösségforma irányában. Minthogy az egyes foglalkozások különböző teret engednek az alakításnak és különböző fokban követelnek közösség-képességet, a hivatás és a személyiség viszonya függ még a hivatás-típustól is, amelyhez az egyes személyiség-típusok több vagy kevesebb egyértelműséggel alkalmazkodhatnak.

A személyi-hivatási feszültség először a személyiség-típusnak, másodsor a hivatás-típusnak függvénye, harmadszor és mindenekelőtt pedig azon múlik, hogy miként viszonyul a személyiség-típus a hivatás-típushoz. A feszültség a hivatási szféra és a magán szféra különválásához, vagy egyiknek a másik rovására menő kiszélesedéséhez vezethet, és csak kivételesen oldódik fel egy magasabb szintézisben.

A KIS ÚT

Szeretnék választ kapni arra a kérdésre, hogy mi a különbség a kicsinyesség és a kis dolgokban való hűség között? Szerintem az elmélyedt lelkiéletől elválaszthatatlan a kis dolgokban való hűség. A kis útnak is ez a lényege; mert kevés ember életében adódnak lehetőségek nagy hőstettek végrehajtására, Isten iránti szeretetünket a mindennapi életben való helytállásunkkal mutathatjuk meg. A mindennapi élet pedig kicsinyességek sorozata, ha ezekben nem törekszünk hűségre, alig tehetünk valamit is. Környezetemben többen kicsinyesnek és aggodalmaskodónak tartanak. Egyik sem szeretnék lenni, ezért kérek felvilágosítást.

Kicsinyesség... kis dolgokban való hűség...

Valóban nagyon közeli rokonságban lévő fogalmak, látszat szerint. Pedig az egyik erény, a másik bosszantó emberi gyarlóság, sőt lehet olyan farizeusi bűn is, amire az Úr Jézus „jajt” mondott.

Van-e a kettő között határozott különbség? Vajon a kicsinyeskedés nem „foglalkozási betegsége”-e annak, aki a kis dolgokban hűségre törekszik, vajon nem törvényszerű-e szinte, hogy az érzékeny lelkiismeret aggodalmaskodásra vezet? Nincs-e elég példa arra, hogy jóakarató emberek mindég jobban belekeverednek a különböző valóságos és vélt kötelességek hálójába annyira, hogy végül is szinte mozdulni sem mernek, nehogy bűnt kövessenek el?

A kis dolgokban való hűség és a kicsinyesség között határozott a különbség, s olyan szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a választ ebben a kérdésben maga az Úr Jézus adja meg.

A kis dolgokban való hűséget határozottan dicséri a Szentírás: „Jól van derék és hű szolgál, mivel kevésben hű voltál, sokat bízok rád, menj be Urad örömébe!” (Mt. 25, 23.) A kicsinyességet viszont ugyanilyen határozottsággal ítéli el: „Jaj nektek írástudók és farizeusok, ti képmutatók! Tizedet adtok mentából, ánizsból és köményből, de elhanyagoljátok, ami fontosabb a törvényben: az igazságságot, az irgalmasságot és a hűséget... Ti vak vezetők! Megszűritek a szűnyogot, a tevét meg lenyelitek!” (Mt. 23, 23–24.)

A kis dolgokban való hűség és a kicsinyeskedés közötti különbség nyilvánvaló: az elsőt a szolgálat szelleme jellemzi, a másikat utálatos öncélúság; a hűség Ura akaratát keresi mindenben, ezért helyes arányban szemléli a teendőket, a kicsinyeskedés önmagát teszi központnak, ezért jellem-

zője az aránytalanság: csak a kis, jelentéktelen ügyeket veszi figyelembe, a lényeget semmiben sem látja tisztán. A hűség: szeretet a legkisebbekben is, finomság és érzékenység a kegyelem aprónak tűnő rezdüléseivel szemben is; a kicsinyesség: önféjűség, a saját tökéletességében gyönyörködő vakság.

A kis dolgokban való hűségre meghatóan szép magyar kifejezést ismerünk: tapintatos embernek nevezzük azt, aki a legkisebben is művésze a szeretetnek, szinte lelki csápjai vannak, amikkel finoman megérti, mikor mit kell tenni, hogy az Isten iránti és a felebaráti szeretetet az adott körülmények között a legjobban szolgálja. Ezért tulajdonképpen nagyvonalú, nem sémákban gondolkodik, hanem érzi és éli az életet. Bátor is, mert nem fél a hátrányos látszatoktól, nem bújik el a paragrafusok drótsövénye mögé, nem rejti el a talentumot — hogy baja ne történjék —, hanem kamatoztatja, mer kockáztatni, hogy szolgálhassa a szeretetet. Látszólag kis dolgokat tesz, valójában nagy értékeket szolgál.

Első pillanatra együgyű és kissé fantasztikus annak az asszonynak a története, aki észrevette, hogy családjában reggelenként egyre inkább romlik a hangulat. A férj, a gyerekek rosszkedvűek, zsörtölődők, a hangulat feszült, könnyen és gyakran tör ki veszekedés. Mit tegyen? Családjá legnagyobb meglepetésére egy reggel nem a megszokott takarítási pongyolában, hanem csinosan felöltözve jelent meg a reggelinél. Valamit morogtak, nem törődött vele. Másnap más ruhát vett fel, a harmadik nap estélyi ruhával lepté meg övét. Ez alkalommal nevettek rajta; elviselte. Ma már mindennapos találgatás tárgya, hogy a mami milyen új trükköt talál ki reggelenként. A célt elérte: a rossz hangulat, a már-már megszokot-

tá vált áporodott savanyúság megszünt. Kicsiség, gyerekesség, „magis admirandum quam imitandum”, inkább csodálandó, mint követendő, de mégis érezzük, hogy aranyfénye van, mert szeretetből származott és a szeretet találékony.

A kis dolgokban való hűségre mindig jellemző a nagy és megértő szív. Tulajdonképpen nem is más ez, mint nagyvonalúság, sőt több: áldottság. „Boldogok a békességesek, mert ők Isten fiainak hivatnak.” Egy más világnak az örökkévalóságnak friss levegőjét árasztják magukból, s bár életük szétforgácsolodottnak tűnik az ezernyi apró szeretetszolgálatban, mégis egységes, mert következetesen megvalósul a szentpáli elv: mindenkinek mindene lenni Krisztusért. A békességesek lelkület jutalma is ennek a hűségnek és egyszersmind alapja is. Ma már a természettudósok is egyre jobban vizsgálják és az ember uralma alá hajtják azokat a törvényszerűségeket, amiket magyarosan így nevezhetünk: önmagát erősítő folyamat. A lelki életben régóta ismeretesek ezek. A kegyelem gyengéd érintésének engedelmeskedő lélek hűségével megnyitja a nagyobb kegyelmek forrását, ennek engedelmeskedve újabb áldások forrása nyílik meg. Nincs ennek vége, a lélek mondhatni nemes versenyre kelt az Istennel. Mintha elhanyagolható semmiségből indulna ki, de ha egyszer sodrásba került a lélek, a folyamat „önmagát erősíti” és a „szomorúság örömré változik”. A szenteknél ez a sodrás oly nagy, hogy már semmilyen áldozat sem tűnik elegendőnek, a lélek minél többet kap, annál többet szeretne adni, de áldozatának eredménye a még több kegyelem. Mi, akik mindezt mint megfigyelők látjuk, sokszor a külső eredményektől elkápráztatva nem vesszük észre, hogy az egész folyamatnak alapja az első hűség látszólag talán egészen csekély dologban.

Nem lehet tehát eléggé nyomatékosan hangsúlyozni, hogy a lelki életben a kis dolgokban való hűség, az apró szeretetszolgálatok meg nem szűnő láncán milyen jelentőségű. S talán így tudjuk bemutatni azt is, hogy a kicsinyeskedés mennyire teljesen más jellegű.

A kicsinyesség minden esetben énközpontú. A német nyelvű aszkétikus irodalomnak ma már elfogadott szak-

kifejezése az „Ich-Krampf”, az „Éngörcs”. A kicsinyes ember valósággal görcsöt kap arra a gondolatra, hogy ha minden ember tökéletlen és minden embernek vannak hibái, akkor ő maga is tökéletlen, ő maga is tele van hibával. Igyekezete, hogy minden hibáját kiirtsa és így kerüljön a többi ember fölé, valóban görcsös, bűne és büntetése egybeesik: kicsinyessé válik, kiszűri a szűnyogot, mert az tisztátalan, és ő önmaga méltóságának tartozik azzal, hogy benne semmi tisztátalan ne legyen. Ebben a kicsinyeskedésben nincs semmi nagyvonalúság, nincs semmi bátorság, nem ismeri sem a „kigyó okosságát”, sem a „galamb szelídségét”, csak a merevséget ismeri. Az Úr Jézus a kicsinyes farizeusokról azt mondja, hogy három „tevét” nyelnek le, míg szűrógetik a szűnyogot: igazságtalanok, irgalmatlanok és hűtlenek.

Igazságtalan a kicsinyes lelkű ember, mert nem hajlandó kinek-kinek a magáét megadni, csak egyet tud és ismer: az önmaga mértékét, ezzel mér mindenkinek. Irgalmatlan is, mert könnyörület nélkül elítéli azt, aki nem olyan, mint ő maga, s nem úgy viselkedik az élet ezernyi helyzetében, ahogy ő viselkedne. Teljességgel értelmetlen előtte az Úr Jézus mondása: a szombat van az emberért és nem az ember a szombatért. Föltétlen törvénytisztelő, de kicsinyesen, mint a farizeusok, akik elítélték a szombaton gyógyító Jézust. És hűtlen is a kicsinyes, hűtlen az Istenhez és embertársaihoz, mert valójában csak egyhez hű — önmagához.

Külön érdekesség a kicsinyes lelkületű ember vaksága. Az egészre nincs is szeme, de nem is akarja látni az egészet, hiszen csak egyre törekszik: hogy ő maga feddhetetlen legyen. Ősi példája ennek az a szerzetes, aki annyira pontosan értelmezi a szegénységet, hogy egy gombostűt találván, az előljáróhoz szalad és engedélyt kér, hogy megtarthassa, de arra nem gondol, hogy egy tűért — semmi értékért — óriási értéket lopott el, az előljáró mindennél drágább idejét.

Mi a különbség tehát a kis dolgokban való hűség és a kicsinyesség között? A szó legszorosabb értelmében ég és föld. A kis dolgokban való hűség a gyöngéd és tapintatos, szolgálatkész és szeretni akaró lélek mindenre, a legkisebbre is kiterjedő fi-

gyelme, a kicsinyesség pedig az önmaga tökéletességével és csakis az önmaga tökéletességével törődő ember „Ich-Krampf”-ja. Nem tagadhatjuk: a kicsinyes ember is képes komoly áldozatokra, hiszen a farizeusok élete sem lehetett könnyű, a szabályok és előírások százait kellett állandóan szem előtt tartaniok és majdnem minden lépésüket törvények és hagyományok irányították. A kicsinyes ember tudatában is van élete áldozatainak, de kárpótolja magát azzal, hogy elbizakodott „mint afféle igaz”. A történelem folyamán a kicsinyesség megnyitott a vallásnak és hány ezer embert taszított messze Istentől, az persze olyan kérdés, ami nem fér bele ebbe a keretbe, de bizonyos, hogy a farizeusi típus örök emberi valóság, azért is foglal olyan nagy helyet a

Szentírásban az Úr Jézusnak ellenük való küzdelme.

A kérdezőnek ezek után már csak azt kell önmagában tisztázni: ha valóban Isten és a felebaráti szeretet mozgatja tetteit és felismeri a szerszolgálatnak legkisebb lehetőségét is, akkor nem kicsinyes. Ha az önmaga megbecsülése — mások megítélésével és veszekedő, kárpáló viselkedéssel párosulva — mindennél fontosabb, akkor kicsinyes. Persze valamennyien mind a két kérdésre igent mondhatnak, mert ez a kettő alaptermészetünkönél fogva összekeveredett, de ez egyszermind egyik komoly lelki programunk: a hűséget erősíteni, a kicsinyességeket pedig nap mint nap sikeresebben elkerülni.

Eglis István

N A P L Ó

ÚJ SZENTSZÉKI LITURGIKUS RENDELKEZÉSEK ÉS ENGEDMÉNYEK.
Az alábbiakban szeretnénk olvasóinkat megismertetni az elmúlt években kiadott fontosabb szentszéki liturgikus rendelkezésekkel és engedményekkel.

I.

A liturgikus rendelkezések közül említést érdemelnek:

1. *Változás a nagypénteki liturgiában a 8. ünnepélyes könyörgés szövegében.* A Rítuskongregáció 1959 május 19-én kelt rendelkezésével törölte a nagypénteki liturgiában a zsidókért mondandó ünnepélyes könyörgés szövegéből a „perfidí” (hítségök, hűtlenség) és a „perfidia” (hítség, hűtlenség) szavakat és ezzel kapcsolatban az oráció textusában kisebb módosítást eszközölt. Amikor XII. Pius pápa 1955-ben a nagyhét liturgikus rendjét megújította (Maxima redemptionis nostrae mysteria, 1955. XI. 16.), úgy intézkedett, hogy a „Pro conversione Iudaeorum” mondandó könyörgésnél is legyen térdhajtás, melyet egészen addig hosszú évszázadokon keresztül elhagytak azzal a megfontolással, hogy a zsidók csak gúnyból, képmutatás szándékkal és nem tiszteletből hajtottak térdet Jézus előtt (Mt. 27, 29 és Mk. 15, 19) és ezért nem érdemlik meg, hogy az érettük mondott orációban térdet hajtsanak, ahogy ezt metzi Amalarius már a 9. században megfogalmazta. A jelenlegi rendelkezéssel XXIII. János pápa a mai nyelvfejlődés alapján bántó értelmű „perfidí” és „perfidia” szavakat, „melyek eredeti értelemben a legpontosabbak voltak, most pedig fűlsértőek”, törölte, s egyben „súlyos és komoly intellemmel is fordul mindannyiunkhoz; azzal nevezetesen, hogy felfokozott igaz keresztény szeretettel legyünk embertársaink iránt, soha meg ne sértsük mások vallási érzékenységét, s a tőlünk telő legnagyobb odaadással küzdjünk a faji gyűlölködés ellen”.

2. *Változás a Krisztus Király ünnepén mondandó felajánló ima szövegében.* Az Apostoli Paenitentiaria 1959 július 18-án kelt rendelkezésével a Krisztus Király ünnepére előírt, az emberi nem felajánlását tartalmazó „Uram Jézus, az emberi nem Megváltója...” kezdetű imádság (v. ö. XI. Pius: „Quas primas”, 1925. XII. 11.) szövegéből a már fentebb említett megfontolás alapján a zsidókra és a mohamedánokra vonatkozó következő szakaszt törölte: „Légy Királya mindazoknak, akik még a bálványimádás és az izlám sötét árnyékában

élnek, és ne vonakodjál őket világosságodra és országodba elvezetni. Tekints végül irgalmas szemmel annak a népnek fiaira, amely sokáig választott néped volt. Az a vér, amelyet egykor magukra kívántak, hulljon reájuk is, mint a megváltás és az élet keresztje”.

3. *Változás a Rituale Romanumban a felnőttek kereszteleési szertartásában.* Ugyancsak a fentebb említett megfontolás következményeként a Rítuskongregáció 1959 november 27-én úgy rendelkezett, hogy törölni kell a Rituale Romanumban a felnőttek kereszteleési szertartásának szövegéből (Tit. II. C. IV. nr. 10. és C. VI. nr. 7.) azokat a részeket, melyekben a keresztelendő pogány, zsidó, mohamedán vagy olyan szektába tartozó, melyben érvényesen nem keresztelenek, felnőttek a pap „horresce” és „respue” szavára vissza kellett borzadnia és meg kellett vetnie a bálványokat, a zsidó és mohamedán perfidiát, valamint a herezist alapítójával együtt. Mivel a felnőttek sok éven keresztül „bona fide” éltek saját vallásukban, nem helyénvaló ily kegyetlen szavakkal illetniük azt a vallást, melyet előzőleg jóhiszeműen követtek. Egyébként is e szövegezés nem tartozik a kereszteleés ősi formájához, és nem is bir jelentőséggel.

4. *Brindisi Szent Lőrinc hitvalló és egyháztanító új ünnepe.* A Vigilia 1959 szeptemberi számában már megemlékezett a legújabb, harmincadik egyházdoktortól, Brindisi Szent Lőrincről. XXIII. János pápa az 1881-ben XIII. Leó pápa által szenttéavatott kapucinus Brindisi Lőrinc (1559—1619) hitvallót 1959 március 19-én kelt apostoli levelével egyháztanítónak nyilvánította és ünnepét duplex ranggal július 21-re engedélyezte. A szolozsma és a szentmise a Communionból veendő a saját oráció és a II. nocturnuson kívül. A Rítuskongregáció 1959 július 8-án kelt dekrétumával közzétette a könyörgésnek és a II. nocturnus 3 leckéjének a szövegét, valamint a Martyrológiumban szükségessé vált változás textusát. Az orációban így könyörög az Egyház: „Isten, ki neved dicsőségéért és a lelkek üdvéért minden nehézség vállalásához boldog Lőrinc hitvallódnak és egyháztanítódnak a bölcsesség és az erősség lelkét adományoztad, add meg nekünk, hogy ugyanazon Lélek által teendőinket megismerjük és megismert feladatainkat az ő közbenjárásával teljesítsük.”

5. *A karácsonyi vigiliabőjt elővételezése.* Több ország főpásztorainak kérését teljesítve XXIII. János pápa a Zsinati Kongregáció 1959 december 3-án kelt dekrétumában megengedte, hogy a hívek az 1252. kánon 2. §-ában karácsonyi vigiliájára, december 24-re előírt böjti és húseledeltől való tartózkodási parancsnak egy nappal előbb, december 23-án is eleget tehetnek. Karácsonyi vigiliáját a legtöbb családban már ünnepként ülik meg, különösen az esti órákban jön össze a család, hogy a meghitt együttlét óráiban készüljenek az éjféle misére. S mivel az ünnepi étkezéshez böjti étel beszerzése sok helyen nehézségbe ütközik, valamint a háromszori étkezés is nehezen tartható be, a hívek körülményeit figyelembe vevő atyai szeretet sugallta annak megengedését, hogy egy nappal előbb is megtartható a szigorú böjt. — Itt említjük meg, hogy ezt az egyetemes egyházi rendelkezést megelőzően a Zsinati Kongregáció Grósz József kalocsai érsek előterjesztésére 1958 június 16-án 34,385/D. szám alatt kelt rendelkezésével „felhatalmazta 3 évre a magyarországi Ordináriusokat, hogy karácsonyi vigiliáján déltől kezdve felmentést adjanak a böjti és a hústól való megtartóztatás alól”.

6. *Három búcsúengedély.* Az Apostoli Paenitentiarum az elmúlt években a következő, búcsúkkal kapcsolatos rendelkezéseket és engedélyeket adta ki: 1. Az 1958 október 8-án kelt döntvényével autentikus választ adott a Paenitentiarumra a felmerült dubiumokra. Ennek alapján elnyerhetők a szokásos búcsúk a rózsafűzér imádsággal kapcsolatban akkor is, ha a rózsafűzért rádió kereszttel közvetlenül (egyesen adás) előimádkozza valaki. Ha azonban az adás hangfelvételtől történik (hanglemez, hangszalag, vagy más eszköz), a búcsúk nem szerezhetők meg. A teljes rózsafűzér egyharmadának, azaz 5 tizednek társakkal történő akár nyilvános, akár magán jellegű elvégzésével napjában egyszer 10 évi búcsú nyerhető, teljes búcsú az egyes hónapok utolsó vasárnapján szentgyónás, szentáldozás és templomlátogatás után, feltéve, ha legalább háromszor az előző hetek valamelyikén elmondották a rozáriumot. (V. ö. Enchiridion Indulgentiarum, editio altera, Romae, 1952. nr. 395.) 2. A házassági szeretet és

hűség erősítése céljából XXIII. János pápa a Paenitentiaria 1959 november 23-án kelt dekrétumában azoknak a házaspároknak, akik jegygyűrűjüket vagy külön-külön, vagy egyszerre megcsókolják és „Engedd meg nekünk, Uram, hogy Téged szeretve egymást szersessük és szent törvényed szerint éljünk” vagy ehhez hasonló módon fohászokodnak, 300 napi búcsút engedélyezett évenként egyszer házasságkötésük napján (semel in die celebrationis nuptiarum). 3. Az Apostoli Paenitentiaria 1959 augusztus 13-án kelt dekrétuma alapján a templomban magánúton végzett szentóráért a már előbb engedélyezett 10 évi búcsún kívül a hívek teljes búcsút nyerhetnek, ha meggyónnak, megáldoznak és imádkoznak a Szentatya szándékára. A Szentatya szándékára végzendő imádságnak kötelezően eleget tesz az, aki 1 Miatyánkot, Üdvözlőgyet és Dicsőséget imádkozik el, mindazonáltal a híveknek érintetlen az a joga, hogy a 934. kánon 1. §-ában foglaltak alapján bármilyen más imádságot végezzenek a Szentatya iránti szeretetből .s tiszteletből. (S. Paen. Ap. 20. IX. 1933. —cf. Enchiridion Indulgentiarum, pag. XV. a.)

7. *Jézus drágalátos Vérének litániája.* A Rituale Romanum XI. titulusa tartalmazza azt a Szentszék által jóváhagyott öt litániát, melyek a templomokban és a nyilvános kápolnáknak nyilvánosan vagy közösen mondhatók: Jézus Neve, Szíve, Lorétói, Szent József és Mindenszentek litániája. Ezen az öt litánián kívül számos más, püspökök által jóváhagyott és imádságot könyvekben kinyomtatott litánia van forgalomban, ezek azonban csak a magánajátosságokban használhatók. Az Egyházi Törvénykönyv ugyanis egyenesen megtiltja a helyi Ordináriusoknak új, nyilvános használatra szóló litániák engedélyezését (Can. 1359,2).

Napjainkban XXIII. János pápa azt óhajtván, hogy Krisztus, a szeplőtelen Bárány Vérének tisztelete mindinkább növekedjék, a Rituskongregáció által szerzett Jézus Szent Vére litániát jóváhagyta és beiktatni rendelte a Rituale Romanumban Jézus Szent Szívének litániája után, hogy az egész katolikus világban a krisztushívők mind magányosan, mind pedig nyilvánosan használhassák. A Rituskongregáció 1960 február 24-én kelt dekrétumával közzétett Jézus Szent Vére litánia a szokásos bevezető és befejező megszólításokon kívül 24 saját invokációt tartalmaz, melyekben azt kérjük, hogy az isteni Megváltó értünk kiomlott Vére üdvözítsen minket. Először a szenvedés idején kiöntött vérhez fordulunk, majd ennek a vérnek csodálatos hatására appellálva könyörgünk. A saját invokációkra a felelet nem a szokott „miserere nobis” = irgalmazz nekünk, vagy „libera nos” = ments meg minket, hanem „salvo nos” = üdvözíts minket. A verzikulus és a rezponzórium a Jelenések Könyvéből van véve (5, 9 és 10), a könyörgés pedig a július elsejei ünnepnek, Jézus Szent Vére ünnepének orációja.

Jézus Szent Vére tiszteletének dogmatikai alapja: az Ember Krisztus imálandó és ugyanezt kell mondanunk minden egyes részéről, mert a tisztelet végső fokon mindig az egész személyre vonatkozik. Ahhoz, hogy valamilyen részt különösen tiszteljünk, két feltétel jelenléte szükséges: 1. hogy az a rész különös és kiváló módon jelenítse meg Krisztust és 2. hogy a nyilvános istentisztelet és a hívek magán áhítatát egyaránt éber gonddal vigyázó és irányító Egyház engedélyezze azt. Az Anyaszentegyház különös tisztelettel övezi Krisztus Szent Testét, Szívét, Véréét és öt Sebéét. A megváltói vér értékére mind az újszövetségi Szentírás (1 Péter 1, 18—19; Zsid. 9, 13—14 és Jel. 5, 9—10), mind pedig az egyházatyák (Szent Ágoston, Aranyszájú Szent János) figyelmeztetnek.

A különleges Szentvér tisztelet első nyomai a 12. századból valók: a Grállegendák. A következő században jelentkeznek a vérző ostyák, ezek nyomában pedig kifejlődnek a kultusz helyek. Hazánkban ilyen Szentvérkegyhelyek voltak a középkorban: Garamszentbenedek, Győr, Kassa, Szeged, Pécs, Vasvár és a központ: Bátaszék.

A középkorban egyes egyházmegyék és szerzetek ülték csak meg helyi jelentőségű ünneppelel mint egyházi ünnepet a Szentvér ünnepét a nagyböjt negyedik vasárnapja utáni pénteken. Szent X. Pius pápa 1913-as nagy liturgikus reformja az ünnepet július 1-re tette.

Minden bizonnyal a Szentvér tisztelet elmélyítésének hathatós eszközévé válik a most kiadott bensőségesen szép litánia.

8. *A Leó-ima elhagyása.* Mint tudjuk, a csendes szentmisék után el kell mondani a néppel közösen (lehet tehát a nép nyelvén) azokat az imákat, amelyekkel XIII. Leó pápa a „bűnösök megtéréséért, valamint az Anyaszentegyház szabadságáért és felmagasztalásáért” írt elő 1884-ben, s melyekhez Szent X. Pius pápa 1904-es engedélye alapján hozzáadható háromszor e fohász: „Jézus Szentséges Szíve — Irgalmazz nekünk!”. Ezt az ún. Leó-imádságot már eddig is el lehetett hagyni a csendes szentmisék után bizonyos esetekben, pl. az énekes misét helyettesítő csendes mise után, az ünnepélyes mise privilégiumaival bíró csendes mise (pro re gravi et publica simul causa) után, ünnepélyes alkalmakkor és ha közvetlenül a szentmise után az összes jelenlevőket érintő cselekmény következik az áldoztatás kivételével. Az kétségtelen, hogy ez volt az egyedüli ima, mely a nép nyelvén szólt a szentmisén, de a modern pasztorális szempont ma már azt követeli, hogy legyen a vasár- és ünnepnap csendes szentmiséiken több idő a katekéziszre. A bűnösökért és az Anyaszentegyházért lehet azért a szentmisén imádkozni, a kánon imáit jobban kell tudniuk értékelni, hiszen annak bevezetőjében azt kérjük az Istentől, hogy az Anyaszentegyházat vezesse békében, tartsa meg épségben, növelje egységben és kormányozza az egész földkerekségen. Híveink oktatását a pápák és a püspökök sürgetik és erre a legjobb mód a vasár- és ünnepnap homilián keresztüli tanítás. S mivel a mai rohanó ember nem szívesen áldoz egy óránál többet, sokszor még annyit sem, az istentiszteletre, érthető, hogy a mise rubrikáinak egyszerűsítése idején (1955 március 23. — főleg a könyörgések csökkentése), felmerült a kívánság a szentmise lényegéhez nem tartozó Leó-ima elhagyásának engedélyezésére. A Rítuskongregáció napjainkban először Lercaro bolognai bíboros érsek kérésére engedte meg 1955 július 22-én kelt dekrétumában, hogy a bolognai főegyházmegyében azoknak a csendes szentmiséknek a végén, melyekben a pap homiliát mond, elhagyható a Leó-ima. Hasonló indultumot kapott a firenzei főegyházmegye 1959 március 14-én. A franciaországi Saint-Flour-i egyházmegye számára adott engedély nemcsak a szentbeszéddel egybekapcsolt, hanem az énekekkel kísért csendes szentmisékre is kiterjed.

Legújabban néhány Ordinárius megkérdezte a Rítuskongregációt, vajon a Leó-ima elhagyását ünnepélyes alkalmakkor engedélyező 1913 június 20-án kelt 4305. számú dekrétum kiterjeszhető-e az ún. „missa dialogata”-kra, melyeket a Rítuskongregáció 1958 szeptember 3-án kelt Instrukciójának 31. pontja alapján végeznek. Az igenlő válasz mellett a Rítuskongregáció 1960 március 9-én kelt dekrétumában a következő esetekben engedélyezte a Leó-ima elhagyását:

1. nászmise, elsőáldozási, közös áldozási, papszentelési, szerzetesi fogadalmótételi mise után,
2. amikor a szentmisét közvetlenül az előírás szerint követi valamilyen funkció vagy ájtatosság,
3. amikor a szentmisében homília van,
4. csak a vasár- és ünnepnap tartott „missa dialogata”-k után és
5. az Ordináriusok megengedhetik, hogy a Leó-imát népnyelven mondják az általuk jóváhagyott zöveggel.

9. *Szentáldozás az esti órákban.* XII. Pius pápa 1953 január 6-án kiadott „Christus Dominus” apostoli konstitúciójában felhatalmazta az Ordináriusokat, hogy bizonyos napokon esti szentmise mondására adjanak engedélyt és a hívek vagy közvetlenül előtte, vagy közben, vagy pedig mindjárt utána a szentáldozáshoz is járulhatnak, ha megtartották az előírt szentségi böjtöt. 1957 március 19-én kelt „Sacram Communionem” motu proprio-jában e felhatalmazást a mindennapi esti misemondás engedélyezésére bővítette ki XII. Pius, ha a hívek jelentős részének lelki java ezt megkívánja. Mivel esti szentmise nem mindig és nem mindenütt mondható, felmerült a kérdés, vajon a 867. kánon 4. §-ában foglaltak: áldoztatni csak azokban az órákban lehet, amikor szentmise mondható, kivéve, ha valamilyen ésszerű ok más t javall, hogyan egyeztethető össze az esti órákban történő és a szentmise mondásától független áldoztatással. A Szent Officium 1960 március 21-én kelt dekrétumában leszögezte: bár a kánonban foglalt klauzula érvényes, ma már ritkán kerül alkalmazásra, mivel a szentségi böjt enyhítése révén nehezebben fordul elő ésszerű

ok, mindazonáltal ez teljesen nem zárható ki és mivel esti mise sem mondható mindig és mindenütt, ezért az Ordináriusok megengedhetik, hogy azokban a templomokban és kápolnáknban, ahol nincs esti mise, de valamilyen közös szentségimádás stb.) van, ennek keretében, tehát ezt közvetlenül megelőzőleg vagy követőleg a hívek szentáldozáshoz járulhassanak, feltéve ha az előírt szentségi bőjtöt megtartották. Azokban a templomokban természetesen, ahol van esti mise, továbbra is csak e szentmisével kapcsolatban lehet áldoztatni. — Itt említjük meg, hogy e római egyetemes érvényű rendelkezést megelőzően a Szent Officium még 1954 március 15-én kelt iratával a magyar püspöki kar kérelmére megengedte, hogy elsöpénteken délután a hívek misén kívül is áldozhassanak ott, ahol ezen a napon délután szentmise nem szokott lenni, illetőleg nem tartható. Ezek a délutáni áldozások nem lehettek délután 4 óra előtt.

II.

A liturgikus engedmények közül a következők tarthatnak érdeklődésre igényt:

1. *Az agrai egyháztartományak adott indulumok.* A Hitterjesztés Kongregációja 1958 február 24-én az Előindíában lévő agrai egyháztartományának széleskörű liturgikus indulumokat adott. Az egyháztartományak hat szuffraganeusa van, a 82 millió lakos közül mindössze csak 60 ezer a katolikus, így érthető, hogy a papságnak minden lehetséges eszközt meg kell ragadnia a bennszülöttek megnyerésére. Ezért vált szükségessé elsősorban a népnyelv fokozottabb használatának engedélyezése. Ezt tükrözi vissza a kérdésekre adott indulumok:

1. A plébániai énekes vagy csendes szentmiséken a diákonus és a szubdiákonus vagy maga a miséző pap a latinul elénekelt vagy elolvasott lecke és evangélium után azt közvetlenül és a nép felé fordulva honi nyelven is felolvashatja, ellentétben az eddigi gyakorlattal, mely szerint a leckét a nép nyelvén csak az evangélium latinul történt eléneklése, ill. elolvasása után lehetett felolvasni. — Hasonló engedélyt kaptak a Szent Officiumtól 1956 október 17-én a francia és 1959 február 11-én a német egyházmegegyék. A franciáknak azt a kérését, hogy a csendes miséken vasárnapokon, parancsolt ünnepeken vagy olyan alkalomkor, amikor nagy tömeg verődik össze, „saltem ad experimentum” a pap — ahol ezt a körülmények kívánják — kizárólag népnyelven olvashassa fel a leckét és az evangéliumot a püspökök által jóváhagyott fordításban, a Szent Officium nem teljesítette.

2. Az énekes plébániai szentmisén a Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus és Ágnus Dei a nép nyelvén énekelhető, a Gloria és a Credo esetében természetesen csak a celebráns latin nyelvű intonálása után. — A Szent Officium ilyen engedélyt adott 1955 június 1-én Németország számára.

3. A triduum sacrum: nagycsütörtök, nagypéntek és nagyszombat valamennyi szentírási olvasmánya a nép nyelvén olvasható fel az ünnepélyes passió-éneklés kivételével, ha ez utóbbit végzik. — A Rituskongregáció 1959 március 9-én a német egyházmegegyéknek kipróbálás céljából egy esztendőre (ad experimentum, ad annum) engedélyezte, hogy virágvasárnap, nagypénteken és a husvéti vigilián az olvasmányos részeket, mindenekeelőtt a profeciákat és a passiókat közvetlenül a nép nyelvén olvashatják fel a szertartást végző papok vagy a ministránsok, de sajnos ezt az indulumot a Szentszék nem hosszabbította meg. Az 1960-as évben Németországban úgy végezték a nagyheti szertartásokat, hogy amíg a celebráns az egész szöveget latinul olvasta, a lektor németül olvasta fel az olvasmányos részeket. (V. ö. Kirchlicher Amtsanzeiger für die Diözese Trier, 104. Jahrg., vom 1. März 1960. Ausgabe 5 Seite 27 f. Nr. 47.)

4. A *Rituale Romanum* áldás-szövegeit lefordíthatják és honi nyelven recitálhatják. A fordítás engedélyezése a püspökök feladata. Nem fordíthatók azonban le a keresztelési szertartás exorcizmusai, sem pedig az ún. „Exorcismus in Satanam et angelos apostaticos” (Rit. Rom. Tit. XII. Cap. III.).

5. A nyilvános vasár- és ünnepnapi bizonyos ünnepélyességgel megült csendes miséken — amikor nem lehet énekelni a misét — a füstölés megengedett, ha legalább két karingbe öltözött ministráns végez oltárszolgálatot.

6. A püspökök néhányszor mondhatnak egyszerű énekes szentmisét papi asszisztencia nélkül.

7. A ritkán húshoz jutó szegény hívek felmenthetők az 1252. kánon 1. §-ában foglalt pénteki hústilalom alól.

8. Két szentmise mondható a következő 7 ünnepen: Gyertyaszentelő- és Gyümölcsoltó Boldogasszony, Munkás Szent József, Jézus Szentséges Szíve, Kisasszonynap, Xavéri Szent Ferenc és Szeplőtelen Fogantatás.

2. *A német egyházmegyéknek adott indultumok.* Németország még a második világháború alatt a szentmisén való részvételi mozzanatokkal kapcsolatban az Államtitkárság 1943. december 24-én Bertram boroszlói bíborosérsekhez intézett levele alapján a következő választ kapta: azt a szokást, hogy:

1. az olvasott mise szövegét a hívek részben németül ~~kie~~rik (Gemeinschaftsmesse) és

2. az olvasott misén résztvevő hívek németül megfelelő imákat mondanak és énekeket énekelnek (Betsingmesse), a bíborosok az Ordináriusok bölcs belátására bízzák, továbbá

3. az olyan énekes mise, melyet a nép német nyelvű énekekkel kísér (deutsches Hochamt), mint egész Németországban évszázadok óta virágzó mód, „benignissime toleretur”.

A népnyelvű énekes misékkal kapcsolatban a Szent Officium Stohr mainzi püspökhöz, a fuldai püspökkari konferencia mellett működő liturgikus bizottság elnökéhez 1955. június 1-én küldött levelében az alábbi normákat adta Németországnak: a már adott engedmények a következő korlátozásokkal értendők:

1. képezzenek kivételt a főpapi, a háromnapos énekes, valamint a szeménáriumi, a szerzetesházi, a székes- és társaskáptalani énekes misék (ezeket teljes egészükben latinul kell énekelni) és

2. a népmiséken is latinul kell a Propriumot énekelni, bár a Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Angus Dei énekelhető német fordításban.

A Rítuskongregáció által 1958. szeptember 3-án a szent zenéről és a szent liturgiáról kiadott Instrukcióban foglaltakkal, különösen pedig az olvasott miséken való részvétellel kapcsolatban felmerült kétségeket Frings kölni bíborosérsek a Szent Officium elé terjesztette, mely 1958. december 23-án kelt levelében újlag megerősítette mind az 1943-ban, mind pedig az 1955-ben kapott fentebb említett privilégiumokat, azzal a meghagyással, hogy az Ordináriusok kötelessége ügyelni az engedélyben kiszabott korlátok megtartására.

3. *A husvéti vigíliai istentisztelet végzésének időpontja.* Az 1960-as grázi direktóriumban a Rítuskongregáció által 1959. január 28-án kiadott érdekes partikuláris jellegű dekrétumra történik hivatkozás (pag. 57.). Ennek alapján ugyanis a husvéti vigíliát szabad a püspök engedélyével husvétvasárnap hajnalán tartani napfelkelte előtt, legkésőbb 5 órai kezdettel. Bár a Szentszék a nagyhét liturgikus rendjének megújításakor elvben az olyan éjjeli órában kezdődő vigíliai istentisztelet hívének vallotta magát, melynél a szentmise pontban éjjelkor kezdődik, mégis az egyes országok körülményeinek mérlegelése miatt már akkor felhatalmazta az Ordináriusokat a nagyszombati szürkület, ill. napnyugta utáni szertartáskezdés egyes esetekben történő engedélyezésére. Mindenesetre figyelemreméltó ez az osztrák megoldás, mely bibliai kronológiai szempontból (Mt. 28., Mk. 16., Lk. 24. és Jn. 20.) kétségtelenül a legközelebb áll a feltámadás igazi időpontjához.

Az engedményekkel kapcsolatban legyen szabad a következőket megjegyezni:

a) Az indultumokkal csak azokon a helyeken élhetnek, ahol a Szentszék kifejezetten engedélyezte azokat.

b) Minden bizonnyal üdvös lenne, ha főpásztoraink a mi viszonyaink között is szükségesnek mutakozó és más egyházmegyéknek adott indultumok kiterjesztését kérnék hazánkra is.

c) Jó lenne azon gondolkodnunk, milyen liturgikus jellegű indultumokra lenne szükségünk ahhoz, hogy papjaink még intenzívebb elmélyedését és híveink még aktívabb bekapcsolódását liturgikus vonalon elősegítsük.

(Kovách Zoltán)

MŰVÉSZET ÉS TÖRTÉNELEM PÉCS TEMPLOMAIBAN. Ezidén lépett a pécsi Dóm hetvenedik esztendejébe s erre az időpontra új apostolszobrok kerülnek déli homlokzatára, mert a régiek omlásnak indultak. A régi szobrokat Baranya őstehetsége, a szászvári negyedtelkes kis paraszt csoládból száz esztendeje született Kiss György mecseki homokkőből faragta, míg a most helyükbe kerülő újakat Antal Károly, a Juliánus barát szobrának alkotója sütői mészkőből készítette. De Kiss György, aki a nagy restaurátor, Dulánszky Nándor püspök álmai szerint megújított híres Dóm annyi domborművét alkotta, apostolszobrainak pusztulása után is ott marad művészetével a közelben a harmónikusan képzett Dóm téren: Szepeßy püspökről mintázott dinamikus lendületű ércszobrában, melyről nemrégiben mondotta egy külföldi látogatócsoport kulturális vezetője: „Nem is tudják a pécsiek, milyen kincsük ez a szobor”! A vezetőnek természetesen nincs igaza, mert a pécsiek sok más kincsük mellett is külön becsülik és szeretik ezt a szobrokat.

Pécsről, az elmúlt évtizedben 60 ezerről 120 ezerre növekedett lakosú várossal tudnivaló, hogy egymást érik benne az újabb és újabb építkezések. Egész épülettömbök szegélyezik az ősi várfallal körülvevett belső várost: iskolák és kórházak, üzemek és egyetemi épületek; az aknák, a Hőerőmű, az Uránérc telepei. Csodálatot és elismerést keltenek a szemlélőben. Bátor lendületű évtizedünk értékes alkotásai mellett is megáll azonban a tekintet a házerdők között csöndesen álldogáló öreg templomokon és közöttük is a Dóm gyönyörű zöld tetőzetén és négy karcsú, égre mutató híres tornyán. Ez a Dóm szinte egyet jelent a várossal. Maradéktalanul művészi alkotás.

A pécsiek — ahogy *Petrovich* Ede nemrégiben kiadott *Pécsi Dóm* című finom kis könyvében olvassuk — „ha a Dómról beszélnek, mindig *Vártemplom*ot mondanak, holott sosem volt vár, csak a várfal közelében emelkedett”. Négy tornya is — a könyv bizonyossága szerint — századok alatt került melléje. Az első kettő Szent Mór püspöksége idején, amiről a Bécsi Képes Krónika egyik fejezete így tanúskodik: „Szent Fábian és Sebestyén napján — 1064-ben — Salamon király és Géza herceg Magyarország színe előtt békét kötött Győrött. Utána Urunk feltámadásának ünnepét Pécsen töltötték, mikor lón nagy öröm a népek között. De a következő éjjel viszálykodás és zavargás csudajele történt s az egész egyház és a hozzá frissen emelt tornyok egyszerre lángba borultak s a harangok a két toronyból alázuhantak.” A másik kettő az első kettőnek formája szerint a XIV. században épült melléje.

Köztudomású, hogy a mai Dómot *Lotz Károly*, *Székelly Bertalan* és *Andréka Károly* freskói díszítik, amelyek az evangélium és a magyar történelem jeleit ábrázolják, domborműveit és szobrait pedig *Zala György* és *Kiss György* alkották. Az ősi, a távoli Dóm szépségének bizonyosságát azonban már több száz esztendővel ezelőtt is írásba foglalták. *Evlia Cselebi*, a törökök e költői hajlamú krónikása is ezekkel az elragadtatott szavakkal emlékezik meg róla: „Ha e tekintélyes dzsámi szépségét úgy iparkodnánk leírni, ahogy láttuk, kötetekre terjedhetne az!” Vonzó és szerencsés a Dóm környékének, terének és a hozzávezető közeli utcáknak mai harmóniája is. A nyugalmas komolysággal álló püspökpalota és a plébániának zengő órával díszített épülete természetesen műemlék. S a meleg sárgafalak előtt koratavaszon magnóliabokrok virítanak, galambok raja suhan el a levegőben és gyermekokcsik százaiban viruló lélettől lüktető kis arcok rózsállanak. A térről s a belefutó Káptalan utcáról mondotta egy tavaszon *Jászai Mari*: „A világ legszebb városaiban is feltűnne, csaknem zenél, ha sokáig nézzük...!”

A zene... Már a Dóm felszentelése idején indult meg híres *Gregorián* kórusa, mely ma is megszólal benne minden vasárnapon és nagy ünnepeken. Lelkes férfi és női hívek ma is életrekeltik a fáradhatatlan karnagy tanítása szerint *Paestrina*, *Allegr*, *Lasso* és *Kodály* miséit... Őt, *Kodály* Zoltánt különösképpen szeretik és tisztelik a pécsi Dóm kórusán, hiszen a Mester mindig kitüntető figyelemmel kísérte életét. Az egykori Énekiskola történetének kedves fejezete az a jelenet, amikor egy nyári délután váratlan vendégként érkező *Kodály Zoltán* a távollévő dirigens helyett összehívta az udvaron hancúrozó ifjú énekeseket és elvezényelte nekik a kottatartókon éppen próbára helyezett egyik miséjét...

A művészi szépségek és történeti emlékek azonban nem zárulnak le a Dómnál, hiszen egészen közel hozzá, csaknem térsége területén s még az egykori őskeresztény temető szelén ott magaslik a Ferencsek temploma, benne az a Szent Antal oltár, amelynek lépcsőjén a XVIII. század elején a takarító-asszonyok egy alvó kislífut találtak. Ebből a gyermekből, akit gondozásba vettek, lett kalandos és „változatos” élet után Mária Terézia híres sótárnoka, Gödöllő birtokosa, *Grassalkovich* Antal herceg. Maga a Szent Antal szobor azonban inkább arról a vonzó és szép tiszteletéről nevezetes, melyben a megye háromnyelvű — magyar, német és horvát nyelvű — katolikus hívei részesítik. Innét csak néhány lépés a *Pátzay* híres Hunyadi szobrával díszített Fő-tér és a remek barokk Szentháromság oszlop. Itt van Khászim pasa híres dzsamija, amely előbb a Feördös Boldogasszony temploma volt, ma pedig a Gyertyaszintelő Boldogasszony temploma. Erről a templomról nyugodtan elmondhatjuk, hogy sem nálunk, sem Európában nincs hasonló hozzá. Déli oldalában Khászim pasának szegletes épülettömbje gyönyörködtet számárhátas pirostéglás hét ablakával. Északi részének modern vonalai között találjuk a remek Angster-organát és *Gebauer* Ernő történeti freskóit. Az egykori híres dzsámi közelében áll egy reneszánsz vonalú templom, ahogy Pécsen nevezik: a Mizeziek-temploma, amely a város védőszentjeinek, Szent Fábriánnak és Sebestyénnek tiszteletére épült. A két szent téli ünnepnapja olyan vidáman telt a régi városban, akár Szent Flórián tavaszi ünnepe, amikor a város népe zene szóval vonult végig az utcákon és búcsút ült az illő köteles templomi áhítat után.

Szent Flórián kicsiny terének közelében ismét újabb templomokkal találkozik az ember. Az egyik a város szűk Fő-utcájában a volt pálosok, ma Lyceum-templom, kettős tornyaiban *Virág* Benedek versével, falai között a barokk építészet dűsgazdag díszével és *Gebauer* Ernőnek, *Székely* Bertalan tehetséges tanítványának a nagy olasz templomok képeire emlékeztető freskóival. A másik közeli templom szemben áll Szent Flórián költők által énekelt és festményeiben megörökített kis szobrával. Eredetileg dzsámi volt. Az Ágoston rend építette belőle a legérdekesebb pécsi városrésznek, a bosnyákok fertályának Szent Ágoston-templomát. A bosnyákok őseit *Radanay* Mátyás püspök, a „pécsi Pázmány” tértette meg. Ezek még a század első felében is „aranyénezt dobáltak ki — karácsony éjszakáján — a templom ablakán azoknak, akiknek nincs”. Ma e templom kórusablaka fölött *Kontuly* Béláné szikrázó színekkel összerakott Szent Ágoston üvegfestményét csodálhatjuk.

Az ősi öt templomhoz tartozik a régi várfalakon kívül álló hagymatornyú Mindenszentek templom. Fölötte a sziklás hegyoldalon bájos barokk kápolna fehérlik, ahogy a pécsiek mondják, „a Havi”, azaz Havasboldogasszony híres kis temploma, melynek köveit a város polgárai hordták fel a hegyre, amikor könyörgő fogadalom után építeni kezdték a XVII. században. Híres minarétes Kórház-kápolnáját restaurálták, s ezt várja a virágerdővel körülvelt sárgafalú Kálvária-kápolna is...

Figyelemreméltó, hogy a történelmi mult milyen szervesen kapcsolódik Pécshez a város templomaihoz. Mindegyik egy-egy korszakot s annak világát őrzi. Így a legújabbak közül a hatalmas Ágoston-plébániáról leszakadt gyárvárosi Szent József templom pontosan a törökök egykori lisztelőző helyén, a Basa-malom közelében épült, a Szent István templom az ősi bányász-lakótelepen. Most pedig, a város első magyar püspökének, Szent Mórnak tiszteletére építendő egészen új templomot az uránérc-üzemek dolgozóinak mészillatú nyegdedébe tervezik.

Nincs városlátogató idegen, akit a tettyei romokhoz is el ne vezetnének. Ezek a romok Szatmáry püspök híres nyári lakásának falai, a magyar építőművészet romokban is csodálatos alkotásai, egy filmdíszlet szépségű térségen. Egyházi épület volt az is, amelyben a Zsolnay műzeumot helyezték el. Ennek falai Mátyás király korának művészetéről tanúskodnak. A Mecsekre rándulók nem kerülhetik el a pálosok habarcsos mésszel vakolt templomát sem. Itt Szent Imre zöldes bronzból vert gyönyörű oltárán és előtte a bájos, fehér majolika Madonnán akad meg a szemünk. Nem szerepel a városlátogató programban, de megemlíthetjük az egykori Pius intézet, a mai Pedagógiai főiskola mel-

lett magasló kéttornyú fehérfalú Szent Szív templomát is, melyben Szent X. Pius carrarai márványból faragott mellszobra ragyog. Ezt a szobrot maga a szent pápa ajándékozta kedves papjának, a város akkori püspökének, Zichy Gyulának. Hasonlóképpen nem idegenforgalmi nevezetesség, de kedves és finom alkotás az egyetlen tófürdő közelében szerényen álldogáló Temetőkápolna, amelyről kevesen tudják, hogy a XVIII. század Pécsének mauzoleuma.

Nem templomban találjuk, de híres egyházi műemrek Kiss Györgynek a Havasboldogasszony temploma mellett álló keresztje. A hatalmas fekete fakereszten fehér mészkőből kifaragott test torzulásai s a körötte tovalebbről öltönydarabok megrázóan érzékeltetik Krisztus Urunk szenvedését. Ebből a keresztből a művész kívánságára csak hármat készíthettek: egyet erre a hegytetőre, egyet Máriagyüdre, egyet pedig szülőfalujába, Szászvárra. Hasonlóképpen nemcsak művészi, de áhítatot is keltő *Forgách Hahn* Erzsébetnek a város néprajzi múzeumában elhelyezett Modern Madonnája, ugyanúgy, mint a Mecseken fehérülő majolika Madonna. (*Dénes Gizella*)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. A novella látszólag a legkönnyebb, valójában azonban egyáltalán nem könnyű műfaj. Megtanulható törvényei, szabályai nemigen vannak; illetve nem sokat ér, ha valaki megtanulja, vagy mástól eltanulja az állítólagos törvényeket és szabályokat; itt a maga útját általában mindenkinek magának kell kitaposnia. S talán nincs egyetlen más műfaj, amelyhez akkora gyakorlat kellene, mint a novellához.

Fiatalabb íróknak természetesen többnyire még nincs meg ez a gyakorlatuk, még ha kiváló tehetségük van is a novellához, még ha — mint mondani szokták — született novellisták is, mint Hernádi Gyula, a *Deszkakolostor* című elbeszélés-gyűjtemény, meg *A péntek lépcsőin* című kisregény szerzője. Nagyon jószemű író, azzal az összehúzott tekintettel tudja nézni a világot és kinézni magának a világból a témákat, ami a vérbeli novellista sajátja. Ért hozzá: megragadni, és *jellemben* ragadni meg a jellegzeteset. Egy-egy alakja sokáig emlékezetes marad: a *Deszkakolostor* munkás cigánya például vagy, „más körből”, a *Parókás Sámson* hitvány férje. Kapcsolatokat is szuggesztívan és kevés szóval tud érzékeltetni, a *Holdmellűekben* például, vagy a rövid, vázlatosságában is hatásos *Angyali üdvözletben*. Van már most félreismerhetetlen saját hangja és saját atmoszférája, valami különös, eredeti kozmikussága; égboltja állandóan tele van égitestekkel, holddal, csillagokkal — néha már modorosan, de egyénien és rendszerint hitelen. Emberei többnyire mintha a világ vegetatív és kozmikus erőivel állnának kapcsolatban; a modern munka és technika világában valahol a sejtjeik mélyén évszakok és csillagok ősi járásához igazodnak; s ezt még akkor is megérezni bennük, ha az író egyébként egyetlen képpel, hasonlattal sem utal rá (noha általában, képekben, hasonlatokban, szimbólumokban talán a kelleténél gyakrabban utal rá). Azonfölül van érzéke hozzá, hogy meglássa — alapvető novellista erény — a kicsinyben, mindennapiban a jellegzeteset, a nagyot, „a témát”; legjobb írásai éppen ezek: egyszerű, mindennapi emberi viszonylatokban emelik ki azt, ami *erkölcsi* jelentőségénél, súlyánál fogva egyúttal *epikailag* is jelentős és súlyos; legjobb példaként ismét csak a *Deszkakolostorra* lehetne utalni.

Vannak persze „különleges” témái is, mint az *Assisi Szent Ferenc bűne*, *A színész*, vagy *A katona és a homokóra*; ezek kevésbé szerencsések, bármennyire rutinos is a megírásuk; némi szecessziós mellékízük van, s óhatatlanul egy-egy századeleji novellistát juttatnak eszébe az embernek; Szini Gyulának vannak — igaz, bágyadtabb moll hangnemben — eféle írásai. De Hernádi Gyulára, szerencséje, általában nem ezek a jellemzőek. Illetve valamire azért mégis jellemzőek nála; valamire, ami nem egyszer érvényesül egyéb novelláinak a stílusában, szemléletében, tárgykezelésében: arra, hogy nem éri be a „köznapis fekvéssel”, és témáit szereti legalább stílusukban, előadás módjukban „fölhangolni”. Jellemző példa erre a már címében is szecessziósan romantikus *A halál akkora, mint a hold*.

Repülőgépről ledobnak valakit ejtőernyővel a szülőfaluja határában, azzal a földattal, hogy robbantson föl egy hidat. Éjszaka van; a falu szelétől a harmadik házban lakik az illető felesége; odakúszik hát, hogy legalább lássa;

és meglátja, hogy az asszony mással hál. Kegyetlen élmény; utána megrögz híd robbantani, s aztán, futtában, szembetalálkozik a holddal: „akkora volt, mint a halál”.

Ez a téma; s mindezt el lehetne mondani szigorú, kimért, súlyos realizmussal, majdnem tényközlő modorban. Szívszorító lehetne.

Hernádi Gyula nem így mondja el. Valami furcsa, nyugtalan, expresszionista romantikával telíti az egészet; behelyettesíti magát az ejtőernyős helyébe, s ahelyett, hogy *elmondaná* epikus fegyelemmel, mi történik, *eljátssza* főhősének a szerepét. Líraian kezeli tárgyát, nem epikusan. Már kifejezései is mutatják, hogy a tényeknél valami többet akar; különös, nála egyébként sem ritka, expresszionisztikus *kraftausdruck*okkal dolgozik, majdhogynem szabódezsösen. Ilyesmiket olvashatni nála: „Lépése lehasadt az útról”, vagy „elnyújtott lélegzések hangja forgolódott a fekete, nagy szobában”. S aztán a hős, sajnos még tipográfiailag is jelzett „vívódása” bizony csak szó és stílus és irodalom, és egy szemernyi hitele nincs „mély, fekete lélegzésével”, „fekete hídjával” és „sárga napjával”. Attól, hogy az író nem nevez néven valamit, még egyáltalán nem lesz sem érdekesebb, sem jobb, amit elmond. Orosz repülőőr éreszkedik le az ejtőernyős; az ellenfél tehát nyilván az, aki *valóban* az oroszok ellenfele volt a háborúban. Német, esetleg magyar katonák lehetnek. A novellában azonban „sasarcú, zöldruhás emberekről” és „sasmellű emberekről” van szó; vajon miért? S az író akkora expresszionista líhegést csap, illetve csapat hőisével a hűtlen asszony ablaka alatt, hogy az olvasó aggodik: fölébreszti vele az alvókat, s a híd robbantásból nem lesz semmi. A nagy indulatok nem ilyen szóvirágosak, szimbólum-görgetők; azok sokkal egyszerűbbek, súlyosabbak, elemibbek, vagy legalábbis sokkal súlyosabbak és egyszerűbben és eszköztelenebbül kell ábrázolni őket ahhoz, hogy hitelesen hassanak. Egy jó mondat ilyenkor mindig több, mint húsz fújtató, hullámzó mellő mondat.

Egy novellát így „kipécézni” természetesen méltánytalanság volna, ha ezzel akarnám jellemezni *egészében* Hernádi Gyulát. De erről szó sincs; csak legfölkötőbb hibáját, vagy veszélyét próbálom érzékeltetni vele. Azt, hogy valóságát: nagyon jól meglátott, biztosan megfogott, igazi novellista szemmel kizemelt anyagát romantikusabb együttérzéssel kezeli, mintsem kellene; több lírát visz bele, mint amennyit az epika általában el szokott bírni. Még túlon-túl résztvesz abban, amit elmond; még nincs eléggé fölötte, az emberszeretet és részvét csehovi fölnyével. Még hajlamos rá, hogy a valóság-ábrázolás rovására érvényesítse a stílust. Hogy hasonlatokat írjon, amelyek *nem hasonlítanak* és jelzőket, amelyek nem jeleznek; s hogy amikor az indulatok fölfülnek, „beugorjék” és *stílusban*, szubjektívan próbálja *szuggerálni* azt, amit egyszerűen csak *ábrázolni* kellene, pontosan, hitelesen, és éppen odaváló szavakkal és mondatokkal. Általában, stílárís kellékeivel takarékosabban kellene bánnia.

Nemcsak a novellákban. A kisregényben is. Itt is akad ilyen stílárís visszaélés. Ilyesmiket olvashatni benne: „Sok lámpa van a Baross téren, a tér körül. Fényük törötten hever a kövön. Egymás mellé hordott, csillogó repülőgéproncsok.” Sok ez, túlzásúfolt. Elég volna: a fény *törötten* hever a földön; ez semmiféle további hasonlítást, magyarázatot nem igényel. Kivált mikor amihez hasonlítják (*repülőgéproncs*), annak még további két jelzője van, s azok közül az egyik (*egymás mellé hordott*) cselekvésre utalásával csak még messzebb viszi az olvasó képzeletét, a jelenség rögzítése, meghatározása helyett egy a hasonlattal (elég diszparát hasonlattal) kapcsolatos tevékenység (roncsösszehordás) felé téríti ki. — Más: „Itt, a folyosó elején érek haza. Messziről jövök. Még hallom, amint az idegenség — ez a *szürke rabszállító autó* — el-siklik a kapu előtt.” Jellegzetesen lírai jelképező módszer ez, nem pedig epikai. További kikapott példa, a kisregény közepéről: „Mennyi nő hasonlít Ilonára. Fekete, rövid haja van mindnek, és a *mellük olyan, mint a vers*. Csak a szemük nem akar alkalmazkodni.” Az ilyen hasonlatnak prózában még akkor sem volna értelme, ha az ember kihámozná valahogyan az értelmét. S ehhez hasonlókat még lehetne idézni. Ez az örökös, metaforikus mozgalmasság egyáltalán nem tesz jót az előadásnak; nemcsak nyugtalan, hanem nyugtalanító is; nem mélyebben rögzíti a mondanót, hanem széttöredezi, szétspricceli. Ak-

kor is, ha ezúttal szándékos: egy lelkiállapotot akar kifejezni. Mert ugyanezt a lelkiállapotot ki lehet fejezni takarékosabban is.

Ami viszont ezt az állapotot, ezt a lelket, ezt a jellemet illeti: Hernádi Gyula erős kézzel tudta megragadni *A péntek lépcsőiben*. Egy puha, se jó, se rossz, jellegtelen alakot, akinek épp ez a jellege: a jellegtelensége. A történet nagyon egyszerű: a hős beviszi feleségét szülni a kórházba, aztán elmegy élvezni „szabadságát”, megcsalja az asszonyt, elkölti a fizetését. Szülés közben a gyerek feje megsérül, állapota válságos lesz, s a férfiben föltámad a lelkifurdalás: bűnével ő ölte meg a gyereket.

Az egész egyéniség: elmaszatolt, semmilyen, teddide-teddoda jellem, maga a jelentéktelen gyarlóság, akiből teljességgel hiányzik még a vétek szenvedélye is. Ahogyan ennek ábrázolásában Hernádi Gyula mendenféle „fölelemeléstől” megtartóztatja magát, az nagyon figyelemreméltó írói teljesítmény. Ez a szürke semmi-alak az elsőszemélyes elbeszélés folyamán talán egyetlen egyszer sem vét gikszeret, egyetlen percre sem esik ki önmagából. Ott sem, ahol megadja önmaga „távlatát”, típus-jellegét. „Megszakadt bennem valami” — mondja egy helyen, önnön erőtlenségét, fásultságát, fáradságát jellemezve. Majd: „Bennem a fogság következménye ilyen irreverzibilis össze-vissza-küszalódás lett. Megmerevedtem. Elfáradtam.”

Azért nem annyira, hogy a saját semmilyenségét meg ne lássa. „Hogy sülyedhet idáig az ember? — kérdezi. — A hazugság húzza le. Hogy még úgy sem szereti a másik embert, mint önmagát.” És: „Nincs irgalom. A teljesség igénye nélkül hazugság van. Hazugság után gyilkolás van.” Aztán: „Ahol hazugság van, ott gyilkolás is van. Nincs irgalom. Aki egyszer döntött, annak meg kell maradnia a keskeny úton. Ha beledöglök, akkor is. A langyosoknak és a gyávákknak el kell pusztulniuk. Belül pusztulnak el. A gyengék egyetlen megváltása, ha gyávaságukból született döntésükben meg tudnak fordulni.”

A kirívóan rosszat, vagy a föltűnően jót többnyire könnyebb ábrázolni, mint az egészen átlagosat, a tökéletesen jellegtelen. Erős színekkel könnyebb létszerűt festeni, mint szürkére szürkével. Hernádi Gyula *A péntek lépcsőiben* így festett: szürkére szürkével. Jól festett: a szürke háttérből jól kiemelt egy szürke figurát. Előadásmódja talán lehetne valamivel oldottabb, kevésbé kopogó, kurta mondataival (melyeknek azonban itt kifejező, jellemábrázoló funkciójuk van, csakhogy ennek ellenére is kissé fásasztóak); és helyenkint koncentráltabb, kevésbé szétszórt a leírásokban és hasonlatokban (bár — ismétlem — ennek is kifejező szándéka van itt: ez az ember valahogy így, ilyen szétesően érzékeli a világot).

Két könyve után Hernádi Gyulát, jelentős erőnyeivel és az említett kifogásolnivalókkal egyetemben, mindenesetre fiatalabb íróink legjobbjai közt tartjuk számon. Rokonszenvvel, érdeklődéssel és bizalommal várjuk új műveit. (*)

SZINHÁZI ÓRJÁRAT: Shakespeare és az Amphitryonok. Be kell vallanom, mindig valami méla utálattal viseltetem az egész Zeusz és Alkméné probléma, azaz mind a harmincnyolc Amphitryon-feldolgozás ellen. Mert van abban valami hátriszolyogatóan izléstelen, hogy egy nagyúr, ez esetben Zeusz a férj képét ölti magára, hogy annak feleségét megejthesse. Hiába tiltakozik Alkméné még a gondolata ellen is annak, hogy a mindenható feudális úr ügyasa legyen, a pogány isteni csel vagy a Moira kijátssza éberségét. Férje képében fogadja be Zeuszt hálókamrájába s a történet végén ott lóg a mézes madzag, hogy e csalva fogant nászából Heraklész születik.

Shakespeare mai napig sem tudta drámairói elsőségétől megfosztani egyetlen elődje vagy utóda sem. S mennyi álöltözötes játékot táal ő fel színjártékai során: vethetné valaki ellenem. Izléstelenségre azonban Shakespeare sohasem vetemedik. III. Richárdja vértől gőzölgő bestiának tör a trónra s megöli lady Anna férjét is. De való alakjában, bicegve, elhajlott gerinccel, igaz férfiként lép a temetési menet közben kiszemelt áldozata elé s a belőle kicsapó fergetes hevé álöltözet nélkül is kezessé teszi számára az asszonyt. Avagy eszébe jut-e Othellónak valami kozmetikai eljárás során haja göndör-

ségét kiegyenesíteni, mint azt jópéNZért amerikai négerék teszik, vagy körmet tövénél a színes vére áruKodó lila félholdat körömlakkal eltüntetni. Othello gyermekkoráról, afrikai kalandjairól, férfitetteiről mesél Desdemonának a leány apja előtt és a maga valójában csábítja el a legmodernebb idegéletet élő patriciuslányt. Ez Shakespeare két legdöntőbb vallomása a szerelemről, a férfi és nő között adódható helyzetekről.

De mennyi álöltözötes színpadi fogása van mégis, mondhatnók. Van, de mennyire, a komorabb aláfestésű s ma már vigjátéknak is alig tekinthető Vencei kalmárban is, ahol a hölgyek férfiruhát öltének, hogy jogtudósokként megmentsék az imádott férfit. És az igazán lepkeTáncot járó vigjátékokban hogy nyüzög az átöltözés. Még nagyobb fokban, mintahogy azt a mai fölületes néző elképzeli. Shakespeare korában az összes nőszerepeket fiatal férfiak játszották. Elsőnek tehát nőnek maszkirozott fiatal fiúk álltak a néző előtt. A darab bonyolításai során, hogy elveszett apjukat, bátyjukat, szerető férjjelöltüket fölkeressék s mint nők, ne keltsenek vágyakat az akkori utazótársadalomban, férfiruhát öltének s így vágnak tűzön-vízen át szerelmesük nyomába. Sokszor apródként, fegyveres szolgaként kerülnek az imádott férfi oldalára vagy környezetébe, aki meglepő szimpátiával és szeretettel kezeli őket s csak mikor a darab cselekménye jó végre jut s ismét nővé vált szerelmesüket magukhoz ölelhetik, ébrednek rá, miért kellett bennük oly furcsa vonalmat ez a melléjük szegődött apród. Hát persze, hisz nő volt, szól a színpadi felelet.

A renaissance erkölcsök kaleidoszkopszerű változataival ismertet meg Shakespeare, de ha valaki nem a saját képében és testi valóságában akar szerelmi odaadást kicsikarni, az csak aljas ember lehet. A „Sok hűhő semmiért” intrikus fattyú hercege csak döltözötes cselet alkalmaz, hogy egy leány házasságát megrontandó, annak szolgáló leányát az úrnő ruháiban ablakba állítja és a szobalány szerelmes szavakat vált önmaga kedvesével. Az egész darab abból az erkölcsi fölzúdulásból nyeri dinamikáját, amelyet ez a „fattyú” ötlet a jóízű nézőben kivált. Aki nem a nő hajlandóságát nyeri meg a maga férfias tulajdonságaival, komplementer voltaival, az csak züllött, megvetésre méltó gazfickó lehet Shakespeare arcképgalériájában.

Kleist is tapogatja ezt a problémát „Die marquise von O...” című elbeszélésében. Itt a negatív formát látjuk: mennyi vesződségen kell a különben komplementer férjnek átmennie, amíg csellet megejtett hitvesét újra magához tudja édesíteni. És kifinomult formában Rostand is beállítja Cyranoja sorsába a családt. Cyrano csak elokvenciáját, rögtönző verselő készségét adja kölcsön Roxane erkélye alatt Christiannak. Melodramatikussá banat származik ebből a csalásból is és Rostand hiába kínlódott drámája megszerkesztésével, s amíg véletlenül ez a Cyrano életéhez cseppet sem tartozó falsum, mint színpadi ötlet eszébe nem jutott, nem bírt mit kezdeni az egész fölhalmozott Cyrano-féle drámai anyaggal. Cyrano tragikumát csak ezen a tévedésen át tudta kézzelfoghatóvá tenni. Faust is átváltozik, amennyiben megfiatalodik Mephistofeles italtól, de ez az átváltozás inkább szimbólum: a férfinyemben élő örök fiatalság jelképe. S itt is Margit tragédiája követi a cselet.

Átöltözés, álruha tehát mindennapos a színpadon, de az így elért szerelmi siker a mi izlésünknek csak megvetésre méltó lehet, mintahogy gyűlöletes előtünk az a merániai Ottó, aki Melindát mákonyitaltal ejti meg.

Sem az antik színpad szerzői, sem Molière, sem Kleist, sem Giraudoux azonban nem írt tragédiát Zeusz és Alkméné történetéből. Vigjátékokat írtak. De a görög és latin vigjátékokkal, magával Arisztofanésszal éppannyira, mint a pörökből szövetű Plautus-szal is baj van a modern néző szempontjából. Antigone, Elektra, Medea, vagy akár Klitaimnestra tragédiáját ma is tökéletes emberi megrendüléssel nézheti a modern és bármely még modernebb kor embere. Bármennyire is szívesen olvassa az ember nagy-néha Arisztofanész Arany János honosította komédiáit, amikor a szellem szárnyán röpdösve, — mintegy repülőfölvételt készítve antik romvárosok fölött — tekint le egy többezer éve kihunytt világra, — ha ugyanezeket a darabokat a mai színpad realitásában körítve látjuk, viszolagó érzés lep meg. Nem tudunk ugyanúgy nevetni és vidágni az ókor humorán, mintahogy tragédiáin meg tudunk indulni. Úgy látszik, az emberi tragikumot örökebb szálakból szöttek, mint a komédiák röpke, sok meztelenséget eláruló leplét. Izlésünk bizony változott.

Mi élteti mégis napjainkig, Giraudoux-ig ezt a most „Örök Amphitryon”-ként fölszolgált és a Körszínházban előadott Zeusz-Alkméné problémát. A téma mélyén lakozik valami örök emberi tiltakozás a feudális jogok „*jus primae noctis*” alapon való fölhasználása ellen. A görögök mondavilágukban még Zeusznak nevezték azt a nagyurat, aki Molière korában versaillesi parkok mulatóházaiban trónolt, Kleistnél junkerkastélyok ágykárpitjai mögött garázdálkodott és Giraudouxnál már inkább valami mindenható kapitalista kényúr arcvonásait vette föl. A színpad röpketollú vigjátékírónak mindig kapóra jött, hogy kritikát mondhattak nagyurak erkölcsé fölött anélkül, hogy ezért pörbefoghatták, börtönbe zárhatták vagy kiseprűzhetnék volna őket. A jó öreg Zeusz-tata kalandjai — gondolták és mindenki a maga kényurára gondolt megaláztatásában és megalkuvásaiban is. S talán éppen ezért a megalkuvásért utálok annyira Amphitryon mind a harmincnyolc változatát. Mert megbocsájtást keres a megbocsájtáhatatlanra, mosolyogtatni akar ökölbe záruló, széktámlát markoló kinkok fölött.

S szerintem a mi Amphitryon előadásaink éppúgy sohasem sikerültek, mintahogyan Arisztofanész sem tudott sohasem gyökeret verni színpadjainkon. A Lizisztratét ugyan élteti most egy átdolgozás és a darab mélyén rejlik durva erotika, de ez a földolgozás is hamisítások és szövegcsontkitások halmából áll.

Mit tudott hát kihozni a négszeresen összekombinált témából Hegedüs Géza összegelő szövegével Kazán István rendezése. Egyszerre akartak előkép sorozatot nyújtani a latin Plautusból, a francia Molièreből, a görcsösen német Kleistből és a világi francia Giraudouxból. Kapunk prologót, szmokingos hírvivőt és Merkurt, meg Jupitert és egy vizsga előadás-szerű Plautus jelenetet. Igen, azokhoz az operai, színiakadémiai és Rózsakegyi színiiskolai vizsgálóadásokhoz hasonlít ez az egész, mint amikor — minden növendéket szerepeltetendő — adnak egy kis Romeo és Juliát meg egy Kisfaludy-féle Csalódások-at is. De Molière és Kleist sem járnak jobban. Belőlük is csak heveny lefolyású részletecsket kapunk némi kis stílusparódiára való törekvéssel. Kritikusai szemmel nehéz ezt nézni s még nehezebb a nagy tömegre való hatását kikutatni. A Körszínház-Jégszínház sportteljesítményekre szánt modern-kopár nézőterét befűthetni ugyan egy egységes lélekzetvételű darab pátoaszával vagy féktelen komédiázásával. De mit dőcög itt nekem Plautus, mit nehézkeskedik Kleist s miért röppenek el befut rakétaként Molière csipős szellemességei? Mert egyiknek sem engedik meg, hogy atmoszférát teremtsen maga körül, hogy lélekzetvételéhez, írói stílusához hozzászokják a közönség s azután már a színesz rezzenésnyi mozdulatából, arcrándításából vagy fintorából is értsen.

A produkció vége felé azonban mindjobban hatalmába veszi a színpadot Giraudoux „Amphitryon 38”-a. S ahogyan ő lesz urrá, különben is legközelebb állván időben és fölfogásban mihozzánk, lassan megtörik a forróvá népesedett Jégszínház jege is a tikkadó közönség közérzetén. Igaz, hogy engedménnyel, betétszámként ható dízözmutatvány árán, de megjelenik Léda és éléneklí Jupiterrel való kalandját. Ez a szám külön cirkuszi mutatvány — Váradi Hédi remekel benne — de az ember megint csak szkeptikus. Miért kell ilyen nyers eszközzel kicsikarni a sikert? Ja parszé, ha egyszer Plautussal agyonverik Molièret és Kleisttel lebunkóztatják a finom iróniájú Giraudoux-t, akkor valami harsány betétnek kell következnie, mint mikor régen a Nemzeti Színházban, anyagi válságok idején egy-egy darab szünetében valami világ-hirre vergődött táncosnő is föllépett.

Az írói kavalkád tehát nem sikerült, de egy író, Giraudoux mégis meglehetősen ép börrrel került ki belőle. S itt fölmerül a gondolat, nem lett volna-e jobb kevésbé szövevényes színházi estét nyújtani. Egy bemondő ismertethette volna némi kulturhistóriai igénytel, hogyan látta ezt a témát Plautus, Molière vagy Kleist. S adták volna át aztán egészen a szót Giraudouxnak, akinek kifinomult iróniáját bizonyára hamarosan unanimitással élvezte volna publikumunk. A darab vége felé kibontakozó siker legalább is mintha ezt az álláspontot támasztaná alá.

A már említett Váradi Hédi Lédáján kívül Prókai István Sosiasa és Verebes Károly Merkurja hatott vidámitóan a közönségre. Alkméné bizonytalanko-

dásaival, Zeusz és Amphitryon dörgéseivel-morgásaival sehogy sem tudtunk egyetérteni. A színház klasszikus igényekkel lépett föl és mi is klasszikus mértéket alkalmaztunk. Mindazonáltal nagy örömről szolgált, hogy ezzel a nyári produkcióval ezt a mértéket alkalmazhattuk. Jövőre talán bemutatják nekünk vagy az egész Molière-, vagy az egész Giraudoux-féle Amphitryont. És egy egységes mű keretében bizonyára a színészek is jobban föl találják magukat és a szerzők intenciója is jobban érvényesülhet annak megvilágításában, mit is akartak Zeusz ócska kalandjának ürügyén elmondani. (Possonyi László)

KÉPZŐMŰVÉSZET. *Fernand Léger.* Öt esztendővel ezelőtt, 74 esztendő korában; 1955 augusztusában halt meg vidéki otthonában *Fernand Léger*, a kiváló francia festőművész. Az 1926-os magyar Éber-féle Művészeti Lexikon már azt írta róla, hogy a „kubisták egyik vezéralakja és legnagyobb jelentőségű művésze”. A század első éveiben indult el pályáján a normandiai paraszti ősköztől származó fiatal festő. Hamarosan társakra tett szert, közeli barátságba került *Pierre Reverdy*-vel, a közelmúltban elhunyt nagy francia lírikussal, a német koncentrációs táborban elpusztult *Max Jacob*-bal, a költő *Blaise Cendrars*-ral (aki verset is írt *Léger*-ről), a vámos *Rousseau*-val, *Picassó*-val, *Braque*-kal és *Apollinaire*-rel, aki a kubista festőktől írott tanulmányában a csoport élharcosai között említi *Léger* nevét. A „Herkules-termetű, vöröshajú francia”, aki mindenkor választékosan öltözködött, s gomblyukában hatalmas krizantémumot hordott — így írja le őt párizsi visszaemlékezéseiben *Ferenczy Béni* —, az első világháború körül közel került az absztrakcióhoz, de művészete a 20-as években fokozatosan megtelepszik a való világ elemeivel és motívumaival. Festészete a 30-as években nyeri el végleges alakját, kialakítva egy letisztult, stilizált, a realitáshoz erőteljesen kapcsolódó, monumentális formanyelvet. Alkotásaira korunk technikai civilizációja nagymértékben rányomja bélyegét, felismeri és ábrázolja a gépek újszerű szépségét. Váznain gyakran találkoznak parasztokkal, munkásokkal, hajósokkal, muzsikussal, akrobatákkal, kerékpározó emberekkel. Munkái a dolgozók életét és testvériségét, a modern nagyüzemek gépeinek ritmikus dalát, a falusi ünnepnapok egyszerű, boldog hangulatát fejezik ki. Amikor a 30-as évek közepén a francia polgári társadalom ellentétei nagy belpolitikai harcokat váltanak ki, *Léger* képein megjelennek a tüntető munkások, kisemberek. Kortársai zömével ellentétben a fizikai munka ábrázolása mindenkor sokat foglalkoztatta a művészt, „Építkezés” c. képét több változatban ismerjük.

1940-ben, amikor a németek betörnek Franciaországba, *Léger* Amerikába menekül, s csak 1945-ben, hazája felszabadulása után tér haza. Hogy folyóiratunkban e kis közlemény felidézi *Léger* emlékét és életművét, ezt művészi kiválóságán túlmenően jelentékeny egyházművészeti tevékenykedése is indokolja. 1946 és 1949 között Felső-Szavojában mozaikképeket készít *Assy* temploma részére, 1951-ben üvegablakokat és faliszőnyegeket tervez az *Audincourt*-i templomba, — közben pedig, 1948-ban, *Picassó*-val, a magyar *Czobell*-s más kitűnő művészekkel együtt résztvesz az első békevilágkongresszuson *Wroclaw*-ban. Az *Audincourt*-i üvegablakokról joggal állapíthatta meg jeles fiatal műtörténészünk, *Németh Lajos*, hogy „e középkor óta haladó műfaj remekei”. Élete végéig szorgalmasan dolgozik, a piktúra mellett a szobrászat, a plakátművészet és a grafika területén is kiemelkedik. Illusztrálja a „Szabadság” c. híres *Eluard*-költeményt, s arcképet fest a francia költészet e büszkeségéről. A film iránt is érdeklődik (A kegyetlen asszony, Gépi balett) s *Darius Milhaud*, *Honegger* és a szovjet *Prokofjev* balettjeihez és operáihoz díszelteket és jelmezeket tervez. Emellett számos tanulmányt is írt — enciklopédikus szellem, szinte „uomo universale” volt.

71 éves korában nagyméretű festménnyel látja el az ENSz New York-i székházának egyik termét. A halála előtti évben, 1954-ben még üvegablakot készít a Caracas-i egyetem részére, Venezuela kormánya felkérésére, s a Courfaivre-i templom (Svájc) is *Léger*-tervezte, dekoratív, csodálatos szingardagságú üvegablakot kap. Hátahagyott munkái a riviérai Biot városkába kerültek, a *Léger* Múzeumba.

Munkásságát ma egyre fokozódó elismerés övezi minden oldalról. A kom-

munista *Aragon* a „Lettres Françaises” számára nemrégiben tanulmányt írt Léger-ről, a katolikus, egyházművészeti érdeklődésű „L'Art Sacré” is gyakran foglalkozik munkásságával, a párizsi Gonthier-Seghers kiadó neki szentelte mostanában megindított művészeti könyvsorozatának első kötetét. A tiszteletadás és általános méltánylás érthető: Léger az elmúlt évtizedek nagyjai közé tartozik; olyan mester, akinek érdes, nyers, sokszor már-már darabos, de mindenkor őszinte és nagy nyugalommal telített művészete szembeszegülés minden kisszerűséggel és formalisztikus elfinomultsággal. Alkotásai, amelyeknek középpontjában az élet és az ember áll, bizonyára termékenyítően fogják befolyásolni a képzőművészet új utakat kereső fejlődését.

Az *idei velencei biennálé*. Nemrégiben zárta be kapuit a XXXI. velencei nemzetközi képzőművészeti biennálé, amelyre — csakúgy, mint az előző években rendezettek — az absztrakt, non-figuratív művészeti törekvések és kísérletezések túlsúlya nyomta rá bélyegét. Már a magyar lapok is közölték, hogy a nemzetközi nagydíjakat is ilyen szellemben tevékenykedő festők kapták: a francia *Jean Fautrier* és a Lipcsében született, de Párizsban élő és francia állampolgár *Hans Hartung*.

Néhány mondatban talán nem lesz érdektelen bemutatni e két művészt, akik — Matisse, Chagall, Braque, Henry Moore, Jacques Villon, Arp, Dufy, Miró után — az 1960-as év kitüntetéseit elnyerték.

Fautrier-ről a „Knaurs Lexikon Abstrakter Malerei”-ben az áll, hogy 1898-ban született Párizsban. Viszont Sir Herbert Read „Geschichte der modernen Malerei” c. könyvében (1959) azt olvassuk, hogy a művész 1897-ben született. Egy ideig szállodai alkalmazott és sókötő volt az Alpokban, jelenleg a Párizs melletti Châtanay-Malabryban él. Forrásaink kiemelik, hogy Fautrier színskálája nem széles, koloristának éppen nem nevezhető, elsősorban a szürke színeket kedveli. Stílus nem tart kapcsolatot a külvilág látványával, habár képeinek szeret ilyesféle címeket adni: gyümölcsök, aktok, tűszok, tárgyak, stb.

A másik nagydíjas, az 1904-ben született Hartung pályája elején Rembrandt, valamint a német expresszionisták, Kokoschka, Nolde és az első világháborúban fiatalon elpusztult, kiváló Franz Marc hatása alatt állott. Később megismerkedett az orosz Vaszilij Kandinszkijel, aki az absztrakt irányzat egyik kezdeményezője volt. Hartung a 20-as és 30-as években beutazta Itáliát, Franciaországot, Németalföldet és Spanyolországot, 1935-ben emigrált a náci Németországból, 1939-ben — mint önkéntes — belépett a francia idegenlégióba. A második világháború idején de Gaulle tábornok seregében harcolt, 1944-ben súlyosan megsebesült, egyik lábát amputálták. 1945 óta francia állampolgár. A legújabb művészeti iskolákkal foglalkozó irodalom az absztrakció két irányzatát különbözteti meg: van geometrikus és van lírai absztrakció. Hartung művei ez utóbbihoz tartoznak.

Magyarország a második világháború befejezése óta harmadszor vett részt a velencei biennálén. 1948-ban Egy József, Mérfly Ödön, Szőnyi István képeit és Ferenczy Béni szobrait küldtük ki Velencébe. Ezután egy darabig Magyarország, a többi népi demokratikus állammal együtt, távolmaradt a két évenkénti velencei képzőművészeti kiállítástól. Az 1958-as biennálén már ismét ott voltunk, Czöbel Béla 16 festményével, Ferenczy Noémi gobelinjeivel, Medgyessy néhány szobrával, Kovács Margit kerámiáival. Az idej biennálén Derkovits Gyula számos főműve és néhány élő jeles művésznünk — pl. Szentiványi Lajos — munkái szerepeltek. Nem hinnénk, hogy valamiféle magyar elfogultság lenne azt állítani: 1948-ban is, 1958-ban is és ez évben is lett volna olyan mesterünk, akinek életműve megérdemelte volna a díjazást, — gondolunk főként Egyre és Czöbelre. (Az elhunytak, mint pl. Derkovits, a biennálé szabályzata értelmében nem díjazhatók.) A tetőpontján lévő absztrakt hullám a magyarázata annak, hogy egyik alkalommal sem esett a zsűri választása magyar művészre. (*Dévényi Iván*)

*

A vasutasok nemzetközi képzőművészeti kiállítása a Múcsarnokban: a népek békés összefogásának jelképi megnyilvánulása. Francia főben fogat meg az eszme, hogy a nehéz és felelősségteljes munkát ellátó vasutasok szabad időben alkotott műveikkel lépjenek a nagy nyilvánosság elé, helyijellegű sereg-

szemléjüket terjesszék ki a határokon túlra, vonják be szervezkedésükbe a legkülönbözőbb nemzetek vasutasainak amatőr képzőművészeit és időnként rendezzenek nemzetközi kiállításokat. Brüsszel, Bologna, Bécs, München után így került sor a Budapesten megnyílt ötödik tárlatra, amelyen 15 nemzet pályamunkásai, váltókezelői, esztergályosai, mozdonyvezetői, mérnökei, technikusai, tisztviselői, nyugdíjasai, vasutasfeleségei s gyermekei lelkesedéssel készültek alkotásaiból válogatta ki gondos rostálással a legjobbakat a jutalmazásokat is elbíráló zsűri.

A képzőművészeti séták szorgalmas résztvevője eltűnődve szemlélgetheti e különböző ajkú műkedvelőknek szépségszomjas üzeneteit. Győlöletnél, kapzsiságnál, irigységnél, haragnál, gyilkos vetélkedésnél, íme, mennyivel hatalmasabb, diadalmasabb a legtermészetesebb és legerősebb életősztön zavartalan kiélése: a kivétel nélkül minden emberben lappangó teremtvágyának az élesztése, annak a hitnek észrevétlen megerősödése, nemzetközi, társadalmi támogatással végbemenő terjedése, hogy alkotni szép és kellemes, egymást megérteti és szeretni üdvös. Az élet szent és az én életem, mindenkinek az egyéni élete, megsokszorozódik a tiédben, a másokban, a többi valamennyiében, mert az egyéni élet csupán visszfénye a világnak. Ilyen és ehhez hasonló gondolatokat sugároznak augusztus első heteiben a műcsarnoki termek. A hivatásos, ihletett művészekről remekművet várunk, velük szemben az igényünk határtalan, kielégíthetetlen, a lehetetlent követelő. És ez így van rendjén, másként rendkívül létrehozni képtelenség. De itt, ezen a kiállításon másról, többről is, kevesebbről is van szó. Kevesebbről — és erre a kevesebbre kissé még kitérünk —, mert noha érdekelnek, elszórakoztatnak, még tán gyönyörködtetnek is, imitt-amott, e művek, csupán ígéretetek, ám nem beteljesülések. Többről, mert még a legelfogulatlanabb látogatót is elfogja a halvány remény, hogy hátha, hátha sikerül egyszer közelebb férköznie az emberfiának az Ember Fiához...

Mint minden pályán, a vasutasoknál is, akadnak szép számmal megszállottak, akik szívvel-lélekkel végzik munkájukat, akik még tán az álmukban is mozdonyokról, füstlőgő pályaudvarokról, épülő vasúti hidakról, szerelvények tologatásáról, hatalmas vasúti hálózatokról és hatalmas forgalom lebonyolításáról ábrándoznak. Ezek a hivatalos munkájuk végeztével, pihenésül, még saját gyönyörűségekre is, a saját munkakörükben élnek tovább gondolatban és ha történetesen eszetet vesznek a kezükbe, boldognak, teljes embernek akkor érzik magukat, ha vásznaikon is kedves tevékenységük csatateret elevenedik meg, mintegy a kedvvel végzett munkájuk dicsőítéseként. Így születnek a magyar Ficzer László mozdonyirányító képei, aki „Hatzatérő mozdonyok” című munkájával elnyerte a „Fisaic” (Vasútasok intellektuális és művészeti nemzetközi szövetsége) díját.

De alkotuk, vérmérsékletük, hajlamaik, kutató, elmélyedő, vagy csak szórakozni, felüdülni vágyó szellemük szerint a legváltozatosabb, legsokoldalúbb témák elevenednek meg ezen a termékeny gondolatcsereit közvetítő, jelképi nemzetek-találkozóján. Hűséggel, lelkiismeretes gonddal ábrázolt arcokat, tájakat, utcarészleteket, csendéleteket, szobasarkokat, használati tárgyakat látnunk, érezve műkedvelő alkotójuk felcsillámló elégedettségét, hogy sikerült le rögzíteniük, megörökíteniük azt, amit maguk előtt láttak. A gyakorlottabbak, igényesebbek hangulataik, szorongásaik, tájékozódó faggatásai, vallomásaik kifejező eszközeinek igyekszenek megnyerni a művészetet, hogy szimbolikusan, az izgalmas rejtettség néma ékesszólásával hassanak. Egyesek fejtőre absztrakt figurákban keresnek szabad folyást alkotó ösztönüknek.

Egy-két olyan művet is megfigyeltünk, ahol az élmény frissége, elsősleges, kirobbanó heve háttérbe szorította a kivitelt, magát a témát, az ábrázolás célját, mert az ihletett sugallat, a látomás izzása átragyogott a megvalósítás fogyatékosságán. Ilyen alkotás különösen a francia Le Roux Henry „Útkaparrók”-ja, melyen a nyersen felrakott piros és sárga — majdnem azt kell mondanom, hogy varázslatosan, vagis megmagyarázhatatlanul és utánozhatatlanul — mellbevágó félreérthetlenséggel érzékeltette a munka forró lendületét a perzselő napsugarak szellős ütemével. Egy remekműnél megoszlik, hullámszik az érdeklődésünk, szeszélyesen cikkázik a műélvezetünk iránytűje a forma és a tartalom között, de ennél az amatőr-műnél semmi más nem fog meg, mint a

döbbenet, hogy akarva-nemakarva ugyanazt kellett éreznünk, amit ellenállhatatlanul sugall: az éltető melegnek zsongító áramlását. Kiemeljük még a sok közül a német Schliwinski kísértetiesen telitalálátú Várótermét éjjel, valamint a szovjet Pudor Igor mázolóinak két háttérben habföhéren tündöklő fia-arcmását, megható naivsággal fejezve ki túláradó atyai szeretetét a gyermek mellé pingált, napként sugárzó arany napraforgóvirágban. (Haits Géza)

ZENEI JEGYZETEK. (A kórusban való munkáról.) „Ha kevés hangod van is, törekedned kell arra, hogy minden hangszeres segítség nélkül, lapról tudj énekelni, hallásod finomsága csak nő ezáltal. Ha azonban szép is a hangod, egy pillanatot se mulassz el, hogy kiképezd. Tekintsd azt a legszebb adománynak, amellyel a kegyes ég megajándékozott.” Robert Schumann, a kiváló komponista írta ezt fiatal muzikusok számára s szavai ma sem vesztették el igazságukat. S különösen nem azok számára, akik az „ég e legszebb adományát” az ég Urának dicséretére kamatoztatják, azaz — templomi kórusban énekelnek. Látszólag egyszerű az énekes feladata, adva van hozzá a recept: „Végy kottát, tanuld meg olvasni s ha a hangod is szép, képezd ki.” Látszólag. Manapság azonban nem olyan egyszerű a dolog, mint Schumann idejében. Hisz mind a tudatos önképzésre, mind az eredmények összehangolására — gondoljunk csak a feszített életritmusra — lényegesen kevesebb idő jut; heti egy, legfeljebb két próba keretében kell a karnagynak az összes feladatokat megvalósítania. Ennyi idő jut az átélt és szépen csiszolt éneklés kialakítására. S van még egy harmadik, de korántsem könnyebb munka, a közös éneklés pszichológiai része, az összes tényezők lélektani alapjának megvalósítása: a figyelem ébren tartása és állandó megkötése. Itt jutottunk el mondanivalónk magvához, ahhoz a kérdéshez, hogyan tudjuk a rendelkezésre álló rövid idő alatt a lehető legszebb eredményeket elérni a templomi éneklésben.

Végiglátogattuk több budapesti kórus próbáit s mindenütt tapasztaltunk nagyon érdekes, tanulságos mozzanatokot. Mindegyik helyen nem csupán művészi megoldásokkal éltek, hanem igyekeztek szórakoztatóvá, feszültté tenni a közös éneklés minden percét. Ezt elsősorban a próbák elején tartott kollektív hangképzésnél lehet megvalósítani. Énekeljünk vidám szövegeket, vagy csak hangokat, hiszen a kezdeti jókedv a későbbi alaposág egyik biztosítéka. (Itt jegyezzük meg, hogy helyes a próba-kezdés pontosságára is ügyelni.) Közvetlenül ezután ismertessük meg a kórustagokat az új anyaggal. Közben a kottáismeretben is lehet új lépéseket tenni előre. (Természetesen a próbák időrendi beosztásában lehetnek sorrendi eltérések, de szerintünk is helyesebb minél előbb kezdeni a tanulást. Általános megfigyelés szerint ilyenkor élesebb még a figyelem, jobban működik a memória.) Amikor az új darab már megragadt az énekesek fülében, lehetőség szerint tartsunk rövid szünetet, majd kezdjük meg az előbb tanult rész csiszolását, összehangolását a régivel. Tulajdonképpen ez a próba leglényegesebb része, a későbbi szép összhatás záloga. Sokhelyütt ezután úgy végzik a próbát, hogy „közvélemény-kutatás” után eléneklék azt a jól ismert darabot, amelyet mindenki a legjobban kedvel. Helyes ez a megoldás, mert az énekesekben ilyenkor tudatosodik az az érzés, hogy egyenként ők is tevőleges részesei a későbbi sikernek.

Az érdeklődés és közösségi érzés ébrentartásának különösen vidéken jól megvalósítható módja a szöveg- és dallamgyűjtés. Kutassanak fel a kórustagok is feledésbe merült egyházi dallamokat vagy énekszövegeket (ez utóbbiakat mára karnagy is alkalmazhatja meglévő dallamokra). Egyik kedves karnagybarátom nem is olyan régen Mindszent községből kapott ilyen szövegeket. Felépítésük a Balassi-versre (6, 6, 7-es ütemezés, a, a, b, —c, c, b, —d, d, b. rimképlet) emlékeztet, szépségük pedig a legismertebb Mária-énekekével vetekszik. A kutató munkának az is előnye, hogy sokszor irodalmi, irodalomtörténeti értékeket tár fel.

Allandó probléma a kórusok felfrissítése, fiatalok bevonása a templomi éneklésbe. Különösen itt kell vigyázni a karnagynak, nehogy túlterhelje, túlságosan nagy feladattal bizza meg a fiatal énekest. Megfigyelés szerint a gregorián korális a legjobb kezdet, egyszerűbb dallamvezetése és szép hangzása mindenki számára vonzó. Innen lehet tovább haladni a klasszikus mesterek

egyszerűbb motettáihoz. Ezzel a felépítéssel eleget tehetünk a pápai intenciók szellemének is, mely elsősorban a gregoriánt és a klasszikus termékeket helyezi a templomi éneklés középpontjába. Kivülük még a modern zenét részesítette különleges figyelemben a pápai enciklika. E téren mi, magyarok, kedvező helyzetben vagyunk. Bárdos Lajos, Harmat Artur és a többiek aránylag könnyen hozzáférhető szerzeményei nem kívánnak túl sokat az énekestől, mégis az egyházi énektermés igen értékes darabjaivá váltak remek hangzásukkal és mély áhítatukkal. (A kottahidány leküzdésére egyébként az Ecclesia-kiadó nagy erőfeszítést tett s reméljük, tesz a továbbiakban is. Bizalommal fordulhatnak hozzá vidéki kórusvezetők is.)

Míg a karnagy a gondjaira bízott embereket neveli és fejleszti, az önképzésről sem szabad megfeledkeznie. Minél több zenét hallgasson maga is, hisz a jó muzsika nyomán mindig támadhatnak lelkében új ösztönzések, ötletek. Némelyik modern világi alkotás — a multkoriban pl. Schönberg A varsói menekült c. szerzeménye — fegyelmezett felépítéséből, gazdag ritmikájából sokat meríthetnek a zeneszerzői érdeklődésű karnagyok is. (Ez persze a rengeteg egyéb tényező közül csak az egyik. Nem szabad soha elhanyagolnia a hang leírt édestestvérét, a betűt sem.)

Végezetül pedig még két idézetet Robert Schumann jegyzeteiből: „Szorgalom és kitartás útján egyre magasabbra viszed” és „a tanulásnak soha nincs vége”. Igen, így van ez mindenütt. A templomi éneklésben is. Mindig tanul valami újat a karvezető is, az énekes is s éppen ez az egyre fejlettebb és szebb egyházi zene egyik legfőbb biztositéka. (Rónay László)

JEGYZETLAPOK. (Berzsenyi és Kölcsey, vagy a kritikus tapintatáról.) Berzsenyinek 1817-ben már nem voltak egészen rendben az idegei. Kölcsey kritikáját egy dúlt ember olvasta. S egy bizalmatlan ember: mindig gyanakodott Kölcseyre. Nem tudom, van-e még példa rá, hogy egy tehetséget — ha apadót, ha hanyatlót, ha betegséggel megtámadottat is — így kizsájtson megszokott ívéről egy kritika. Évekig egyebet sem tesz utána, mint Kölcsey fantomjával birkózik, ez a halálos sebben vergődő hériói lélek.

A bírálat volt igazságtalan? Kölcseynek nagyon sokban igaza volt. Egyben azonban semmiképpen sem: a modorában, a magatartásában. És ezzel a nem is kritikus, hanem emberi tévedésével örök intó példa minden kritikus számára.

Lenézte Berzsenyit, műveltségi fölénye tudatában. Egy igazi kritikusknak mindig bizonyos műveltségi fölényben kell lennie, de sosem szabad fölényesnek lennie. Az irodalom „szent ügy”, kétségkívül; de mögötte van valami, ami még szentebb: az ember; s a mű bírálatának sosem szabad az embert sértenie (még akkor sem, ha megérdemelné, hogy sértsék).

Mindig tudjuk, milyen művel állunk szemben, és sosem tudhatjuk, milyen emberrel. Kölcsey természetesen nem tudta, nem tudhatta, milyen borús Berzsenyi kedélye. De az ő példáján megtanulhattuk, hogy mindig úgy írjunk, hogy a mű mögött, amelyet bírálunk, esetleg egy sebzett lelkű, elborult kedélyű, ingerlékeny ember áll.

Legyünk hát engedékenyek, elnézők a hibák iránt, lágyszívű magasztalók? Éppen nem! De van higgadt, okos, meggyőző, sőt szerető szigor; és van fölényes, sértő, sebző szigor.

Sose keressük a mű résein át az ember szívét törünk hegyével. Azt hiszem, egy kicsit ez is hozzátartozik — legalábbis hozzá kellene tartoznia — ahhoz, amit úgy hívunk: a kritika erkölcsé. (r. gy.)

Felelős kiadó: Saád Béla

S Z E R K E S Z T Ő I Ű Z E N E T E K

D. D. Szeged. — „Mindig zavarban vagyok, mikor gyónás előtt lelkiismeret vizsgálatot végzek. Az imádságos könyvemben több bűn mellett ott van a kérdés: hányszor követtem el. En soha sem emlékszem rá, hogy hányszor estem bele egy-egy vétkembe. A gyónatószékben csak úgy „gondolom” szerint adom meg a bűneim számát. Emiatt mindig rossznak érzem a gyónásaimat. Kérem útbaigazításukat, hogyan segítsék ezen?” — Azt hisszük, hogy az a „gondolom” alapján megadott szám körülbelül megfelel a valóságnak. Ha az ember kissé utána gondol lelkiismeret vizsgálata közben, érzi, tudja, hogy egy vétkét naponta, hetenként egyszer vagy többször, vagy ritkábban követte el. Az egyház nem követeli, hogy a bűneink számát olyan pontosan adjuk meg, mintha szám-lát állítanánk ki. Igyekezzünk becsületesen, amennyire tudjuk, a valóságnak megfelelően megadni a kérdésre a választ. Egyébként megvan a módja, hogy határozott és pontos tájékoztatást adjunk a gyónató atyának bűneink felől nem csupán minőségi, de mennyiségi vonatkozásban is. Ez a mód: a napon-kénti lelkiismeretvizsgálat. Aki naponta átpillantja cselekedeteit, feltétlenül nagyobb áttekintést szerez felettük, jobban tisztában van lelke állapotával, meg tudja mondani, hányadán áll ezzel vagy azzal a vétkével, bűnével. Ha nem tud mindennap lelkiismeret vizsgálatot végezni, akkor is ajánljuk, ahány-szor csak módjában áll, vagy eszébe jut, vessen számot vétkeivel, különösen azokkal, amelyek elsősorban gátolják lelki előhaladásában.

Jegyes. Debrecen. — A római katolikusok és görög katolikusok között kötött házasság nem vegyes, csupán vegyes szertartású házasság. Itt ugyanis nem két különböző vallásról van szó. Mind a kettő egyformán katolikus, csupán szertartásaiban és egyházi fegyelmükben térnek el egymástól. A vegyesszer-tartású házasságban a gyermekek az apa szertartását követik. — Arra a kér-désre, hogy részt vehetnek-e egymás szertartásain, csak azt feleljük: igen, természetesen. Mind a két szertartás papjainál gyónhatnak és mind a két szer-tartás szerint áldozhatnak. E tekintetben csupán annyi az egyház óhaja, hogy a husvéti szentáldozását lehetőleg mindenki a saját szertartása szerint végezze, a szent Útravalót (utolsó áldozást) már parancs szerint saját ritusa szerint kell vennie. — Semmiképpen sem kell önnek attól tartania, hogy a hit dol-gaiban differenciák lesznek önök között. Sőt, az egyház egyik legszebb tulaj-donát, az egységében megnyilatkozó sokféleséget élhetik át kölcsönösen gazda-gítva és gyarapítva egymást.

Jóvátétel. — A katolikus erkölcsstanban nem talál olyan parancsot, hogy az ellopott jószágot minden esetben nyíltan kell visszaadni. Az egyház nem akar elviselhetetlenül nehéz terheket rakni az emberekre. Ha súlyos kár érne állala — ide kell érteni a megalázást is — nem kell az emberek tudomására hoznia botlását, elég, ha jóvát teszi a kárt, amit felebarátjának okozott. A jóvá-tételnek azonban megfelelőnek kell lennie. Ha a megkárosítottól kedves em-léktárgyat tulajdonítottunk el, azt kell visszaadni neki. Itt ugyanis a kár nem-csupán egy bizonyos anyagi érték elvesztésében rejlik, hanem szellemi, morá-lis megkárosodásban, az elhunyt szülők emlékezetét, szeretetét ért csapásban. Ezt nem lehet jóvátenni azzal, hogy akármilyen pontosan és becsületesen vagy bőkezűen megállapítjuk a kérdéses tárgy piaci értékét és azt pénzben visszafizetjük. A szellemi, morális kárt is jóvá kell tennünk.

Édesanya. — Őszintén egyetértünk bánatában és aggodalmában. Kérdésére vonatkozóan annyit mondhatunk: véleményünk szerint teljesíthető a kívánsá-ga. A nagybeteg gyermeket halálos ágyán meg kell gyóntatni és áldoztatni, ha első gyónását és áldozását nem is végezte el. Feltétel csupán az, hogy némi fogalma legyen a szentség lényegéről. Ezt a lelkipásztor állapítja meg a gyer-mekhez intézett kérdések alapján. Ebben az esetben az utolsó kenetet is fel lehet adni a kis betegnek.

H.-né. Eger. — A szentolvasóhoz sok kegyelem, búcsú kapcsolódik. Felsorolunk néhányat: Teljes búcsút nyerhet naponta többször is, aki az Oltáriszentség előtt elmondja a rózsafüzér egyharmadát (öt tizedet) és a szentségekhez járul. Öt évi búcsút szerezhetünk mindannyiszor, valahányszor a nagy rózsafüzér egyharmadát elimádkozzuk (öt tizedet). Tízéves búcsút nyer mindenki, aki másokkal együtt akár otthon, akár templomban, akár nyilvános vagy magánkápolnában elimádkozza a rózsafüzér egyik harmadát (öt tizedes részét). Mindazok a hívők, akik október hónapban akár közösen, akár magánosan elimádkozzák a nagy rózsafüzér harmad részét (az örvendetes, a fájdalom vagy a dicsőséges öt tizedet), minden egyes alkalommal hétévi búcsút nyernek. Rózsafüzér Királynéja ünnepén (október első vasárnapján) és oktávája napján hasonló feltételekkel minden hívő teljes búcsút nyerhet, ha meggyónik, megáldozik és egy templomot meglátogat.

G. J. Budapest. — Önnek volt igaza a vitában. Julián domonkos szerzetessel még két társa indult az ősmagyar haza megkeresésére 1221-ben, nevük: Ottó és Gellért volt.

Kismama. — A szülői tekintélyt, sajnos, semmiféle „módszerrel”, nevelői fogással, trükkkel, semmiféle eszközzel nem lehet pótolni. Megszerezni se lehet külső eszközökkel. Annak a szülő egyéniségéből, cselekedeteiből, magatartásából kell kisugároznia. Nem gondolkozott el még azon, mi az, ami miatt ön nem tud mindennap lelkiismeret vizsgálatot végezni, akkor is ajánljuk, ahányogy: „te haligass, kismama!” és mi az, ami miatt a három vásott kölyök vigyázzba vágja magát, mikor lent az utcán felhangzik a hazatérő apjuk csendes köhintése? „Én sokkal többet veszekszem velük, mint ő — panasolja ön — a kezem is ugyancsak szaporán működik, ő pedig nem emlékszem, hogy egy pofont is adott volna nekik valaha is.” Ne haragudják, hogy ilyen nyíltan ki mondjuk, az az érzésünk, hogy az ön veszekedésének, pofozkodásainak nincs semmiféle belső, erkölcsi fedezete, a férje csendességéből pedig éppen ez árad. A baj nagyon régen kezdődött, amikor a kicsinyek még a pólyában rugdalódtak. Az apjuk akkor már éppen olyan csendesen nézte őket, éppen olyan komolyan bánt velük, mentesen minden végtől, az öröm és ellágyulás rohalmaitól éppen úgy, mint a dühkitörésektől. A gyerekek eszmélődésük első pillanatától azt érezték, hogy ezt az embert, az apjukat olyan komolyan kell venniük, mint saját magukat, ezzel éppen úgy nem lehet packázniuk, mint az életükkel és a sorsukkal. Komolyan kell venni, amit mond, amit tesz, mert azt komolyan és következetesen tartja és vallja. Azzal szembeszegülni nem ajánlatos, mert az súlyos következményekkel jár. Sokkal súlyosabakkal, mint a pofon, a szülői veszekedés, láрма és szidalom. Az élet törvényeit képviseli feléjük és ezeket a törvényeket elsősorban saját maga életében betartja, nem igyekszik kibújni alóluk, nem játssza ki az erkölcsi törvényeket a legkisebb dolgokban sem. Mindig, mindenben, mindenkivel szemben egyenes, őszinte, a gyerekei nem látták még a legkisebb dolgokban se hazudni. — Azt ajánljuk, vegye ön vizsgálat alá elsősorban a saját magatartását. Dobja el az összes következetlenségeit. Aztán pedig fogja nagyon csendesre a hangját. Hagyja abba a pofozkodást, ne fenyegetőzzék üresen, de ne is lágyuljon el, ha kedveskedve megkörtönyékezik, rá akarják venni valamire, ami nem helyes, amiről ők maguk is érzik, hogy nem helyénvaló. Ne mutassa ki nekik, hogy mennyire szenved engedetlenségük miatt. A kismamák e téren különösen sokat vétenek: túlzsába viszik a sopánkodást, panaszt, több fájdalmat mutatnak, mint amennyit éreznek. Ezzel azt érik el, hogy a vásott gyerekeik akkor se hisznek sirámaik őszinteségében, amikor komoly baj van. Egyáltalában, igyekezzék arra törekedni, hogy minden szavának és cselekedetének legyen meg a belső fedezete, erkölcsi tartalma és súlya.